T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

ÜLÜ'L AZM PEYGAMBERLER VE ORTAK YÖNLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hidayet KORKMAZ

BURSA 2011

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

ÜLÜ'L AZM PEYGAMBERLER VE ORTAK YÖNLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hidayet KORKMAZ

Danışman

Prof. Dr. Ahmet GÜÇ

BURSA 2011

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı'nda .700821027 numaralı Hidayet KORKMAZ'ın hazırladığı **"Ülü'l Azm Peygamberler Ve Ortak Yönleri"** konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 03 / 05 / 2011 günü 10,30 -12,00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliğiile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet GÜÇ

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof Dr Ramzi KAYA

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Süleyman SAYAK

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

...../...../ 20.....

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Hidayet KORKMAZ
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimler
Bilim Dalı	: Dinler Tarihi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: vii + 92
Mezuniyet Tarihi	: ….. / …./ 2011
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Ahmet GÜÇ

ÜLÜ'L AZM PEYGAMBERLER VE ORTAK YÖNLERİ

Ülü'l Azm teriminin ne anlama geldiği ve hangi peygamberleri kapsadığı konusu üzerinde durulmuştur. Ülü'l Azm terimi açıklandıktan sonra bu terimin kapsadığı peygamberlerin özellikleri üzerinde durulmuştur. İhtilaflı olmasına rağmen genel görüşün terimin kapsadığı peygamberlerin beş tane olduğudur. Bunlar; Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'tir. Kısaca beş peygamberin bu sıfatı kazanmasında etkili olan örnekler ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: ülü'l azm, peygamber, İsa, Muhammed, Musa, Nuh, İbrahim

ABSTRACT

Name and Surname	: Hidayet KORKMAZ
University	: Uludağ University
Institution	: Social Science Institution
Field	: philosophy and religious studies
Branch	: History religious
Degree Awarded	: Master
Page Number	: vii, + 92
Degree Date	:…. / …. / 2011
Supervisor (s)	: Prof. Dr. Ahmet GÜÇ

İNGİLİZCE TEZ BAŞLIĞI

ÜLÜ'L AZM PROPHETS AND COMMON ASPECTS

The meaninig of Ülü'l Azm and which prophets it includes is mentioned. The details of those prephets' specialities are given.Despite the dispute general idea is this term includes five prophets. These are The prophet Noah, The prophet Abraham, The prophet Moses, The prophet Jesus, The prophet Muhammed. İt is mentioned shortly that why thoseprophetsare named as Ülü'l azm

Keywords: ülü'l azm, prophet, Noah, Abraham, Moses, Jesus, Muhammed

ÖNSÖZ

Peygamber, Allah'tan vahiy yoluyla aldığı bilgileri ve emirleri tebliğ etmek, muhataplarını hak dine çağırmakla görevlendirilen yüksek vasıflı kimse demektir. Peygamberlerin ilki Hz. Âdem, sonuncusu Hz. Muhammed'dir. Tarihte bazen peşpeşe, bazen aynı zaman dilimi içinde, bazen de kısa veya uzun aralıklarla peygamberler gönderilmiştir. Kur'ân'da kendilerinden nebi veya resul diye bahsedilen kişiler şunlardır: Âdem, İdris, Nûh, İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub, Yûsuf, Lût, Hûd, Sâlih, Şuayb, Mûsa, Harun, İlyas, Elyesa', Yûnus, Eyyûb, Dâvyd, Süleyman, Zekeriya, Yahya, İsa ve Muhammed. Her Peygamber, Allah'tan başka tanrı bulunmadığına iman edip yalnızca O'na kulluk etmeye çağırdığı toplumun inkâr ve tepkisiyle karşılaşmıştır. Toplumlarının şiddetli baskılarına karşı en büyük mücadeleyi veren Hz. Nûh, İbrahim, Mûsa, İsa ve Hz. Muhammed'e "ülü'l-azm" sıfatı verilmiştir (Ahzâb, 33/7).

Kur'ân'da, yukarıda isimleri zikredilen beş peygamberden özellikle "ülü'l-azm" diye bahsedilmiş olmasının, neden bu peygamberlere "ülü'l-azm" denildi şeklindeki bir soruyu akla getirmesi ve bu konuda müstakil bir çalışmanın yapılmamış olması, danışman hocamla da yapılan istişare sonucunda böyle bir çalışma yapma ihtiyacını hissettirdi. Dolayısıyla, hem bu konudaki ilmi tecessüsümü gidermek, hem de bu peygamberleri "ülü'l-azm" yapan ortak yönlerini tespit etmek maksadıyla bu konuyu bir Yüksek Lisans tezi çerçevesinde ele alıp incelemeyi uygun gördük.

Çalışma, her peygambere bir bölüm tahsis etmek suretiyle beş bölüm halinde ele alınmıştır. Birinci bölümde Hz. Nuh, ikinci bölümde Hz. İbrahim, üçüncü bölümde Hz. Musa, dördüncü bölümde Hz. İsa, beşinci bölümde Hz. Muhammed, yaşadığı dönem ve vermiş oldukları tevhid mücadeleleri göz önünde bulundurularak "ülü'l-azm" kavramı çerçevesinde incelenmiştir.

Çalışmam boyunca bana her türlü desteği veren danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Güç'e, özellikle teknik konularda yardımına başvurduğum doktora öğrencisi İslam Musayev'e burada teşekkür etmeyi bir görev telakki ediyorum.

Hidayet Korkmaz
Bursa-2011

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **İİİ**

ABSTRACT ..... **İV**

ÖNSÖZ ..... **V**

İÇİNDEKİLER ..... **Vİ**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. NUH

A. YAŞADIĞI DÖNEM 4
B. PEYGAMBERLİK GÖREVİNİN VERİLMESİ 5
C. HZ. NUH'A VERİLEN YEDİ EMİR 6
D. TEVHİD MÜCADELESİ VE KAVMİ İLE OLAN İLİŞKİLERİ 6
E. TUFAN HADİSESİ VE BUNU HAZIRLAYAN SEBEPLER 12
F. TUFANDAN SONRAKİ DURUM 14

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. İBRAHİM

A. YAŞADIĞI DÖNEM 16
B. TEVHİDE YÖNELİŞİ 17
C. PEYGAMBERLİK GÖREVİNİN VERİLMESİ VE BABASIYLA MÜCADELESİ 19
D. PUTLARLA VE PUTPERESTLERLE MÜCADELESİ 21
E. NEMRUTLA OLAN İLİŞKİLERİ VE ATEŞE ATILMASI 24
F. OĞLUNU KURBAN ETMESİNİN İSTENMESİ 26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. MÛSA

B. PEYGAMBERLİK GÖREVİNİN VERİLMESİ 31
C. FİRAVUNLA OLAN MÜCADELESİ 32
D. İSRAİL OĞULLARINI MISIR'DAN ÇIKARMASI 34

E. ÇÖLDE YERLEŞMELERİ 35
F. TUR DAĞINA ÇAĞRILMASI VE TEVRAT'IN VERİLMESİ 40

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HZ. İSA

A. YAŞADIĞI DÖNEM 42
B. PEYGAMBERLİK GÖREVİNİN VERİLMESİ 46
C. HAVARİLERİ SEÇMESİ 47
D. İSRAİL OĞULLARI İLE İLİŞKİLERİ 48
E. ÇARMIHA GERİLMESİ 49

BEŞİNCİ BÖLÜM

HZ. MUHAMMED

A. YAŞADIĞI DÖNEM 53
B. PEYGAMBERLİK GÖREVİNİN VERİLMESİ 59
C. MÜŞRİKLERLE VE PUTLARLA MÜCADELESİ 62
D. HİCERETE ZORLANMASI 69
E. DİĞER DİN MENSUPLARI İLE OLAN İLİŞKİLERİ 70
1- Ülü'l-azm peygamberlerin Kur'an'da Adı Geçen Seçkin Ailelere ait olmaları 76
2- Kendilerinden Sağlam Söz Alınmış Olmaları 77
3- Hepsinin Resul olarak Görevlendirilmeleri 78
4- Şeriat Sahibi olmaları 79
5- Allah'ın Bazı Yönlerden Kendilerine Üstünlük Vermesi 79
6- Sabır ve Sebatta Öncü Olmaları 83

SONUÇ 85

BİBLİYOGRAFYA 90

GİRİŞ

"Ülü'l-azm" İslam dinine ait bir terimdir. Çünkü Allah, Kur'an'da Hz. Muhammed'e hitaben şöyle buyurmuştur: ''O halde (Resûlüm), peygamberlerden ''ülü'l-azm'' azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret.''[1] Ayette ''ülü'l-azm'' ifadesinin geçmiş olması, bu terimin bazı peygamberlere işaret ettiğini göstermektedir. O halde, Kur'ân'da işaret edilmek istenen ülü'l-azm peygamberlerin kimler olduğunu ve ortak özelliklerini tespite geçmeden önce, ülü'l-azm kavramı üzerinde durmak gerekmektedir. Azim, bir işin icrasına ve yerine getirilmesine kalbi kesinlikle bağlamak yahut iradede sabır ve sebat ile maksadı takip ve gayret sarf etmek,[2] herhangi bir işi yapmaya niyet etmek,[3] ısrarla istemek, sıkı bir şekilde emretmek, zoru başarmaya karar vermek, yemin etmek[4] ve yapılacak işi ciddiye almak gibi anlamlara gelir. Ayetlerde ise "ciddiye almak"[5], ''karar vermek''[6], "sabır, gayret, takdire değer iş" [7] manalarında kullanılmıştır. Ülü'l-azm peygamberler ise, Allah'ın emrini tebliğ ederken karşılaşmış oldukları sıkıntılar karşısında kararlılık, sabır ve gayret gösteren peygamberler demektir.[8] Ayette geçen "ülü'l-azmi miner rusuli"[9]deki "min" harfi cer'i ''teb'îz'' yani "bir kısma ait" manasında kullanıldığında peygamberlerin hepsi değil içlerinden bazıları anlaşılmaktadır.[10] Dolayısıyla söz konusu ayette geçen "ülü'l-

[1] Ahkâf, 46/35.
[2] Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili,İstanbul ts.,* VI, 4363-4364. Ülü'l-azm peygamberler hakkında geniş bilgi için bkz. Karacabey, Salih, "Ülü'l Azm Peygamberler ve Ortak Yönleri", Ü.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa 1998, sy. 7, c. 7, yıl. 7, sh. 297-315.
[3] Zebîdî, Tâcu'l-Arûs, VII, 396.
[4] Zemahşerî, Esâsü'l-Belâğa, 419.
[5] Muhammed, 47/21.
[6] Bakara, 2/227, 235; Âli- İmran, 3/159.
[7] Âl-i İmran, 3/159; Lokman, 31/17; Şûrâ, 42/43.
[8] İbn Manzûr, Lisânü'1-Arab, Xll, 400. Ayrıca bkz, Zemahşerî, Keşşaf, III, 528; Zebîdî,Tâcu'1-Arûs, VIII, 397.
[9] Ahkâf, 46/35.
[10] Râzî, et-Tefsîru'1-Kebîr, XXV, 298.

azm" ifadesinden peygamberlerin tamamının kastedilmediği sonucu çıkmaktadır. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'a göre ise burada iki ihtimal vardır: "Min" harfi ceri tefsir anlamında kullanıldığında "ülü'l-azm" teriminden kastedilenin bütün peygamberler olduğu; "bazıları" anlamında kullanılması halinde ise, peygamberlerin içinden şeriat sahibi olup yeni getirilen dine düşmanlık besleyenlerin zulümlerine dayanarak sabreden azim sahibi peygamberlerin kastedilmiş olduğu anlaşılır.[11] Tercih edilen görüş ise, peygamberlerin sadece bir kısmının "azim sahibi"[12] olduğu yönündedir. Tercih bu yönde olunca da, ayette geçen azim sahibi peygamberlerin kimler olduğu ve sayıları hususu akla gelmektedir. Dolayısıyla bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür.[13] Bazıları bu peygamberlerin sayılarının beş olduğunu savunurken bazıları da bu sayının daha fazla olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Farklı görüşlerin ortaya çıkmasında da özellikle "ülü'l-azm" ifadesine yüklenen anlam etkili olmuştur. Başta İbn Abbas ve Katâde olmak üzere, ülü'l-azm peygamberlerin sayısının beş olduğunu kabul edenler[14] Ahzab Sûresi'nin şu ayetini delil göstermişlerdir: "Hani biz peygamberlerden söz almıştık; senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da. Biz onlardan pek sağlam bir söz aldık."[15]

Bu ayette Hz. Peygamber başta olmak üzere resullerden beş tanesinin adının zikredilmiş olmasının hikmeti açıklanırken, "yani başta sen olmak üzere şanları en büyük olan ve ülü'l-azm denilen peygamberlerden... Sağlam bir söz aldık"[16] şeklinde ifade edilmesi de ismi geçen peygamberlerin ülü'l-azm kapsamında değerlendirildiklerini göstermektedir. Konumuz açısından önem arz eden bir hadiste, kıyamet günü insanların şefaat istemek üzere gideceği peygamberlerin ülü'l-azm kapsamında isimleri sayılan beş peygamberle sınırlı tutulmuş olması da dikkate değerdir. Hadisteki açıklamaya göre insanlar Hz. Âdem'e gittiklerinde Âdem onlara: "Ben sizin zannettiğiniz konumda değilim, diyerek vaktiyle yaptığı yanlışı hatırlatır ve bu hatadan dolayı Rabbinden utanır. Onlara, fakat siz Nuh'a, Allah'ın gönderdiği ilk resule gidin der. Bunun üzerine insanlar Nuh'a giderler. O da: 'ben sizin zannettiğiniz

[11] Yazır, age, VI, 4364.
[12] Bahçeci, Peygamberlik ve Peygamberler, s. 161.
[13] Hâzin, Tefsîru'l-Hâzin, IV, 132.
[14] Hâzin, age, IV, 132 (Bunların gerekçesi bu peygamberlerin şeriat sahibi olmalarıdır). Ayrıca bkz. İbn kesir, Tefsîru'l-K.ur'âni'l-Azîm, IV, 172.
[15] Ahzâb, 33/7.
[16] Yazır, age, V1, 3872.

makamda değilim. Siz, Allah'ın 'Halil' kabul ettiği İbrahim'e gidin' der. Bu sefer İbrahim'e müracaat ederler. O da: 'Ben sizin zannettiğiniz gibi değilim... Siz, Allah'ın kendisiyle konuştuğu ve Tevrat'ı verdiği Musa'ya gidin' der. Onlar Musa'ya giderler. O da: 'Ben sizin zannettiğiniz mevkide değilim... Siz...İsa'ya gidin' diyerek ona gönderir. İnsanlar ona vardıklarında o da: 'Ben sizin düşündüğünüz konumda değilim. Fakat siz Muhammed'e; gelmiş geçmiş bütün günahları bağışlanmış olan o kişiye gidin' diyecek. Bunun üzerine bana gelecekler" buyrulmaktadır.[17] Hadisteki bu açıklamaya göre, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'in ülü'l-azm peygamberlerden[18] olduklarını kabul etmek uygun olacağından, bu beş peygamberin hayatları ve onları diğer peygamberlerden ayıran ve dolayısıyla "ülü'l-azm" olduklarını gösteren ortak özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmeye çalışılacaktır.

[17] Buhari, Rikak, 51 ; Müslim, iman, 322.
[18] Sâbûnî, Muhammed Ali, Peygamberlik ve Peygamberler, s. 174.

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. NUH

A. YAŞADIĞI DÖNEM

Hz. Nuh, Âdem'den sonraki süreçte kendisine risâlet görevi verilen ilk peygamberdir.[19] Onun zamanında yaşayan insanlar Allah'ı unutup yıldızlara tapmaya ve sayıları bir hayli olan bu yıldızlar adına putlar yapmaya başlamışlardır. Her bir put bir yıldızı temsil ediyordu. Bu putların en önemlileri: "Vedd, Süva, Yeğüs, Yeük ve Nesr" idi.[20] Diğer taraftan, toplumdaki bazı insanlar adına da putlar yapmışlardır. Toplum içinde sevilen sayılan insanlar adına dikilen bu putlar, her ne kadar başlangıçta ölen insanların hatıralarını yaşatmak adına yapıldıysa da daha sonraki devirlerde dikilme nedenleri unutulmuş ve bu putlar birer ilah olarak kabul edilmeye başlanmışlardır.[21] Kavminin bu yanlış inanışları nedeniyle Allah Nuh'u peygamber olarak seçmiştir.[22] Ömrünün büyük bir kesimini kavminin ileri gelenleri ve inkârcıları ile mücadele ederek geçiren Hz. Nuh, ülü'l-azm peygamberlerin ilki sayılmaktadır.[23]

Nuh kavminin inanç ve sosyal yapısı Kur'an'da şöyle özetlenmiştir:

1. Puta taparlardı: Dediler ki: "Sakın tanrılarınızı bırakmayın, ne Vedd'i, ne Suva'ı ne de Yeğus'u, Yeûk'u ve Nesr'i."[24] Şu halde, taştan, tunçtan, çelikten heykeller yapıp onlara tapmak, Allah'a isyan ve azgınlıktır. Zalim idiler: "Onlar çok zalim, çok azgın kişilerin ta kendileri idi."[25] 3. Fâsıktılar: "Onlar, fâsık (günahkâr, yoldan çıkmış) bir milletti."[26] Kötü millet idiler: "Gerçekten onlar

[19] Buhârî, Enbiya, 3.
[20] Nûh, 71/23.
[21] Taberî, Tefsîr, XXIX, 62.
[22] Âl-i İmrân, 3/33; Nisâ, 4/163; A'raf, 7/59; Hûd, 11/25; Ankebût, 29/14; Hadid, 57/26; Nûh, 71/1.
[23] Ahkâf, 46/35; AHzâb, 33/7-8; Nisâ, 4/163.
[24] Nûh, 71/23.
[25] Necm, 53/52.
[26] Zâriyât, 51/46.

kötü bir milletti.“[27] Vicdansız idiler: “Onlar (kalp gözleri, vicdanları) kör bir güruh idiler.”[28]

Nuh kavminin inanca ve ahlaka aykırı bu sapmalarının en önemli sebebi onların hak yoldan uzaklaşmış olmalarıydı. Dolayısıyla Allah, Nuh'u kendi kavmine peygamber olarak göndermiştir.

B. PEYGAMBERLİK GÖREVİNİN VERİLMESİ

Hz. Nuh, kendisine peygamberlik görevinin verilmesi üzerine halkından Allah'a kulluk etmelerini istedi ve: “Ey kavmim Allah'a ibadet edin. Ondan başka ilahınız yoktur’’[29] dedi. Kavmine peygamberlik yapmış olan[30] Nuh dokuz yüz elli sene süren bir mücadele dönemi geçirmiş ve kavminden sapıklıkta ileri gidenleri açık bir şekilde uyarmıştır[31].

Nuh Peygamber ile kavmi arasında geçen konuşmaların bir kısmı Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde belirtilmektedir:

“Ey kavmim, muhakkak ki ben sizi, başınıza gelecek azaptan açıkça korkutan bir peygamberim. ‘Allah'a kulluk edin, ona karşı saygılı olun’ diye size hatırlatmak için gönderildim. Eğer iman ederseniz Allah sizin günahlarınızı bağışlar. Sizi azaba uğratmadan, takdir edilen bir süreye kadar geciktirir. Hiç şüphe yoktur ki Allah'ın takdir ettiği ecel geldiği zaman geciktirilmez. Keşke bilmiş olsaydınız.”[32]

Hz. Nuh'un söz konusu uyarılarına rağmen kavmin ileri gelenleri onun getirdiği dinden hoşlanmadılar. Çünkü peygamberin de kendileri gibi bir insan olduğunu, insanın da peygamber olamayacağını söyleyerek, “eğer Allah peygamber gönderecek olsaydı melekleri peygamber olarak gönderirdi” diye düşündüler. Çünkü onlar bu yolla Nuh'un kendileri üzerinde hâkimiyet kurmak istediğini zannediyorlardı. Onların peygamberlik konusundaki bu yanlış telakkileri Kur'ân'da şöyle ifade edilmektedir:

“Peygamber olduğunu iddia eden bu adam sizin gibi insandan başka bir şey değildir. Size karşı şereflenmek ve üstünlük taslamak istiyor. Eğer Allah bir peygamber

[27] Enbiya, 21/77.
[28] A'raf, 7/64.
[29] A'raf, 7/59.
[30] Ankebût, 29/14.
[31] Bkz. Sâffât, 37/75, 81; İsrâ, 17/3; Enbiya, 21/76; Ahzâb, 33/7-8; Hûd, 11//25; Şuarâ, 26/115.
[32] Nûh, 70/2-4.

göndermeyi murat etmiş olsaydı elbet bize melekleri indirirdi. Biz önceki atalarımızdan bir insanın peygamber olarak gönderildiğini duymadık. Bu adam kendisinde delilik bulunan bir kişiden başkası değildir."[33]

Kavmin, yukarıda belirtilen yanlış telakkilerine ve karşı koymalarına rağmen Hz. Nuh, kavmine kendisinin Allah tarafından gönderilmiş "güvenilir bir peygamber"[34] olduğunu söyleyerek onlara Allah'ın emir ve yasaklarını anlatmaya devam etti. Daima Allah'ın birliği esasından hareketle, putların kimseye fayda ve zarar veremeyeceğini ve insana yakışanın bir ve tek olan Allah'a kulluk etmek olduğunu her fırsatta vurguladı. Bu arada, Allah tarafından kendisine bildirilen emir ve yasakları onlara anlatmaya çalıştı. Bazı kaynaklarda belirtildiğine göre Allah, Nuh'a aşağıdaki emirleri bildirmişti.

C. HZ. NUH'A VERİLEN YEDİ EMİR

Yüce Allah, Nuh'a, peygamberlik görevi ile birlikte: 1. Allah'ı inkâr etmemek, 2. Puta tapmamak, 3. Zinadan, özellikle akrabalar arası zinadan sakınmak, 4. Adaleti sağlayacak adalet kurumlarını oluşturmak; bütün münasebetlerde âdil ve dürüst olmak, 5. Kan dökmemek, 6. Hırsızlık yapmamak, 7. Canlı hayvandan et koparıp yememek "[35]şeklindeki yedi emri vermiştir. Görüldüğü gibi Nuh'un, kavmi ile olan mücadelesinin merkezinde tevhit inancı yatmaktaydı.

D. TEVHİD MÜCADELESİ VE KAVMİ İLE OLAN İLİŞKİLERİ

Kendisine verilen emirleri kavmine ileten Hz. Nuh peygamberlik görevinin karşılığında herhangi bir menfaat beklemediğini ifade ederek şöyle demiştir: "Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin rabbine aittir. Artık Allah'tan sakının ve bana itaat edin."[36] Hz. Nuh, kavmine Allah'ın bu emrini ilettikten sonra, Allah'tan başkasına ibadet etmeye devam etmeleri halinde kendilerine acıklı bir azabın geleceğinin ikazını da yapmıştır.[37] Dolayısıyla Nuh'un kavmi için: Ya bu ikazı dikkate alıp iman etmek ya da görmemezlikten gelip inkâr etmek şeklinde iki yol vardı. Fakat onlar inkârı seçerek bir çıkış yolu bulduklarını zannettiler ve inanmamak için çeşitli

[33] Mü'minûn, 23/24-25.
[34] Şuarâ, 26/107.
[35] Adam, Baki, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler, İstanbul 2002, s. 24-25; Güç, Ahmet, "Din ve Barış: Dinin Dünya Barışına Katkısı", Köprü Dergisi, İstanbul, 2006, sayı: 94 Bahar, s. 69.
[36] Şuarâ, 26/106-110.
[37] Hûd, 11/25-26; bkz. Mü'minûn, 23/23.

bahaneler ileri sürerek Kuran'ın ifadesiyle şöyle dediler: "Senin ancak bizim gibi bir insan olduğunu görüyoruz. Daha başlangıçta sana bizim ayak takımı dışında kimsenin uyduğunu görmüyoruz. Sizin bizden bir üstünlüğünüz de yoktur."[38]

Diğer taraftan, Hz. Nuh onlara Allah'ın emir ve yasaklarını bildirdiğinde, duymamak için parmaklarını kulaklarına götürdüler, kendilerine söylenilenleri duymak istemediler, böylece galip geleceklerini zannettiler. Fakat bu zalim, puta tapan, vicdansız, fâsık ve kötü topluluk[39], sahip oldukları bütün kötü özellikler ile cezayı hak ettiklerinin farkında değillerdi. Kur'ân-ı Kerim'de bu konu şöyle ifade edilmektedir: "Kendilerine can yakıcı bir azap gelmezden önce onları uyar" diye Nuh'u milletine gönderdik.[40] Böylece Allah, cezayı hak ettikleri halde, cezalandırmadan önce adaletinin gereği olarak Nuh Peygamberi göndererek, belki kavminin ileri gelenleri yaptıkları hataları anlar ve can yakıcı azaptan kurtulurlar diye onları ikaz etti.

Fakat Nuh kavmi, kendi sapıklıklarını örtmek için Hz. Nuh'u sapıklıkla itham ettiler. Ancak o, kavminin bu çirkin ithamlarını kabul etmedi. Üstelik onlara Allah'ın emirlerini anlatmaya devam etti. Kavminin ithamları karşısında kendisinin sapıklık içinde olmadığını, sadece Allah tarafından görevlendirildiğini, yegâne görevinin onlara Allah'ın mesajını iletmek olduğunu ifade etti. Bu husus Kur'ân-ı Kerim'de şöyle bildirilmektedir:

"Ey milletim, bende bir sapıklık yoktur. Ancak ben âlemlerin rabbinin peygamberiyim. Rabbimin sözlerini size bildiriyor, öğüt veriyorum. Sizin bilmediğinizi Allah katından ben biliyorum. Sakınmanızı ve böylece rahmete uğramanızı sağlamak üzere, sizi uyarmak için aranızdan biri vasıtasıyla rabbinizden size haber gelmesine mi şaşırıyorsunuz?"[41]

Bütün bu uyarılara rağmen, kavminin ileri gelenleri, Hz. Nuh'un her cevabına karşılık yeni bahaneler üretmekten geri kalmadılar ve kendisine inanan insanların fakir oluşuyla alay ettiler, dolayısıyla inananların fakir olmasını onun başına kaktılar.[42] Fakat Hz. Nuh, bu yıldırıcı hareketler karşısında yılmadı, tebliğ yolundaki gayretlerini sürdürdü. Mücadelesine devam etti, aynı zamanda kendisine inanan insanları da: "Ey milletim, onları

[38] Hûd, 11/27; A'raf, 7/60.
[39] Nûh, 71/23; Necm, 53/52; Zâriyât, 51/46; Enbiya, 21/77; A'raf, 7/64.
[40] Nûh, 71/1.
[41] A'raf, 7/61-65.
[42] Şuarâ, 26/111.

kovarsam Allah'a karşı beni kim savunur? Düşünmez misiniz?''[43]; "Küçük gördüklerinize Allah iyilik vermeyecektir diyemem, içlerinde olanı Allah daha iyi bilir''[44] şeklinde savunmaya çalıştı.

Yukarıda belirtilen bahaneyle Nuh Peygamberi durduramayanlar, başka bahanelere sarılmaya başladılar. Zira kavminin ileri gelenlerine göre peygamber olarak seçilen kişi insan olmamalıydı. Onlara göre ancak bu görevi bir melek yapabilirdi. Bu yöndeki kanaatlerini şöyle ifade ettiler: "Bu sizin gibi bir insandan başka bir şey değildir. Sizden üstün olmak istiyor. Allah dilemiş olsaydı melekler indirirdi. İlk atalarımızdan beri böyle bir şey işitmedik. Bu adamda nedense biraz delilik var. Bir süreye kadar onu gözetleyin".[45]

Kavmi Hz. Nuh'u dışladıkça o da kendisine karşı yapılacak eylemlerden korkmadığını şöyle ifade etti: "Ey kavmim! Eğer durumum; Allah'ın ayetlerini hatırlatmam size ağır geliyorsa –ki ben Allah'a güvenmişimdir– siz ve koştuğunuz ortaklar el birliği edin. Yapacağınız iş sonra size bir tasa vermesin. Sonra onu bana uygulayın ve bana mühlet vermeyin."[46] Aynı zamanda Nuh Peygamber, kavminin kendisine karşı kuracağı komplolara rağmen, onlardan korkmadı ve Allah'a yönelerek: "Rabbim! Beni yalanlamalarına karşılık, bana yardım et"[47] diye dua etti. Böylece Hz. Nuh, davasından vazgeçmeyeceğini ve kavminin tehditlerine karşı Allah'a güvendiğini ifade etmiş oldu.

Kavmi de Nuh'u durduramayacaklarını anlamalarına rağmen inatlarına devam ettiler ve: "Ey Nuh! Bizimle tartıştın. Hem de fazla tartıştın. Doğru sözlü isen tehdit ettiğin azabı başımıza getir dediler."[48] Nuh'un bütün istek ve çabalarına rağmen inanmadılar, inansalardı böyle söylemeye cüret gösteremezlerdi. Üstelik inançsızlıklarını pekiştirmeye devam ettiler. Çünkü onlara göre böyle bir tehdit yoktu ve olamazdı. Bu istekleri ile güya Hz. Nuh'un söylediklerinin temelsiz olduğunu ispatlayacaklardı. Nuh Peygamber de bu istedikleri şeylerin ancak Allah'ın izniyle gerçekleşebileceğini, Allah'ın izni olmadan hiçbir şeyin olamayacağını ve kendisinin sadece bir elçi olduğunu şu şekilde dile getirdi: "Dilerse onu başınıza yalnız Allah getirir! Siz O'nu aciz bırakamazsınız. Allah sizi

[43] Hûd, 11/29; bkz Şuarâ, 26/112-115.
[44] Hûd, 11/31.
[45] Mü'minûn, 23/24-25; Kamer, 54/9.
[46] Yûnus, 10/71.
[47] Mü'minûn, 23/26.
[48] Hûd, 11/32.

azdırmak isterse, ben size öğüt vermek istesem de faydası olmaz. O sizin rabbinizdir. O'na döneceksiniz."[49]

İnanmayanlar Hz. Nuh'u durduramadıkça kızgınlıkları daha da artıyordu. Bu öfkeleri onun hayatını tehdit etmeye kadar gitti ve nihayet: "Ey Nuh sen bu dediğinden vazgeçmezse, gerçekten taşlanmışlardan olursun[50] dediler. Anlamadıkları şey ise, bir peygamberin ölümden korkmadığıydı. Çünkü Peygamberin, davasında sabırlı olması önemli idi. Eğer sabır gösteremezse bir peygamber için asıl ölüm o zaman olurdu. Öyleyse tehditlere aldırmadan mücadeleye devam etmek lazımdı. Öyle de oldu, onlara teslim olmadı. İmana gelmeleri için mücadeleye devam etti. Onun için bir kişinin iman etmesi bile önemliydi. Hz. Nuh her ne kadar mücadeleye devam etse de Allah onların kalbini biliyordu, onlar iman etmeyeceklerdi. Uzun bir mücadele sürecine rağmen ümidini yitirmeden görevine ısrarla devam eden Nuh'a Allah: "Haberin olsun önceden iman edenlerden başka, milletinden hiç biri asla iman etmeyecek. O halde yaptıkları şeylerden (yalanlardan) dolayı kederlenme"[51] diye seslendi.

Allah'ın kendisine bildirdiğine göre Nuh'a, o zamana kadar inanan çok az kişi dışında kimse inanmadı. Milleti puta tapma alışkanlığından kurtulamadı. Aslında Nuh Peygamberin onca yıllık mücadelesi boşa gitmemişti. Çünkü hiç kimse inanmasa bile önemli olan mücadeleye devam etmekti. Zaten kendisi mücadeleden, tebliğ görevinden vazgeçmemişti. Dolayısıyla kendisine verilen tebliğ görevi açısından bir sıkıntı yoktu. Çünkü uzun yıllar süren bir mücadele vermiş ve mücadelesine de en ufak bir yılgınlık göstermeden devam etmişti. Fakat kavminin imana gelmemesi karşısında peygamberin ümidi yok oluyor Allah'tan yardım istiyordu: "Ben yenildim. Bana yardım et!"[52] diyen Hz. Nuh inanmayanların imana gelme ümidini tamamen yitirdiğinde şöyle dedi: "Rabbim! Milletim beni yalanladı. Benimle onların arasında sen hüküm ver! Beni ve beraberimdeki insanları kurtar."[53]

Her ne hüküm verilirse verilsin Hz. Nuh hükme razıydı. Çünkü elinden gelen her yolu denemişti. Şüphesiz milletini gece gündüz imana çağırdı. Fakat o çağırdıkça milleti

[49] Hûd,11/33-34.
[50] Şuarâ, 26/112.
[51] Hûd, 11/36.
[52] Kamer, 54/10.
[53] Şuarâ, 26/117-118; Mü'minûn, 23/26.

ondan uzaklaştı. Parmaklarını kulaklarına tıkadılar, büyüklendikçe büyüklendiler. Hz. Nuh kavmini bazen gizliden gizliye, bazen açıktan açığa uyardı. Çünkü tebliğ görevinin gereği buydu. Tebliğe karşı kavminin kulağı sağır, gözü kör olunca kendisini yaratan rabbinin nimetlerini görmez oldu. Böylece kavmi güneşin aydınlığını, ayın güzelliğini yaratan Allah'a yüz çevirdi. Allah dışındaki Vedd, Suva', Yeğus, Yeuk, ve Nesr adındaki putlarına sımsıkı sarıldı. Kavmi, inançsızlığıyla birlikte birçok insanın da doğru yolu bulmasını engelledi. Her türlü hakareti yapmaktan sakınmayarak zulmün şiddetini artırmaktan kaçınmadı. Artık tarafların saflarını netleştirme zamanı gelmişti. Zalimleri Allah'a havale etme zamanı yaklaşıyordu ve Nuh şöyle dua etti: "Rabbim: Beni, anamı, babamı, evime inanmış olarak gireni, inanan erkek ve kadınları bağışla. Yalnız zalimleri yok et."[54]

Hz. Nuh'un amacı ilk önce peygamberlik görevinin hesabını vermekti.[55] Bunun yanında dayandığı temelleri ve tebliğ yöntemlerini, mücadelesinde kullandığı yöntemleri göstermekti. Nuh, tebliğcilerin vasıflarını ve çalışma usullerini ilk defa açıklayarak bu konudaki ilk örnek oldu. Aynı zamanda o inanmış, çok şükreden, duası makbul, kendisinden misak alınmış, sapıklıkta direnenleri apaçık ve şiddetle korkutucu bir peygamber idi.[56] Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de Nuh'un korkutuculuğu şöyle ifade edilmektedir: "Kendilerine can yakıcı bir azap gelmezden önce onları uyar diye Nuh'u milletine gönderdik."[57]

Hz. Nuh, aynı zamanda kavmine Allah'tan başka ilah olmadığı gerçeğini de anlatmıştır. Daha sonra, onları Allah'tan bağışlanma dilemeye davet etmiş ve O'nun bağışlayıcı olduğunu, O'na yönelip bağışlanma dilemeleri karşılığında Allah'ın bol nimetler vereceğini müjdelemiştir. Diğer taraftan o, müjdenin yanında sürekli uyarma görevini de yerine getirmiştir. "Yemin olsun, Nuh'u toplumuna resul olarak gönderdik de o şöyle dedi: 'Ey toplumum! Allah'a kulluk/ibadet edin! O'ndan başka tanrınız yok. Hâlâ sakınmayacak mısınız?".[58]

Tarih boyunca Allah'ın elçileri, gönderildikleri kavimlerin inkârcı ileri gelenlerinin çeşitli iftiraları ile karşı karşıya kalmışlardır. Hz. Nuh'un kavmi de peygamberlerine itaat etme konusunda direnmiş ve kendilerince onu yıldırmak için birçok iftira atmışlardır.

[54] Nûh, 71/5-28.
[55] Bkz. A'raf, 7/6.
[56] Enbiya, 21/76; İsrâ, 17/3; Şuarâ, 26/115; Sâffât, 37/75.
[57] Nûh, 71/1.
[58] Hûd, 11/25-26; Mü'minûn, 23/23.

Ayetlerde anlatıldığı gibi, kavminin önde gelenleri Hz. Nuh'u, onlara karşı üstünlük elde etmeye çalışmak ve delilik gibi iftiralarla karalamaya çalışmışlar; onu gözetlemeye ve baskı altında tutmaya karar vermişlerdir. Nihayet "kavminin inkârcı ileri gelenleri, 'Biz senin ancak bizim gibi bir insan olduğunu görüyoruz. İlk bakışta sana uyanların da ancak en aşağılıklarımızdan ibaret olduğunu görüyoruz. Sizin bize karşı herhangi bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Aksine sizin yalancı kimseler olduğunuzu sanıyoruz' dediler"[59]. Ayrıca Nuh'a da, "Biz seni açıkça bir sapıklık içinde görüyoruz dediler."[60]

Görüldüğü gibi Nuh kavmi, kendilerini içinde bulundukları sapıklıktan kurtarmaya çalışan bir peygamberi sapıklıkla suçlamışlardır. Kendi hastalıklarını, Nuh'da görmeye başlamışlardır. O da sapıklara:

"Ey kavmim! Bende herhangi bir sapıklık yok. Aksine ben, Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim. Ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ediyorum ve size nasihat ediyorum. Sizin bilmediğiniz şeyleri de Allah tarafından gelen vahiy ile biliyorum. Sizi uyarması ve sizin de Allah'a karşı gelmekten sakınıp rahmete ulaşmanız için, içinizden bir adam aracılığı ile Rabbinizden size bir zikir (vahiy ve öğüt) gelmesine şaştınız mı?"[61] diye cevap verdi. Hz. Nuh, her şeye rağmen kavmini uyarma görevine devam ederek şöyle dedi:

"Ey kavmim! Söyleyin bakalım; şayet ben Rabbimden gelen apaçık bir delil üzerinde isem ve O kendi katından bana bir rahmet vermiş de, siz ona karşı kör kalmışsanız, onu istemediğiniz halde, biz sizi ona zorlayacak mıyız?[62]

Hz. Nuh'un tüm müminler için örnek olan bu tebliğ görevindeki hasbîliği ayetlerde şöyle bildirilmiştir: "Ey kavmim! Buna karşı ben sizden herhangi bir mal da istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir…"[63]

Kavmin ileri gelenleri, Nuh'un davasını anlama yerine etrafındakilere bakarak, ona inananların fakir ve zayıf oluşlarını başlarına kaktılar. "Sana mı inanacağız? Sana en rezil kimseler uymaktadır."[64] Nuh (a.s.) davasını savunmaya devam ederek, kendisine inanmayanların ithamlarına karşı şu uygun cevabı verdi: "İnananları kovacak değilim. Çünkü onlar rableriyle karşılaşacaklar. Fakat ben sizi cahil bir millet olarak görüyorum. Ey

[59] Hûd, 11/27.
[60] A'raf, 7/60.
[61] A'raf, 7/61-63.
[62] Hûd, 11/28.
[63] Hûd, 11/29.
[64] Şuarâ, 26/111.

milletim onları kovarsam, Allah'a karşı beni kim savunur? Düşünmez misiniz?"[65] Artık Nuh ile kavmi arasında kapanmayacak ve tufanı hazırlayacak derin uçurum meydana gelmişti.

E. TUFAN HADİSESİ VE BUNU HAZIRLAYAN SEBEPLER

Hz. Nuh ne kadar uyarmaya çalıştıysa da kavmi ona inanmamakta ısrar etti. Kavminin ileri gelenleri onu yalanlamayı sürdürdü. Hatta onu ölümle tehdit ettiler. Bunu gören Nuh, yegâne güç e kudret sahibi olan Yüce Allah'a dönerek ellerini açtı ve: "Rabbim beni yalanlamalarına karşılık, bana yardım et"[66] diye dua etti. Bundan sonra Nuh'u gözetim tutmak istediyseler de bunda başarılı olamadılar. Başarılı olamadıkları gibi onun karşısında yenik düştükçe azdılar. Azgınlıkta son hadde varınca da kendi azaplarını isteyerek şöyle dediler:

"Ey, Nuh! Bizimle tartıştın. Hem de çok tartışın. Doğru sözlü isen tehdit ettiğin azabı başımıza getir dediler."[67] Buna karşılık Nuh, kavmine sadece yetki sınırını anlattığı gibi Allah'ın tasarrufunu da hatırlatarak şöyle dedi; "Eğer dilerse, onu size Allah getirir ve siz (O'nu) aciz bırakacak değilsiniz. Eğer Allah sizi azdırmayı dilemişse, ben size öğüt vermek istesem de, öğüdümün size yararı olmaz. O sizin Rabbinizdir ve O'na döndürüleceksiniz."[68]

Hz. Nuh, milleti arasındaki tevhit mücadelesine devam ediyordu. Onun için bir kişinin bile iman etmesi en büyük hedefti. Bunun için her gün artan bir gayretle gecesini gündüzüne katarak sapıkları imana kavuşturma arzusu arttıkça artıyordu. Fakat Yüce Allah'ın emri başka yönde gelişti ve Nuh'a: "Toplumundan, daha önce inanmış olanlar dışında hiç kimse iman etmeyecektir. Artık onların yaptıkları yüzünden tasalanıp durma"[69] denildi. Bütün bu olup bitenlere rağmen o, peygamberlik görevini yerine yetirirken hiç usanmadan tek-tek, topluca hakka çağırdı. Açık konuştu, gizli tebliğ etti, yüksek sesle seslendi, dış dünyaya, göklerin yaratılışına, ayın ve güneşin aydınlığına, yağmurun yağmasına, toprağın yemiş vermesine, Allah'ın onlara verdiği çocuk ve mal nimetlerine dikkat çekmeye, kendi nefislerine bakmaya ve bunlardan ibret alıp Allah'a inanmaya çağırdı. Fakat her şeye rağmen kavmi ona inanmadı.

---

[65] Hûd, 11/29; Şuarâ, 26/112-115.
[66] Mü'minûn, 23/26.
[67] Hûd, 11/32.
[68] Hûd, 11/33-34.
[69] Hûd, 11/36.

Böylece Yüce Allah, Nuh'a, "Bizim denetimimiz ve vahyimizle gemi yap"[70] buyurdu. O da Allah'tan gelen emre uyarak gemiyi yapmaya başladı.

"Gemiyi yapıyordu, kavminden bazı ileri gelen gruplar, onun yanından gelip geçtikçe, onunla alay ediyorlardı. Nuh dedi ki: 'Bizimle eğleniyorsunuz, biz de sizinle tıpkı bizimle eğlendiğiniz gibi alay edip eğleneceğiz. O perişan edici azabın kime geleceğini ve o sürekli azabın kimin başına ineceğini ilerde bileceksiniz."[71]

Yüce Allah, Nuh kavminin maruz kaldığı tufan hadisesini ayetlerde şu şekilde açıklamıştır:

"Nuh'u da tahtalardan yapılmış, çivilerle (çakılmış gemi) üzerinde taşıdık."[72] "Biz de boşalan bir su ile göğün kapılarını açtık. Yeri de kaynaklar halinde fışkırttık, derken sular takdir edilmiş bir iş için birleşti."[73] Nihayet gök boşalıp yer de kaynaklanmıştı. Gökten sel gibi yağmur iniyor, yerden sular fışkırıyordu. Tufan artık başlamıştı. Bunun üzerine Allah'tan Nuh'a şöyle bir emir geldi: "Nihayet emrimiz geldiği ve tandır tutuşup parladığı zaman dedik ki: 'Erkeği ve dişisi olan her canlıdan ikişer tane, aleyhlerinde hüküm verilmiş olanların dışında, aileni ve iman etmiş olanları geminin içine yükle.' Zaten beraberinde iman edenler çok az idi."[74]

Nuh, verilen emri yerine getirdi ve: "Allah'ın adıyla binin içine. Onun akışı da, duruşu da (O'nun adıyladır). Hiç şüphesiz Rabbim gerçekten çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir[75] dedi. Gemiye binince de: "Sen, yanındakilerle beraber gemiye yerleştiğinde: 'Bizi zalimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamdolsun' de. Ve de ki: 'Rabbim! Beni mübarek bir yere indir. Sen, konuklatanların en hayırlısısın"[76] şeklinde dua etmesi istendi. Bu duayla birlikte, "Gemi Allah'ın muhafazasında akıp gitti."[77] Bu esnada Nuh açısından en üzücü gelişme, oğullarından birinin, babasının ısrarına rağmen gemiye binmemesiydi.

Kur'ân, Nuh'un oğlunun iman etmemesini ve dolayısıyla gemiye binmemesini şöyle anlatır: "Gemi içindekilerle birlikte, dağlar gibi dalgalar arasında akıp gidiyordu. Nuh ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna bağırdı: 'Yavrucuğum, gel, bizimle beraber bin! Kâfirlerle beraber olma! O, dedi ki: 'Ben, beni sudan koruyacak bir dağa çıkacağım'. Nuh

[70] Hûd, 11/37.
[71] Hûd, 11/38-39.
[72] Kamer, 54/13.
[73] Kamer, 11/11-12.
[74] Hûd, 11/40.
[75] Hûd, 11/41.
[76] Mü'minûn, 23/28-29.
[77] Hûd, 11/42.

da: ‘Bu gün Allah'ın merhamet ettiğinden başkasını, Allah'ın bu emrinden koruyacak kimse yoktur’ dedi. Derken dalga aralarına giriverdi. O da boğulanlardan oldu.”[78]

Aynı zamanda bir baba olan Nuh, içindeki babalık şefkatiyle Allah’a niyaz edip: “Ey Rabbim! Oğlum benim ehlimdendi senin vaadin de elbette haktır ve gerçektir. Ve sen hâkimler hâkimisin” dedi. Nuh’un babalık duygusuyla yaptığı bu yakarışa rağmen Allah: “Ey Nuh! O kesinlikle senin ehlin (ailen)'den değildir. Çünkü o sâlih olmayan bir amelin sahibidir. Hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben, seni, cahillerden olmaktan sakındırırım”[79] buyurdu. Bunun üzerine Nuh, kusurundan hemen döndü ve Rabbine şöyle dua etti: "Ey Rabbim! Ben bilmediğim bir şeyi istemiş olmaktan dolayı sana sığınırım. Sen beni bağışlamazsan, bana merhamet etmezsen ben hüsrana uğrayanlardan olurum.”[80] "Artık benimle onların arasında sen hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki müminleri kurtar. Bunun üzerine biz de onu ve beraberindekileri, o dolu gemide taşıyarak kurtardık.[81] Sonra “Ey Nuh!” denildi, Bizden bir selâm sana ve seninle birlikte olanlardan gelecek ümmetlere, kutluluk dileğiyle gemiden in. İlerde kendilerini birçok nimetten faydalandıracağımız, sonra da bu yüzden kendilerine tarafımızdan acıklı bir azap dokunacak nice ümmetler olacaktır.”[82] Böylece Nuh ve beraberindekiler hem tufandan hem de kâfirlerin küfürlerinden kurtuldular. Netice itibariyle Nuh (a.s.), ona iman edenler ve inanmadıkları için suda boğulan kavmi daha sonra gelen nesillere birer ibret nişanesi anlatıla geldiler.

F. TUFANDAN SONRAKİ DURUM

Günlerce, haftalarca devam eden yağmur ve yerden fışkıran sular her tarafı kaplamış, adeta bir deniz haline getirmişti. Etrafta hiç kara parçası görünmüyordu. Fakat geminin dışında kalan canlıların tamamı suda boğulup gitmişti. Sonunda Allah’tan gelen bir emir, suları kontrol altına aldı ve: “Ey toprak suyunu yut, ey gök açıl ve suyunu kes”[83] denildi. Yağmur kesildi ve sular çekilmeye başladı. Sonunda gemi “Cûdî Dağı“ üzerinde karaya oturdu.[84] Artık yeryüzünde inanmayan insan kalmamıştı. Geriye kalanlar inanan

[78] Hûd, 11/42-43.
[79] Hûd, 11/45-46.
[80] Hûd, 11/ 47.
[81] Şuarâ, 26/118-119.
[82] Hûd, 11/48.
[83] Hûd, 11/44.
[84] Kurtubi, IX, 36.

Hz. Nuh'u peygamber olarak kabul eden insanlar ve aileleriydi. Allah vahyi Hz. Nuh'a gönderdiğinde, artık su üzerindeki bir gemi içinde yaşanmış olan hayatın sonuna yaklaşılmıştı. "Ey Nuh, sana ve senin yanında bulunan ümmetlere tarafımızdan verilen bir selametle ve bereketle gemiden in. Daha bir kısım ümmetler de gelecek ki onları bir zaman faydalandıracağız. Daha sonra onlara da bizden gelen acıklı bir azap dokunacak."[85]

Rivayete göre gemiye binildiğinde Recep Ayının onu idi. Dolayısıyla Şaban, Ramazan, Zilkâde ve Zilhicce ayları gemide geçmiş Muharrem Ayının onuna rastlayan "Aşure Günü" gemi Cûdî Dağına oturmuştu.[86] Hz. Nuh Allah'a hamt ve şükür amacıyla oruç tuttu. Yanındakilere de oruçlu olanların oruçlarına devam etmesini, oruçlu olmayanların da günün kalan kısmını oruçlu geçirmelerini emretti.[87] Nitekim Hz. Muhammed ve beraberindekiler de Aşure Günü oruç tutarlardı.[88]

Hz. Nuh'un, Allah tarafından kendisine verilen risalet görevini tamamlamasından son peygamber olan Hz. Muhammed'e kadar geçen süre içerisinde insanlardan tevhid yolundan uzaklaşanlar oldukça Allah peygamberler göndermeye devam etmiştir. İşte Nuh Peygamberden sonra gönderilen ve hayatı tevhid mücadelesi ile dolu olan ülü'l-azm peygamberlerin ikincisi de Hz. İbrahim'dir.

[85] Hûd, 11/48.
[86] Kurtubi, IX, 36.
[87] Kurtubi, IX, 36.
[88] Buhari, Sıyâm, 69.

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. İBRAHİM

A. YAŞADIĞI DÖNEM

Hz. İbrahim'in kesin olarak nerede doğduğu kesin olarak bilinmemekle bilite, bugün Irak toprakları içinde kalan ''Ehvaz'' yakınlarında ''Sus'' şehrinde doğduğu rivayet edilir. Diğer bir rivayete göre o Babil'de doğmuştur. Ayrıca, Kusa isimli bir nahiyede doğduğunu anlatan bir rivayet olduğu gibi, ''Verkâ'da doğduğuna, sonra babası tarafından Kusa'ya getirildiğine dair rivayetler de vardır. Nitekim bir başka rivayette de onun ''Harran''da (büyük ihtimalle bugünkü Urfa'da) doğduğunu ve babasının onu Babil'e naklettiği bildirilir. [89]

Hz. İbrahim, Allah'ı arayan peygamber diye insanların arasında ün salmıştır[90] Birlikte yaşadığı insanlar yıldızlara tapıyorlar ve taptıkları yıldızların temsilcisi olarak da yeryüzünde putlar yapıyorlar ve onlara tapıyorlardı. Kur'ân-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in böyle bir toplumda yaşadığına dair güçlü deliller vardır. Hayatı boyunca putların arasında büyüyen İbrahim (a.s.) bunlara neden tapıldığını devamlı olarak düşünmüş fakat bir türlü uygun cevap bulamamıştır. Bulduğu tek cevap ise, putlara tapmanın mantıksızlığıdır. Hz. İbrahim, putlara tapmanın sapıklık olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

"Hani İbrahim, babası Azer'e (şöyle) demişti: Sen putları ilahlar mı ediniyorsun? Doğrusu, ben seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum."[91] Allah'ın yardımı ile

[89] Uzun, Mustafa, "İbrahim", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2000, XXI, 266-273.
[90] İbn Esir, age, I, 95.
[91] En'âm, 6/74.

putlara tapmaktan uzak duran Hz. İbrahim'in inancı artmasıyla birlikte müşriklere karşı olan direnci de artmıştır."[92]

Nasıl ki Firavun'un sarayında yetişmesi Hz. Musa için bir tefekkür okulu oluşturduysa, Hz. İbrahim için de çevresinde bulunan insanların putlara tapması nedeniyle bulunduğu ortam bir tefekkür ve müzakere okulu oluşturmuştur. Nuh tufanıyla birlikte yeryüzünde inançsız insan kalmadığı halde, tufandan kurtulan inanan insanların sonraki nesilleri yine tevhit yolundan ayrılmışlardır. Allah' da kullarını tekrar imana davet etmek için ülü'l azm peygamberlerin ikincisi olan Hz. İbrahim'i görevlendirmiştir.

Kur'ân'dan anlaşıldığına göre Hz. İbrahim, kendisine peygamberlik görevi verilmeden önce kendi halkı arasındaki yanlış inanışları ve davranışları görmüş ve bunların doğru olup olmadığını kendi tefekkür süzgecinden geçirmiştir. Hz. İbrahim'in düşünce aşamaları ve bu aşamalardan sonra tevhide yönelişi Kur'ân-ı Kerim'de anlaşılır bir şekilde açıklamıştır.

B. TEVHİDE YÖNELİŞİ

Kur'an-ı Kerim'de açıklandığı üzere Hz. İbrahim'in tevhide giden yolda sıra ile gökyüzündeki cisimlerden görünüm olarak en küçük olandan yani yıldızdan sonra aydan ve daha sonra da güneşten söz edilmektedir. Hz. İbrahim'in yıldız, ay ve güneşin tapılmaya layık olup olmadıklarını değerlendirdikten sonra bunların ilah olabilecek herhangi bir güçte olmadıklarının sonucuna vardığını Kur'an bize şöyle aktarmaktadır:

"Gece, üstünü örtüp bürüyünce bir yıldız görmüş ve demişti ki: "Bu benim Rabbimdir." Fakat (yıldız) kayboluverince: "Ben kaybolup-gidenleri sevmem" demişti.''[93]

"Ardından Ay'ı, (etrafa aydınlık saçarak) doğar görünce: "Bu benim Rabbim" demiş, fakat o da kayboluverince: "Ant olsun" demişti, "Eğer Rabbim beni doğru yola erdirmezse gerçekten sapmışlar topluluğundan olurum."[94]

[92] En'âm, 6/75.
[93] En'âm, 6/76.
[94] En'âm, 6/77.

“Sonra Güneş’i (etrafa ışıklar saçarak) doğar görünce: "İşte bu benim Rabbim, bu en büyük" demişti. Ama o da kayboluverince, kavmine demişti ki: "Ey kavmim, doğrusu ben sizin şirk koşmakta olduklarınızdan uzağım."[95]

Yukarıdaki ayetlerden de anlaşılacağı gibi Allah’ın dışındaki gök cisimlerine ilah olarak görmenin yanlışlığını anlatan Hz. İbrahim kendi toplumuna yıldıza, aya ve güneşe tapılmaması gerektiğini ve kendisinin onlar gibi Allah dışındaki ilahlara tapmayacağını ifade etti. Müşrik olan kavminin inançları ve davranışları ile kendisinin bir tek olan Allah’a olan inancı kesin hatlarla birbirinden ayrıldıktan sonra, kendisinin onlar gibi müşrik olmayacağını ve bir tek olan Allah’a yöneldiğini şöyle dile getirdi:

“Gerçek şu ki, ben bir muvahhit olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratana çevirdim. Ve ben müşriklerden değilim."[96]

Kavmi Hz. İbrahim’in tevhit inancını yanlış bulduğundan dolayı, haklılıklarını ispatlamak için Hz. İbrahim ile sürekli tartışmaya girdiler. Hz. İbrahim ise kendi kavmine bir tek Allah dışındaki inançların ve tapınmaların yanlışlığını ifade ederek kendi haklılığını ısrarla dile getirdi. Kavminin tapmakta olduğu putların kimseye fayda ve zarar veremeyeceğini dolayısıyla putların korkulacak ve tapılacak nesne olmadıklarını, esas korkulması gerekenin yüce Allah olduğunu şöyle dile getirdi: "O (Allah) beni doğru yola erdirmişken, siz benimle Allah konusunda çekişip-tartışmaya mı girişiyorsunuz? Sizin O'na şirk koştuklarınızdan ben korkmuyorum, ancak Allah'ın benim hakkımda bir şey dilemesi başka. Rabbim, ilim bakımından her şeyi kuşatmıştır. Yine de öğüt alıp-düşünmeyecek misiniz?"[97]

Kavmi İbrahim’(a.s) ile tartışmayı sürdürerek, putların kendisine zarar verebileceğini ve bir ve tek olan Allah inancından dolayı putların zararından korkması gerektiğini söylediklerinde Hz. İbrahim onlara şöyle cevap verdi “siz, Allah'ın haklarında hiçbir hüküm indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaktan korkmazken, ben sizin ortak

[95] En’âm, 6/78.
[96] En’âm, 6/79.
[97] En’âm, 6/80.

koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım! Şimdi biliyorsanız (söyleyin), iki guruptan hangisi güvende olmaya daha lâyıktır?" [98]

Endişelenip korkması gerekenin kendisi değil, kavmi olduğunu dile getirdikten sonra Allah'a inananların esas güvende olduğunu ve kendisinin de Allah'a inanıp güvendiğini dolayısıyla kendisinin de doğru yolda olduğunu şöyle ifade etti: " İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır.[99]

Hz. İbrahim, yıldıza aya güneşe ve putlara tapmanın yanlış olduğunu dile getirmesiyle kavminin kendisi ile mücadele etmesine ve zorluklarla karşılaşmasına neden olmasına rağmen Allah katındaki değeri de o nispette artmıştır. " İşte bu, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki senin Rabbin hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir.[100]

Hz. İbrahim Allah katında ülü'l-azm peygamberlerden olmasına rağmen babası inananlardan olmadı. Bütün çabalarına rağmen babasının ikna olmaması ve müşrik olarak imansız kalması, Hz. İbrahim'i çok üzmesine rağmen babasını kurtaramadı. İnançsız babanın inançsızlığı peygamber olan oğluna bir zarar vermediği gibi, peygamber evlatta müşrik olan babasına herhangi bir fayda vermediğini görmekteyiz.

C. PEYGAMBERLİK GÖREVİNİN VERİLMESİ VE BABASIYLA MÜCADELESİ

Hz. İbrahim babasını putlara taparken gördüğünde çok üzülüyordu. Yanlış yolda olanları uyarırken, ilk önce babasından başladı. Çünkü babası putlara tapıyordu. Şirk yolundan ve inanışından vazgeçirmek için babasıyla olan konuşmasını Kur'an'da şöyle buluyoruz:

"Hani babasına şöyle demişti: "Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?" [101]

"Babacığım! Doğrusu, sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy ki seni doğru yola ileteyim." [102]

---

[98] En'âm, 6/81.
[99] En'âm, 6/82.
[100] En'âm, 6/83.
[101] Meryem, 19/42.

"Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahman'a isyankâr olmuştur." [103]

"Babacığım! Doğrusu ben, sana, çok esirgeyici Rahman tarafından bir azabın dokunmasından, böylece şeytana bir dost olmandan korkuyorum." [104]

İkna etmek için vermiş olduğu bütün mücadeleye rağmen, babası bildiği yanlış yoldan dönmediği gibi, tam aksine İbrahim (a.s) babasının öfkesiyle karşılaştı. Babasını bu kızgınlığı ve öfkesi Hz. İbrahim'i ölümle tehdit etmeye kadar götürdü.

"Babası, "Ey İbrahim! Sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, mutlaka seni taşa tutarım. Uzun bir süre benden uzaklaş!"[105] dedi.

Ölüm tehdidi almasına rağmen, babasının imana gelmesinden ümidini kesen Hz. İbrahim yine de evlatlık duygusundan ve babasına olan sevgisinden dolayı onun cehennemde yanmasını istemediğini şöyle dile getirdi: "Esen kal! Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz O, beni nimetleriyle kuşatmıştır."[106]

Babası Allah düşmanı, Hz. İbrahim'in kendisi ise Allah dostu (Halilullah) olarak nitelendirilmiştir. Allah dostu Hz. İbrahim babasının Allah düşmanı olarak nitelendirilmesi neticesinde artık babası için yapacak bir şeyin olmadığını anladı ve babasından uzaklaştı. Bu konudaki ayet mealleri şöyledir:

"İbrahim'in, babası için af dilemesi, sadece ona verdiği bir söz yüzündendi. Onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıkça belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz İbrahim, çok içli, yumuşak huylu bir kişiydi."[107]

"Kimin dini, iyilik yaparak kendini Allah'a teslim eden ve hakka yönelen İbrahim'in dinine tabi olan kimsenin dininden daha güzeldir? Allah İbrahim'i dost edindi."[108]

Baba ve oğul arasında geçen tevhit mücadelesinden sonra, Hz. İbrahim'in putlarla ve putperestlerle olan tevhit mücadelesi de kayda değer bir öneme sahiptir.

---

[102] Meryem, 19/43.
[103] Meryem, 19/44.
[104] Meryem, 19/42.
[105] Meryem, 19/46.
[106] Meryem, 19/47.
[107] Tövbe, 9/114.
[108] Nisa, 4/125.

D. PUTLARLA VE PUTPERESTLERLE MÜCADELESİ

Hz. Nuh'tan sonra yeryüzünde inanmayan olmaması gerekiyordu. Çünkü Allah tufanla birlikte bütün inanmayanları suda boğmuştu.[109] Fakat bunun böyle olmadığı, tevhit inancına sahip bir toplumdan müşrik bir toplumun oluşabileceği Hz. Nuh'tan sonra farklı inançların, özellikle puta tapanların meydana gelmesi ve peygamberlerin görevlendirilmesi ile toplumun yanlış yolda olduğu anlaşıldı. İşte toplumun yanlış yoldan ve inançtan bir tek Allah'a inanmaya yönlendirmek için Hz. İbrahim de gönderilen peygamberlerden biridir. Hz. İbrahim Hz. Nuh'un milletinden idi[110] Fakat kendisi tevhit inancına sahip bir peygamberken yukarıda sözü edildiği gibi Hz. İbrahim'in babası ve milleti puta tapan bir inanca sahipti. Allah'tan başka uydurma ilahlara tapıyorlardı.[111]

"(Resulüm!) Onlara İbrahim'in haberini de naklet. Hani o, babasına ve kavmine: Neye tapıyorsunuz? demişti. "[112]

"Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edeceğiz" diye cevap verdiler. İbrahim: Peki, dedi, yalvardığınızda onlar sizi işitiyorlar mı? Yahut size fayda ya da zarar verebiliyorlar mı?" [113]

"Şöyle cevap verdiler: Hayır, ama biz babalarımızı böyle yapar bulduk. İbrahim dedi ki: İyi ama, neye taptığınızı (biraz olsun) düşündünüz mü? İster siz, ister eski atalarınız"[114]

Hz. İbrahim kavmine putlara tapmanın mantıksızlığını ve gereksizliğini sonra anlattıktan açık bir şekilde putlara dolayısıyla da puta tapanlara savaş açmış olduğunu şöyle ifade etti "İyi bilin ki onlar benim düşmanımdır; ancak âlemlerin Rabbi (benim dostumdur.)"[115]

Putları ret ettikten ve bir tek Olan Allah'ı kabul ettikten sonra kavmine niçin Allah'a ibadet etmesi gerektiğini ve esas ibadet edilmesi gereken Allah'ın özelliklerini anlatmaya başladı"Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O'dur. Beni yediren, içiren

---

[109] Sâffât, 37/82.
[110] Sâffât, 37/83.
[111] Sâffât, 37/85-84.
[112] Şuarâ, 26/ 69-70.
[113] Şuarâ, 26/71-73.
[114] Şuarâ, 26/74-76.
[115] Şuarâ, 26/77.

O'dur. Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur. Benim canımı alacak, sonra beni diriltecek O'dur. Ve hesap günü hatalarımı bağışlayacağını umduğum O'dur."[116]

Böylece kendi kavmine ibadete lâyık olan Allah'ın sıfatlarını sayarak, neden ibadet edilmesi gerektiğini sebepleri ile birlikte anlatmış olduktan sonra şöyle dua etmeye başladı: "Rabbim! Bana hikmet ver ve beni iyiler arasına kat. Bana, sonra gelecekler içinde, iyilikle anılmak nasip eyle! Beni, Naim cennetinin vârislerinden kıl. Babamı da bağışla (ona tövbe ve iman nasip et). Çünkü o sapıklardandır. (İnsanların) dirilecekleri gün, beni mahcup etme."[117]

Hz. İbrahim kavminin aklını başına getirecek bir şey yapmalıydı. Bu fırsat eline geçti. Bütün halkın katılacağı bayram kutlamalarına Hz. İbrahim'i de davet etmelerine rağmen kendisinin hasta olduğunu ileri sürerek, bayram kutlamalarına katılamayacağını ifade etti. Herkes bayram kutlamalarına katılmak için ayrıldıktan sonra, yalnız kalan Hz. İbrahim kavminin ibadet ettiği put haneye gitti. Putlara sunulmuş olan yiyecekleri gördüğünde, bu yiyecekleri niçin sunduklarına bir anlam vermedi. Çünkü putlar tahtadan taştan yapılan cansız şekillerden oluştuğundan yemek yeme özellikleri olmadığı gibi konuşma, dinleme, sorulan sorulara cevap verme gibi özellikleri de yoktu.[118]

Böylece konuşmayan, yemek yemeyen, kimseye fayda ve zarar vermeyen putların hepsini, sadece büyük olan puta zarar vermeden kırdı.[119] Bunu yapmaktaki amacı sadece putları yıkmak değildi, çünkü yıkılan putların yerine yenileri konulabilirdi. Hz. İbrahim kavminin yanlış yolda olduğunu putları kırarak onlara gösterebilirdi. Kavmine bir ders vermek için büyük put hariç diğer putların yıkılması gerekiyordu ve gerekeni yaptı.

Böylece Hz. İbrahim'in kavmi şenlik kutlamalarından sonra kendi evlerine döndüklerinde put hanedeki putların yıkılmış olduklarını gördüler. Putları kırabilecek tek bir kişinin Hz. İbrahim olduğunu düşündüler. Çünkü putlara tapılmaması gerektiğini sağda solda konuşan tek bir kişi vardı. O da Hz. İbrahim den başkası olamazdı. Hz. İbrahim'e gelen kızgın kalabalık yapılan kötü davranışın hesabını sormak istediler.

---

[116] Şuarâ, 26/78-81.
[117] Şuarâ, 26/82-87.
[118] Sâffât, 37/88-92; Enbiya, 21/52-56.
[119] Sâffât, 37/93; Enbiya, 21/57-58.

Hz. İbrahim'in aradığı fırsatı yakalamıştı. Belki kendi kendilerine tefekkür ederler, imana gelirler diye. "Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Hadi onlara sorun; eğer konuşuyorlarsa! dedi."[120] Putların büyüğü de küçüğü de cansız olduğuna göre kimseye zarar veremezlerdi. Kimseye zarar veremeyen bir put nasıl tapılmaya layık olabilirdi ki! Hz. İbrahim fırsatı değerlendirmeye devam etti; kişinin kendi eliyle yontuğu şeylere ibadet edilmemesi gerektiğini, putların oluşturulduğu maddeleri de insanları da Allah'ın yarattığını anlattı.[121]

Her şey Hz. İbrahim'in istediği gibi oldu. Kendi vicdanlarına dönüp nefis muhasebesi yaptıklarında kendilerini zalim Hz. İbrahim'i haklı buldular. "Bunun üzerine, kendi vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine) "Zalimler sizlersiniz, sizler!" dediler.[122]

Bir an her şey çok iyi gitmesine rağmen bu durum fazla uzun sürmedi. Kendilerini bir an zalim hisseden Hz. İbrahim'in kavmi düşüncelerinde oluşmuş putları tanrı bilme fikrinden kurtulamadılar. Sonra tekrar eski inanç ve tartışmalarına döndüler: Sen bunların konuşmadığını pek âlâ biliyorsun, dediler."[123]

Kimseye fayda ve zarar vermeyeceğini bildikleri halde kavmi putlara yükledikleri ilahlık sevdasından bir türlü vazgeçmedi. Hz. İbrahim kavminin putlara tapma yanlışından döneceğine dair umudu yok olmak üzereydi. "İbrahim: Öyleyse, dedi, Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda ve zarar vermeyen bir şeye hâla tapacak mısınız?"[124]

Kavminin aklı başına gelsin diye Hz. İbrahim'in gösterdiği bütün gayretler boşa giderek alışkanlıklardan oluşan bir tek Allah'ın dışındaki varlıklara tapınma geleneği duvarına çarptı. Kavmi açısından hakaret sayılabilecek şu sözleri söyledi:" Size de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylere de yuh olsun! Siz akıllanmaz mısınız? [125]

Kavmi bir türlü Hz. İbrahim'i putlara karşı sarf etmiş olduğu söylemden vazgeçiremedi. Mademki putlara karşı söyleminden vazgeçmiyordu, öyleyse putları kıran da kendisi olduğuna göre kendisine bir ceza verilmeliydi. Tanrılarına zarar veren Hz.

[120] Enbiya, 21/63.
[121] Sâffât, 37/94-96
[122] Enbiya, 21/64.
[123] Enbiya, /65.
[124] Enbiya, 21/66.
[125] Enbiya, 21/67.

İbrahim'in cezası öyle bir şey olmalıydı ki putlara yapmış olduğu bu hakaretin karşılığı en ağır şekilde ödettirilmeliydi. Kavmi Hz. İbrahim'i yakarak bu cezayı vermek istedi." [126]

Artık Hz. İbrahim'in tevhit inancını savunduğu söylentisi bütün etrafa yayılmıştı. Namını Babil hükümdarı Nemrut da duymuştu. Ateşe atılmadan önce Nemrut'un önüne çıkarıldı.

E. NEMRUTLA OLAN İLİŞKİLERİ VE ATEŞE ATILMASI

Rivayete göre zulmüyle ün salan Nemrut dışarıdan yiyecek elde etmek için gelen topluluklara " Ben kimim" diye soruyor. "sen ilahsın" diyenleri memnun ederek gönderiyor, istediği cevabı vermeyenleri hakaretlerle kovuyor ya da işkencelere uğratıyordu.[127]Yine rivayete göre Hz. İbrahim, Nemrut'a istediği cevabı vermediği gibi "Tanrı-Sultan"olan Nemrut'un karşısında edep dışı konuşmuş, onun tanrılığını inkâr etmişti.[128]

Nemrut, Allah dışındaki her türlü tanrıyı, putları ve kendisinin tanrılığını inkâr eden İbrahim'i huzuruna çağırdıktan sonra, onunla tartışmaya başladı. Kur'an karşılıklı konuşmayı bize şöyle bildiriyor "Allah, kendisine hükümdarlık verdi diye (şımarıp böbürlenerek) Rabbi hakkında İbrahim ile tartışanı görmedin mi? Hani İbrahim, "Benim Rabbim diriltir, öldürür." demiş; o da, "Ben de diriltir, öldürürüm" demişti. (Bunun üzerine) İbrahim, "Şüphesiz Allah güneşi doğudan getirir, sen de onu batıdan getir" deyince, kâfir şaşırıp kaldı. Zaten Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez."[129]

Hz. İbrahim'in vermiş olduğu ikinci örnekle kendini tanrı sanan Nemrut'u ve yanındakileri şaşırıp bırakmıştı, çünkü Nemrut'un güneşi doğudan doğurmaya gücü yetmediği gibi batıdan batırmaya da gücü yoktu. Bir tek Allah dışındaki tanrılık tezlerini tek tek çürüten İbrahim (a.s) karşısındaki en büyük rakibini de fikri tartışmada yenmişti. Yenilmeyi hazmedemeyen Nemrut ve yandaşları Hz. İbrahim'i yakarak ortadan kaldırmayı düşünüyorlardı. Nemrut ve yandaşlarının kızgınlığını ve öfkesini ve neticesinde Hz. İbrahim'i ateşe atma isteklerini şöyle dile getirmektedir: " Onun için bir bina yapın ve

[126] Enbiya, 21/68.
[127] Vehbi, Mehmet, Hulâsatü'l-Beyân, İstanbul 1967, II, 481.
[128] Taberî, Tarih, I, 241.
[129] Bakara, 2/258.

derhal onu ateşe atın! dediler.“[130] Çünkü İbrahim (a.s)kendilerine başka seçenek bırakmamıştı. Böylece ondan kurtulacaklarını sandılar.

İçine atmak için hazırladıkları ateşin hararetine ve dehşetine karşı en ufak bir korku yaşamayan Hz. İbrahim’e Allah’ın yardımı yetişti.[131]

Allah’ın birliğini her ne pahasına olursa olsun savunan, girmiş olduğu tevhit yolunda en ufak bir yılgınlık göstermeyen İbrahim’e (a.s) tarihte emsali olmayacak bir yardım yetişti. Kavminden kendisine gelen her türlü ezaya rağmen yılmayan ve nihayetinde bu yolda canını vermek üzere olan Hz. İbrahim’e gelen yardım da o nispette büyük oldu. Allah yeryüzünde kendisinin emirlerini bildiren İbrahim’e doğrudan ateşe müdahale ederek yardım etti. İbrahim’i ateşte yanmasını önleyen tarihi sözler Kur’an’da şöyle ifade edilmektedir.“Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol.“ [132]

Allah’ın (c.c) ateşe emretmesiyle yanmaktan kurtulan İbrahim’i gören Nemrut ve yandaşları hayretler içinde kaldılar. Bundan böyle ne yaparlarsa yapsınlar İbrahim’e bir şey yapamayacaklarının farkına vardılar. Hz. İbrahim’e zarar vermek isteyenlerin üzüntüsü Kur’an’da şöyle ifade edilmektedir. Böylece ona bir tuzak kurmak istediler; fakat biz onları, daha çok hüsrana uğrayanlar durumuna soktuk.“[133]

Bir zamanlar İbrahim(a.s)“Sizi ve Allah’tan başka taptıklarınızı terk ediyor Rabbime ibadet ediyorum ve Rabbime ibadet etmekle de mutsuz olmayacağımı umuyorum.”[134] Demişti, öyle de oldu. Allah’ın yardımıyla göstermiş olduğu sabrın sonunda zafere ulaşan kendisi oldu.

Hz. İbrahim’in Ülü’ül azm peygamber olduğunu gösteren birkaç örneği belirtmekle birlikte, bir baba için en büyük imtihan olan evladının kurban edilmesi acısına dayanıp dayanamayacağı, hatta böyle bir girişimde bulunup bulunmayacağını tespit etme hadisesi de önemlidir.

[130] Sâffât, 37/97.
[131] Sâffât, 37/98; Enbiya, 21/70-71.
[132] Enbiya, 21/69.
[133] Enbiya, 21/70.
[134] Meryem, 19/48.

F. OĞLUNU KURBAN ETMESİNİN İSTENMESİ

Hz. İbrahim girmiş olduğu bütün imtihanları Allah'a olan sonsuz güveni ve yardımıyla başarıyla geçmişti. Her insan gibi o da evlat hasreti yaşadığı için Allah'a bir evlat vermesi için dua ediyordu. Yapmış olduğu dualarının neticesinde Allah Hz. İbrahim'e hayırlı uslu bir erkek evlat verdi.[135] Dünyaya nurlu çocuğa İsmail adı verildi.[136]

Hz. İsmail babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa gelince, İbrahim (a.s) için Allah tarafında büyük bir sınav daha başladı. Hz. İbrahim'in insanlara Allah'ın birliğini tebliğ etmesi nedeniyle karşılaşmış olduğu büyük sıkıntılarla mücadele etmesinden ve neticesinde sabırla bu imtihanları kazanmasından sonra bir babanın öz oğluna asla kıymaya teşebbüs edemeyeceği bu sınav oğlu Hz. İsmail'in kurban etmesi emrinin verilmesi sınavıydı. Baba ve oğul arasında geçen konuşmayı Kur'an bize şöyle bildiriyor:

"Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince: Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin? dedi. O da cevaben: Babacığım! Emir olunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun, dedi."[137]

Hz. İbrahim'in imanının yanında Hz. İsmail'in Allah'a olan bağlılığı da takdire şayan olduğu gibi annesi Hz. Hacer'in böyle bir durum karşısındaki sabırlı duruşu ve Allah'a olan teslimiyeti de kayda değerdir.[138]

Allah'ın esas amacı Hz. İsmail'in kurban edilmesi olmadığını Kur'an'ın şu ayetlerinden anlıyoruz: " Her ikisi de teslim olup, onu alnı üzerine yatırınca. Biz ona: " Ey İbrahim!" diye seslendik. Rüyayı gerçekleştirdin. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız."[139]

Allah'ın emrini yerine getirirken en ufak bir tereddüt geçirmeyen Hz. İbrahim İmtihanlardan bir tanesini daha başarıyla geçmiş oldu. Oğlunu kurban etme durumuyla karşılaşan Hz. İbrahim Allah'a olan bağlılığını gösterdikten sonra kendisine oğlu yerine kesilmek üzere bir kurbanlık hayvanın verilmesiyle ödüllendirilmiş oldu.[140]

---

[135] Sâffât, 37/100-101.
[136] Buhârî, Tecrid-i Sarih Tercemesi, VII, 232.
[137] Sâffât, 37/102.
[138] Taberî, Tarih, I, 274; Kurtubi, age, XV, 105.
[139] Sâffât, 37/103-105.
[140] Sâffât, 37/106-107.

Kurban imtihanını da başarıyla geçen Hz. İbrahim'in kendisinden sonra gelecek nesillere iyi bir örnek olarak Allah tarafından bırakılacağı bildirildiği gibi, Hz. İbrahim gibi insanların sınandıktan sonra mükâfatlandırılacağı da bildirilmektedir."[141]

Böylece bir tek Allah dışında başka varlıklara tapan babasına, kendi kavmine ve Nemrut'a yanlış yolda olduklarını söylemiş ve onları uyarmasına rağmen kendilerinden gelen her türlü sıkıntıya katlanmış, hatta bu yolda ateşe bile atılmış ve nihayetinde kendi oğlunu kurban etmekle imtihan edilmiş olan Hz. İbrahim bütün imtihanları başarıyla geçti.

Kendi soyundan da önder kişilerin olmasını dileyen Hz. İbrahim ile Allah'ın kendisine verdiği cevap Ku'ran'da bize şöyle bildirilmektedir:

"Bir zaman Rabbi İbrahim'i bir takım emirlerle sınamış, İbrahim onların hepsini yerine getirmiş de Rabbi şöyle buyurmuştu: "Ben seni insanlara önder yapacağım." İbrahim de, "Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)" demişti. Bunun üzerine Rabbi, "Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz" demişti.[142]

Allah'ın sözü değişmiyordu; Hz. Nuh'un soyundan tufandan sonra ki zamanlarda imansız nesiller türediği gibi, Hz. İbrahim'in soyundan da Allah'a inanmayan zalim nesiller olacaktı. Allah tevhit inancından uzaklaşan nesilleri adaletinin gereği olarak uyarmak üzere peygamberler gönderecekti.

Böylece ülü'l-azm peygamberlerin ikincisi olan Hz. İbrahim'in hayatından tevhit mücadelesini belirtikten sonra, tevhit yolundan uzaklaşan insanları uyarmak üzere şimdi de ülü'l-azm peygamberlerin üçüncüsü olan Hz. Musa'ya kısaca değinmeye çalışacağız.

[141] Sâffât, 37/108-111.
[142] Bakara, 2/124.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. MÛSA

A. YAŞADIĞI DÖNEM

Hz. Musa'nın babası, İmran'dır. Nesebi Yakup'a ulaşır ki, onun babası Hz. İshak, onun da babası Hz. İbrahim'dir. Hz. Musa'nın yanında gördüğümüz Harun onun kardeşidir. Allah, Hz. Musa'yı Firavun'a, imana davet için gönderdiğinde, Harun'u da ona yardımcı olarak seçmiş ve görevlendirmişti. Hz. Musa Allah'a şöyle dua ederek, kardeşi Harun'u kendisine yardımcı yapmasını istemişti: "Bir de bana ehlimden bir vezir, (yardımcı) ver. Kardeşim Harun'u (ver)"[143]

Hz. Musa, Mısır'ın çok zor günler yasadığı bir dönemde doğdu. Bu sırada, ilâhlık iddialarında bulunarak haddi aşan Firavun, İsrail oğulları halkına dayanılamayacak eziyetlerde bulunuyor, bu insanları zulümle kasıp kavuruyordu. İsrail oğulları, Kıpti kavminin muamelelerinden ve krallarının ağır baskılarından bıkmışlardı. Onlardan her işinde istifade eden Firavun, yakalarını bir türlü bırakmak istemedi. Onlara zulmün en akla gelmeyecek olanını yaptı. Nitekim Kur'ân da; "Biz sana Musa ve Firavun'un mühim haberlerinden, iman edecek bir kavim için, gerçek olarak okuyacağız. Çünkü Firavun o yerde (Mısır'da) başkaldırmış ve ahalisini parçalara bölüp, kendisine bağlamıştı"[144] buyruluyor. Firavun'un veziri Hâman da ona bütün kötülüklerde ortaktı ve teşvikçi idi.[145]

Saltanatı sırasında İsrail oğullarına çok kötü eziyetlerde bulunması; onları köle yapması, en çirkin ve adî işlerde çalıştırması nedeniyle Allah, İsrail oğullarını bu

[143] Tâhâ, 20/29-30. Hz. Musa hakkında geniş bilgi için bkz. Harman, Ömer Faruk, "Musa", DİA, XXXI, 207-213.
[144] Kasas, 28/3-4.
[145] Nâziât, 79-24; Tahrim, 66/11; Kasas, 28/8; Ankebût, 29/39; Mü'min, 40/23-26.

sıkıntıdan, azgın Firavun'un şerrinden, zulüm ve taşkınlıklarından kurtarmak Hz. Musa'yı gönderdi.

Firavun rüyasında Kudüs tarafından gelen bir ateş gördü. Bu ateş, Mısır'a kadar uzanıp, Firavun'un evlerini yaktı. Fakat sadece Kıpti'lere zarar verdi, İsrail oğulları ise kurtuldular. Uyanınca hemen kâhin ve müneccimlerden rüyayı tabir etmelerini istedi. Onlar dediler ki; "İsrail oğulları içinden bir çocuk dünyaya gelecek, Mısır'lıların ve senin krallığının yok olmasına neden olacak. Doğacağı zaman da iyice yaklaştı." Bu haber üzerine telaşlanan Firavun, İsrail oğullarından doğan bütün erkek çocukların öldürülmesini emretti. Daha sonra da bir yıl öldürülme-lerini, bir yıl sağ bırakılmasını istemiş ve böyle bir yasak yılda,(erkek çocukların öldürüldüğü yılda) Hz. Musa doğmuş-tur.[146]

Kur'ân'da bu olay şöyle anlatılıyor: "Firavun, memleketin başına geçti ve halkı fırkalara ayırdı. İçlerinden bir topluluğu güçsüz bularak onların oğullarını boğazlıyor, kadınları sağ bırakıyordu. Çünkü o bozguncunun biriydi"[147]

Firavun'un zulmü nedeniyle Hz. Musa doğduğunda, annesi çok üzüldü. Allah Teâlâ Musa'nın annesine korkmamasını, üzülmemesini vahyetti. Kalbine bir rahatlık verdi. Bu, Kur'an'da şöyle anlatılıyor: "Musa'nın annesine: "Çocuğu emzir, başına geleceklerden korktuğun zaman onu suya (Nil'e) bırak. Korkma, üzülme. Biz şüphesiz onu sana döndüreceğiz ve peygamber yapacağız" diye bildirmiştik"[148]

Hz. Musa'nın annesi de ilham edileni yaptı ve yavrusunu bir muhafaza içerişinde suya bıraktı. Ablasına da, "Onu izle" dedi. Hz. Musa'yı taşıyan sandık, Allah'ın izniyle dalgalarla sürüklenerek, Firavun'un sarayına ulaştı. Allah Teâlâ, Firavun'un karısı Asiye'nin kalbine bu çocuğun sevgisini koydu. Firavun çocuğu görünce öldürmek istedi. Ancak Asiye, çocuğu kendisine vermesini istedi. Kur'an bunu bize şöyle bildiriyor: "Firavun'un karısı: Benim de senin de gözün aydın olsun! Onu öldürmeyiniz, belki bize faydası olur yahut onu oğul ediniriz" dedi. Aslında işin farkında değillerdi"[149]

Hz. Musa acıkınca onu emzirmek icap etti. Fakat o kimseden süt emmek istemiyordu. Allah, bu olayı şöyle zikrediyor: "Önceden, sütannelerinin memesini kabul

[146] Taberî, age, I, 386; Mes'ûdî, age, I, 48; Salebi, age, s. 128; İbn Kesîr, age, I, 238.
[147] Kasas, 28/3-4.
[148] Kasas, 28/7.
[149] Kasas, 28/9.

etmemesini sağladık. Musa'nın ablası; "size, sizin adınıza ona bakacak, iyi davranacak bir ev halkını tavsiye edeyim mi?" dedi. Böylece onu, annesinin gözü aydın olsun diye, ona geri çevirdik. Fakat çoğu bilmezler"[150]

Musa (a.s) böylece annesine dönmüş oldu. Üstelik Firavun'un sarayında büyüdü. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Musa erginlik çağına gelip olgunlaşınca ona hikmet ve ilim verdik. İyi davrananları böyle mükâfatlandırırız"[151]

Yetişip delikanlılık çağına gelen Musa (a.s) bir gün şehre indi. Kur'ân'da, şehirde geçen hadise şöyle anlatılıyor; "Musa, halkının haberi olmadığı bir zamanda şehre indi. Biri kendi adamlarından, diğeri de düşmanı olan iki adamı dövüşür buldu. Kendi tarafından olan kimse, düşmanına karşı ondan yardım istedi. Musa, onun düşmanına bir yumruk vurdu, ölümüne sebep oldu. "Bu şeytanın işidir; çünkü o apaçık saptıran bir düşmandır" dedi. Musa, "Rabbim! Gerçekten kendime yazık ettim, beni bağışla" dedi. Allah da onu bağışladı. O, şüphesiz bağışlayandır, merhamet edendir. Musa; "Rabbim! Bana verdiğin nimete ant olsun ki, suçlulara asla yardımcı olmayacağım " dedi. Şehirde, korku içinde, etrafı gözeterek sabahladı. Dün kendisinden yardım isteyen kimse, bağırarak ondan yine yardım istiyordu. Musa ona: "Doğrusu sen besbelli bir azgınsın " dedi. Musa, ikisinin de düşmanı olan kimseyi yakalamak isteyince: "Ey Musa! Dün bir cana kıydığın gibi bana da mı kıymak istiyorsun? Sen ıslah edenlerden değil, ancak yeryüzünde bir zorba olmak istiyorsun" dedi"[152]

İsraillinin, olayı ağzından kaçırması üzerine, bütün halk Hz. Musa'nın Mısırlıyı öldürmüş olduğunu öğrendi. Musa'ya verilecek cezayı belirlemek üzere, Mısırlılar toplantı düzenlediler. Daha sonra Musa'yı seven bir mısırlı koşarak Musa'ya geldi ve Mısırlıların kendisini öldüreceklerini söyledi.[153]

"Musa korku ipinde çevresini gözetleyerek oradan çıktı. Rabbim! Beni zalim milletten kurtar" dedi. Medyen'e doğru yöneldiğinde: "Rabbimin bana doğru yolu

[150] Kasas, 28/12-13.
[151] Kasas, 28/14.
[152] Kasas, 28/15-19.
[153] Kasas, 28/20 .

göstereceğini umarım “, dedi”[154] Musa (a.s) böylece yurdundan uzaklaştı ve nihayet Medyen’e ulaştı.

Medyen suyunda iki kıza hayvanlarını sulamada yardımcı olur. Kızların babası Hz. Musa'yı çağırıp başından geçenleri dinledi, ona emniyette olduğunu ve sekiz yıl çalışması karşılığında kızlarından biriyle evlenebileceğini söyledi. Musa bu teklifi kabul edip orada kaldı.[155]

B. PEYGAMBERLİK GÖREVİNİN VERİLMESİ

Hz. Musa, süresini tamamlayınca ailesiyle birlikte Medyen'den ayrıldı. Tur civarına geldiğinde dağda ateş gördü. Yolu soracak birini bulmak veya bir ateş parçası almak için yaklaştığında vadinin sağ yamacından gelen bir sesle kendisine ayakkabılarını çıkarması emredildi ve peygamber olarak seçildiği bildirildi; asa ve beyaz yed-i beyzâ mucizeleri verildi. Bu iki mucize Firavun ve adamlarına karşı Hz. Musa’nın haklı ve yetkili olduğunu göstermek üzere Allah tarafından verilmiş iki delildi. [156]

Hz. Musa’nın peygamberliği kendisinden önceki peygamberlerden farklı oldu. Çünkü Allah doğrudan kendisiyle konuşmuştu. Bunun için kendisinse “kelimullah” denmiştir.[157] Geçmiş peygamberlere milletleri istediğinde mucize veriliyordu. Oysa peygamber olurken Hz. Musa’ya asa ve beyaz yed-i beyzâ olmak üzere iki mucize verildi

Kur’ân-ı Kerim’de, bu olay şöyle anlatılıyor: “Musa, süreyi doldurunca ailesiyle birlikte yola çıktı. Tur tarafından bir ateş gördü. Ailesine: “Durunuz, ben bir ateş gördüm; belki oradan size bir haber veya tutuşmuş, bir odun getiririm de ısınabilirsiniz” dedi. Oraya gelince, kutlu yerdeki vadinin sağ yanındaki ağaç cihetinden: “Ey Musa! hiç şüphesiz ben âlemlerin Rabbi olan Allah’ım ” diye seslenildi. “Değneğini at!” Musa, değneğin yılan gibi hareketler yaptığını görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. “Ey Musa! Dön, gel. Korkma. Hiç şüphesiz güvende olanlardansın” denildi. “Elini koynuna koy, lekesiz, bembeyaz çıksın. Korkudan açılan kollarını kendine çek! Bu ikisi Firavun ve erkânına karşı Rabbinin iki delilidir. Doğrusu onlar yoldan çıkmış bir millettir” denildi. Musa: “Rabbim! Doğrusu ben onlardan bir cana kıydım. Beni öldürmelerinden korkarım.

[154] Kasas, 28/ 21-22.
[155] Kasas, 28/ 23-28.
[156] Tâhâ 20/17-23; Neml, 27/10-12; Kasas, 28/31-32.
[157] Meryem, 19/52; Nisa, 4/163; A’raf, 7/143.

Kardeşim Harun'un dili benimkinden daha düzgündür. Onu, beni destekleyen bir yardımcı olarak benimle gönder, çünkü beni yalanlamalarından korkarım" dedi, Allah: "Seni kardeşinle destekleyeceğiz, ikinize bir kudret vereceğiz ki, onlar size el uzatamayacaklardır. Ayetlerimizle ikiniz ve ikinize uyanlar üstün geleceklerdir" dedi" [158]

Taha suresinin ilk ayetlerinde, Allah ile Musa (a.s) arasında geçen konuşma, daha ayrıntılı bir şekilde verilir. Şu ayetler Allah'ın Hz. Musa'yı resul olarak görevlendirdiğini bize bildirir: "Ben seni seçtim, artık vahyolunanı dinle. Şüphesiz ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et, Beni anmak için namaz kıl!"[159] Daha sonra Allah, Musa (a.s)'ya şöyle buyurur: "Firavun'a gidin; doğrusu o azmıştır. Ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt dinler veya korkar"[160]

Böylece bir yol gösterici veya ateş temin etmek için gittiği yerden peygamber olarak ailesinin yanına döndü. Ailesini alarak Mısır'a annesinin ve kardeşi Harun'un yanına gitti.

Allah'ın, peygamberlik görevini emretmesinden sonra, Musa (a.s) ile Firavun arasında amansız bir mücadele de başlamış oldu. Bütün peygamberlerin birbirlerine miras bıraktıkları tevhit mücadelesi önemli olmasına rağmen Hz. Musa'nın Firavun'la ve daha sonra da kendi kavmiyle girişeceği mücadele kendisini ülü'l azm peygamberler arasında yer almasına neden olacak önemli olaylardır.

C. FİRAVUNLA OLAN MÜCADELESİ

Musa ve kardeşi Harun'a peygamberlikle birlikte Tevrat da verildi. [161] Allah, peygamber kardeşlere belki öğüt dinler veya korkar diye Firavun'a giderken kendisine yumuşak bir sözle davranmalarını istedi.[162] Allah, Firavun'un zulmünden çekinen peygamber kardeşlere korkmamalarını, çünkü Allah'ın yardımının kendileri ile birlikte olacağını bildirdi.[163]

---

[158] Kasas, 28/29-35.
[159] Tâhâ, 20/13-14.
[160] Tâhâ, 20/43-44.
[161] Nisa, 4/163; En'âm, 6/84; Meryem, 19/53; Enbiya, 21/48; Sâffât, 37/114, 120; Tâhâ, 20/77; A'raf, 7/160; Yûnus, 10/87.
[162] Tâhâ, 20/44.
[163] Tâhâ, 20/45-46.

Musa (a.s), Allah'ın kendisine vermiş olduğu emriyle Firavun'a gitti. Onu güzellikle Allah'a iman etmeye davet etti: "Musa: Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbinin peygamberiyim! Bana Allah'a karşı ancak gerçeği söylemek yaraşır. Size Rabbinizden bir mucize getirdim, İsrail oğullarını benimle beraber salıver"[164]

Firavun, Hz. Musa'nın bu teklifi karşısında şaşırdı. Çünkü daha önce bir Kıpti'yi öldürmüştü. Özür dileyeceğine kendisini Allah'a inanmaya davet ediyordu.[165] Firavun: "Musa! Rabbin kimdir?" dedi. Musa: "Rabbim, her şeye ayrı bir özellik veren, sonra doğru yola eriştirendir" dedi"[166] Hz. Musa Firavun'u Allah'ın birliğine ve varlığına inanmaya davet ederken böylece kendisi ile Firavun arasında Allah hakkında karşılıklı konuşmalar ve tartışmalar başladı.[167]

Neticede Firavun, bu davete icabet etmedi ve direndi. Hz. Musa'yı zindana atmakla tehdit etti. Musa (a.s)'da Firavun'a, belki iman eder diyerek, ispat edici bir delil getirmek istedi.[168] Asasını yere attığında kocaman bir yılan oldu. Elini koynuna sokup çıkardığında, gözleri kamaştıran bir güneş parçası oluverdi.[169] Hz. Musa'nın gösterdiği bu mucizeler karşısında Firavun gerçekten korkmuştu. Bunun üzerine o da sihirbazlarını toplayıp, Musa'yı mağlup etmeyi kararlaştırdı. Ülkesindeki bütün ünlü sihirbazları çağırttı ve onlardan Hz. Musa'nın yaptıklarından daha büyük bir sihir yapmalarını istedi. Onlarda hazırlandılar ve bir gün kararlaştırdılar. O gün gelince de halkın gözleri önünde Musa (a.s) ile yarışmaya başladılar.[170]

"Sihirbazlar: "Ey Musa! Marifetini ya sen ortaya koy veya biz koyalım" dediler. Musa: "Siz koyun" dedi. Sihirbazlar marifetlerini ortaya koyunca, insanların gözlerini kamaştırıp onları ürküttüler, büyük bir sihir yaptılar. Biz de Musa'ya: "Asanı koyuver" dedik o da koyuverdi. Hemen onların uydurduklarını yutmaya başladı. Hak tahakkuk etti. Onların yaptıkları boşa gitti. İşte orada yenildiler, küçük düştüler. Sihirbazlar secdeye kapanıp: "Âlemlerin Rabbine, Musa ve Harun'un Rabbine inandık" dediler" [171]

---

[164] A'raf, 7/104-105.
[165] Şuarâ, 26/ 20-22.
[166] Tâhâ, 20/49-50.
[167] Şuarâ, 26/ 24-28.
[168] Şuarâ, 26/ 29-30.
[169] Şuarâ, 26/ 31-35; A'raf, 7/ 108-110.
[170] Şuarâ, 26/ 36-37; A'raf, 7/111-112.
[171] A'râf, 7/104-126; Yûnus, 10/83; Tâhâ, 20/47-76; Şuarâ, 26/16-51; Kasas, 28/36-37; Duhân, 44/17-21

Gelişen bu olaylar, Firavun'u yola getireceği yerde, onu daha çok azdırdı. Hz. Musa ile kavmini ortadan kaldırmadıkça rahata kavuşamayacağına inanıp, bu arzusunu yerine getirmeye çalıştı. Hz. Musa, Firavun ve kavmini, imana çağırmaya devam etti. Firavun inkâr ettikçe, Allah Teâlâ onun kavmine tufan, çekirge, haşarat, kurbağa, kan gibi çeşitli azaplar gönderdi. Allah'ın onlara gösterdiği her mucize diğerinden daha büyüktü. Doğru yola dönsünler diye azaba uğratıldılar.[172] Ancak bunların hiç biri, belalar kalkıncaya kadar yola geliyor görünseler bile,[173] Firavun ve kavmini yola getirmedi.[174]

D. İSRAİL OĞULLARINI MISIR'DAN ÇIKARMASI

Firavun, küfür ve inadında, ısrar ettiği gibi Hz. Musa'nın davetine de icabet etmemeye devam etti. Hz. Musa bu suçlu milletten kurtulmak için dua etti.[175] Allah, Hz. Musa'ya İsrail oğullarını bir gece Mısır'dan çıkarıp Filistin diyarına götürmesini vahyetti.[176]

Bir gece Musa ve kavmi şehirden çıkıp, Süveyş kanalı boyunca Kızıldeniz'e yöneldiler. Firavun şehirde İsrail oğullarından hiç bir iz göremeyince, kaçtıklarını anladı ve bütün ordusunu seferber ederek, peşlerine düştü[177].

Firavun ordusunun İsrail oğullarına yetişti. İsrail oğullarının önlerinde geçilmesi mümkün olmayan bir deniz arkalarında bir ordu vardı. İsrail oğulları "Yakalandık ya Musa" diye yakınmaya başladıklarında Hz. Musa: "Hayır, Rabbim benimle beraberdir, bana elbette yol gösterecektir" dedi. Bunun üzerine Biz Musa ya: "Değneğinle denize vur" diye vahyettik. Hemen deniz ikiye ayrıldı, her parçası yüce bir dağ gibiydi. İşte oraya geridekileri de yaklaştırdık. Musa ve beraberinde bulunanların hepsini kurtardık"[178] "Firavun, ordusuyla onları takip etti. Deniz de onları içine alıverdi. Hem de ne alış!"[179]

Musa ve kendisine inananlar denizden geçtikten sonra Firavun ve ordusu içine girsinler diye deniz bir süre açık bırakıldı,[180] bir tek kişi kalmamacasına hepsi denizde

[172] Zuhruf, 43/48.
[173] A'raf, 7/135-136; Zuhruf, 43/49-50.
[174] A'raf, 7/133; Mustafavî, et-Tahkik; "Musa" md.
[175] Duhân, 44/22.
[176] Duhân, 44/22; Şuarâ, 26/52.
[177] Şuarâ, 26/60; Yûnus, 10/90.
[178] Şuarâ, 26/62-65.
[179] Tâhâ, 20/78.
[180] Duhân, 44/24.

boğularak yok oldu.[181] Firavun, ölümün geldiğini anlayınca iman ettiğini açıkladı: "Firavun boğulacağı anda: "İsrail oğullarının inandığından başka tanrı olmadığına inandım, artık ben de ona teslim olanlardanım" dedi. Ona: "şimdi mi (inandın)? Daha önce başkaldırmış ve bozgunculuk etmiştin" dendi"[182] Hz. Musa'ya inanmayan ve karşı çıkan Firavun, Hâman ve Karun helak edildi.[183] Böylece Allah Teâlâ, zulmeden zalimlerin ve kendi emrini dinleyen inananların sonunun nasıl olduğunu da göstermiş oldu.[184]

E. ÇÖLDE YERLEŞMELERİ

Firavun boğulup öldükten sonra Hz. Musa'nın kendi kavmi ile olan mücadelesi başlamış oldu. Allah'ın yardımı ile Firavun'un zulmünden kurtulduktan sonra Allah, Hz. Musa'ya kavmiyle birlikte Filistin'e yönelmelerini emretti.[185] İsrail oğulları denizden yeni kurtulmalarına rağmen Allah'ın yardımını unutup azgınlıklarına hemen başladılar. Kur'ân nasıl azdıklarını bize şöyle bildiriyor:"İsrail oğullarını denizden geçirdik. Putları önünde bel büküp eğilen bir topluluğa rastladılar. Musa'ya dediler ki: 'Ey Musa, onların ilahları (var; onların ki) gibi, sen de bize bir ilah yap.' O: 'Siz gerçekten cahillik etmekte olan bir kavimsiniz' dedi." [186]

Kur'ân, İsrail oğullarının isteklerini şöyle değerlendiriyor: "Onların içinde bulundukları şey (din) mahvolucudur ve yapmakta oldukları şeyler (ibadetler) de geçersizdir."[187] Böylece Hz. Musa kavminin bu aşırı isteklerini ret ederek yanlış inançlara yönelmelerini engellemiş oldu.

Milletinin yanlış inanlara sapmasını engelleyen Hz. Musa (a.s) bütün çalışmalarında emri Allah'tan aldığından kendiliğinden bir şey ortaya koyamazdı. Kuracağı dinin esasları kendisine öğretilmek üzere Mikat'a' davet edildi. Bu daveti Kur'ân şöyle bildiriyor. "Musa ya otuz gece süre verip sonra buna on gece daha kattık. Böylece Rabbinin tayin ettiği süre kırk geceye tamamlandı."[188] Musa kırk gün süren bu mîkat yolculuğuna çıkmadan önce kardeşi Harun'u yerine vekil bıraktı ve onu şöyle uyardı: "Milletim içinde benim yerime geç onların hallerini düzeltmeye çalış bozguncuların yoluna

[181] Şuarâ, 26/66.
[182] Yûnus, 10/90-91.
[183] Ankebût, 29/39.
[184] Şuarâ, 26/65-67; Bakara, 2/50; A'raf, 7/138; İbrahim, 14/5; Duhân, 44/30.
[185] A'raf, 7/137.
[186] A'raf, 7/138.
[187] A'raf, 7/139.
[188] A'raf, 7/142; bkz. Bakara, 2/51.

gitme”[189]

Hz. Musa mîkata gittiğinde Allah ile doğrudan konuştu. Mîkatta iken bir ara Hz. Musa görmeden konuştuğu Allah'ın cemalini görme arzusu duydu ; “Rabbim! Bana kendini göster! Sana bakayım dedi Allah: “Sen beni göremeyeceksin ama dağa bak eğer o yerinde kalırsa; sende beni göreceksin” buyurdu.“Allah dağa tecelli edince onu yerle bir etti ve Musa da baygın düştü. Ayılınca;-Ya rabbi sen her türlü eksik sıfattan münezzehsin. Sana tövbe ettim ben inananların ilkiyim, dedi.”[190] Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: “ Ey Musa! Sana verdiğim peygamberlikle ve kelâmımla seni insanlar üzerine seçkin kıldım. Sana verdiğime sıkı sarıl ve şükredenlerden ol! Ve onun için o levhalarda (Tevratt'a) her şeyden yazdık, nasihat ve hükümlerin ayrıntılarına ait her şeyi (belirttik). Bunlara sıkı sarıl, kavmine de emret, onlar da en güzeline sarılsınlar.” [191]

Musa (a.s) kırk gün milletinden uzakta kalırken Allah tarafından levhalar halindeki Tevrat'ı aldıktan sonra kendi milletinin arasına geri döndü.

Hz. Musa uzakta iken kendi milleti tevhit inancından uzaklaştı. Daha önce de sapma eğilimleri olmuş fakat Hz. Musa'nın müdahalesiyle kendilerine gelmişken, bu sefer de buzağı heykeli yapıp ona ilah diye taptılar. Hz. Musa'nın Tur dağında kırk gün geçirdiği bir zamanda, Sâmirî isimli bir şahsın imal ettiği ve “işte sizin de Musa'nın da tanrısı” dediği altından bir buzağıya tapmaya başladılar. [192] Sâmiri bu buzağı heykelini millete şöyle tanıtmıştı: "İşte sizin de, Musa'nın da ilâhı budur, ama o unuttu" dedi.[193]

Hz. Nuh ile birlikte puta tapanlar suda boğulup yok olduktan sonra tevhit dışındaki inançlar tekrar tekrar ortaya çıktı. Allah, taptıkları putların bir fayda veya zarar vermeyeceğini şöyle belirtiyor. Musa'nın milletinde de buzağıya tapma hastalığı ortaya çıktı. Tevhit inancından uzaklaşmalarını ve buzağıya tapma hastalığına bulaşmalarını Kur'an şöyle açıklıyor:

“Onlar görmüyorlar mıydı ki, o buzağı, kendilerine hiçbir sözle karşılık veremiyor; onlara ne bir zarar, ne de bir yarar vermeye sahip bulunamıyordu. Hz. Harun kendilerini uyarmasına rağmen Musa gelinceye kadar buzağıya tapmaya devam edeceklerini

[189] A'raf, 7/142.
[190] A'raf, 7/143.
[191] A'raf, 7/144-145.
[192] A'raf, 7/148.
[193] Tâhâ, 20/88.

söylediler. Hz. Musa döndüğünde milletinin buzağıya taptığını gördüğünde, önce kendi milletine kızdıktan ve uyardıktan sonra kardeşi Harun'a neden kendilerini bu yanlış yoldan engellemedi diye kardeşi Harun'a çıkıştı. Hz. Harun da şöyle cevap verdi: "Ey anamın oğlu! Sakalımı ve başımı (saçımı) tutma. Ben senin 'İsrail oğulları arasında ayrılık çıkardın, sözüme bakmadın' diyeceğinden korktum." dedi.[194]

Hz. Musa tevhit inancından dönüp buzağıya tapan milletine ve onları engelleyemeyen kardeşi Harun'a kızdıktan sonra Samiriye dönerek kendisinden de hesap sordu ve onu kendi milletinin arasından kovdu.[195] Milletinin tevhit inancına dönmeleri için hem yapılan heykeli yaktı hem de Sâmiri'yi kovdu.

Sâmiri'den ve buzağı heykelinden kurtulan milletine tek ibadete layık olanın kendisinden başka ilah olmayan Allah olduğunu ifade ettikten sonra yapmış oldukları hatadan dolayı tövbe etmelerini istedi.[196]

Hz. Musa'nın milleti yapmış olduğu hatayı anladı ve Allah'a tövbe edip kurtuldu.[197] Tövbeden sonra Hz. Musa kendi kavmini eğitmeye devam etti. Bu eğitimin bir bölümü şöyle gerçekleşti:

Hz. Musa kendi milletinden yetmiş kişiyi seçerek tövbe uygulamasını yapmak istedi. Amaç buzağıya taptıkları için Allah'tan af dilemek diğerlerin tövbesinin kabulünü istemekti. Hz. Musa yetmiş kişi ile beraber Tur'a yaklaştığında yanındakilerden daha hızlı hareket etti ve arkadaşlarını geride bıraktı. Burada Allah ile konuştu.[198] Sonradan gelenler Hz. Musa ile Allah arasındaki konuşmayı duydukları halde Allah'ı görmedikleri takdirde kendisine inanmayacaklarını söylediler. Bu inatları yüzünde ki durum karşısında milletini bir titreme alıverdi ve onları bir yıldırım yakalayıp yıkıverdi.[199]

Hz. Musa yine milletinin yaptıklarından dolayı Allah'a seslendi; yalvardı, yakardı, dua etti ve af istedi. Kur'ân bu olayı şöyle açıklıyor: "Musa, kavminden, belirlediğimiz yere gitmek için yetmiş adam seçti. Onları sarsıntı yakalayınca (bayıldılar). Musa, "Ey Rabbim! Dileseydin onları da beni de bundan önce helak ederdin. Şimdi içimizden bir

[194] Tâhâ, 20/86-94.
[195] Tâhâ, 20/95-97.
[196] Bakara, 2/54.
[197] A'raf, 7/149.
[198] Tâhâ, 20/83-84.
[199] Bakara, 2/55.

takım beyinsizlerin işledikleri günah sebebiyle bizi helak mi edeceksin? Bu sırf senin bir imtihanındır. Onunla dilediğin kimseyi saptırırsın, dilediğini de doğruya iletirsin. Sen bizim velimizsin. Artık bizi bağışla ve bize acı. Sen bağışlayanların en hayırlısısın" dedi. "Bizim için bu dünyada da, âhirette de bir iyilik yaz. Çünkü biz sana varan doğru yola yöneldik." Allah şöyle dedi: "Azabım var ya, dilediğim kimseyi ona uğratırım. Rahmetim ise her şeyi kapsamıştır. Onu, bana karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve ayetlerimize inananlara yazacağım."[200] Allah yetmiş kişiyi tekrar diriltti.[201] Hz. Musa beraberindekilerle beraber milletine geri döndü.

Hz. Musa'nın milleti sıkıntıya düştüğünde Allah'a sığınıyor, kurtulduklarında yine emri unutuyor ve başkaldırıyorlardı. Kendilerine verilen emre direniyorlardı. Kendilerine verilen emri yerine getirmeme eylemlerinden birisi de Allah'ın kendilerinden bir buzağı kesmelerini istemesi olayıdır.[202] Buzağıya tapmış olan kavmi için bunu gerçekleştirmek çok kolay değildi. Buzağıyı kesmemek için ellerinden gelen her türlü bahaneyi ve çabayı gösterdiler. Az daha kesmeyeceklerdi.[203]Hz. Musa kendi milletiyle o kadar çok uğraştı ki bazen yumuşayıp doğru yolu bulan milleti bir süre sonra yine yanlış yola sapıyordu.

Hz. Musa kendilerine verilen emri sürekli çiğneyen İsrail oğullarına bıkmadan usanmadan nasihat ediyordu. Mısır'dan çıkarılan İsrail oğulları Filistin'e ulaşmak üzere yola koyuldular. Hz. Musa Milletine şöyle seslendi: " Ey kavmim! Allah'ın size (lütfettiği) nimetini hatırlayın; zira O, içinizden peygamberler çıkardı ve sizi hükümdarlar kıldı. Âlemlerde hiçbir kimseye vermediğini size verdi. Ey kavmim! Allah'ın size (vatan olarak) yazdığı mukaddes toprağa girin ve arkanıza dönmeyin, yoksa kaybederek dönmüş olursunuz. [204]

Peygamber emrine uyulması gerektiğine rağmen İsrail oğulları yine itiraz edip durdular ve şöyle dediler: "Ya Musa! Orada zorba bir toplum var; onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla girmeyeceğiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de hemen gireriz."[205]Peygamberin emrini dinlemedikleri gibi Hz. Musa'ya isyan ettiler ve şöyle dediler: " Ey Musa! Onlar

[200] A'raf, 7/155-156.
[201] Bakara, 2/56.
[202] Bakara, 2/67.
[203] Bakara, 2/67-71.
[204] Mâide, 5/20-21.
[205] Mâide, 5/22.

orada bulundukları müddetçe biz oraya asla girmeyiz; şu halde, sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız" [206]

Kavmine söz geçirmeyen Hz. Musa artık umudunu yitirmek üzereydi. Defalarca hata yapmalarına rağmen sıkıntıya düştüklerinde tövbe ediyor, sıkıntıdan kurtulduktan sonra tövbelerini bozuyorlardı. Artık milletinin ıslah olmasından ümidini yitiren Hz Musa'nın yapacak bir şeyi kalmamıştı ve sonunda Allah'a dönüp: "Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına hâkim olamıyorum; bizimle, bu yoldan çıkmış toplumun arasını ayır" dedi. [207]

Hz. Musa'nın yapmış olduğu bu bedduayı Allah karşılıksız bırakmayarak şöyle dedi: "Öyleyse orası (arz-ı mukaddes) onlara kırk yıl yasaklanmıştır; (bu müddet içinde) yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Artık sen, yoldan çıkmış toplum için üzülme" dedi.[208]

İsrail oğulları, kendilerine vaat edilen Kutsal Toprakların yasaklandığı kırk yıl boyunca çok çeşitli sapıklıklar yapmaya devam ettiler. Çölde su bulamayıp, şiddetli bir susuzluğa kapıldılar. Gelip Musa (a.s.)'a sitem ve şikâyette bulundular. Allah, Musa (a.s)'a, asasını taşa vurmasını emretti. Vurunca taşın on iki yerinden su fışkırdı. Her Yahudi kabilesine bir göze düşüyordu. Onlar bu gözlerden kana kana içtiler, susuzluklarını giderdiler.[209] Allah İsrail oğullarına, gökten kudret helvası ve bıldırcın eti de gönderdi.[210]

Fakat İsrail oğullarının o ikiyüzlülükleri, bütün bu nimetlere rağmen, kendini burada da ortaya çıkardı. Bir tek yemekle yetinemeyeceklerini söylediler: "Ey Musa! Bir çeşit yemeğe dayanamayacağız. Bizim için Rabbine yalvar da, bize yerin bitirdiği sebze, kabak, sarımsak, mercimek ve soğan yetiştirsin" demiştiniz de, "hayırlı olanı daha düşük şeyle mi değiştirmek istiyorsunuz?" demişti"[211]

Daha önce de Allah Hz. Musa'ya Kutsal yere; Filistin'e gitmeyi emretti. Orada zalim bir topluluk ile karşılaşmışlardı. Musa (a.s) kavmine, buraya girip bu zalimlerle savaşmalarını ve onları bu mukaddes beldeden çıkarmalarını emretmişti. Fakat İsrail

[206] Mâide, 5/24.
[207] Mâide, 5/25.
[208] Mâide, 5/26.
[209] Bakara, 2/60.
[210] A'raf, 7/160.
[211] Bakara, 2/61, 246.

oğulları buna cesaret edememişti: "Ey Musa! "Onlar orada oldukça biz asla oraya girmeyeceğiz. Sen ve Rabbin gidin savaşın, doğrusu biz burada oturacağız" demişlerdi"[212]

Allah da onları Tih çölüne attı ve yollarını şaşırttı. Kavmine söz geçiremediğinden yakınan Musa'ya, Allah Teâlâ: "Orası onlara kırk yıl haram kılındı. Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Sen, yoldan çıkmış bir millet için tasalanma"[213] demişti.

Kırk yıl sonra Allah emri yinelemiş oluyordu: "Şehre inin, orada şüphesiz istediğiniz vardır." Denildi.[214] Nihayetinde peygamberi dinlememeyi alışkanlık haline getiren defalarca hata işledikleri halde Allah'ın affına mazhar olduktan sonra yoldan çıkan bu millete zillet ve yoksulluk damgası vuruldu.[215]

F. TUR DAĞINA ÇAĞRILMASI VE TEVRAT'IN VERİLMESİ

Tur dağı. Allah'ın Hz. Musa'yı peygamberlikle müjdelediği ve sonra Tevrat'ı indirdiği, Kızıldeniz'in kuzeyinde, Asya ve Afrika kıtalarının arasındaki Sina yarımadasının güney kısmında yer alan dağ. Allah Kur'ân-ı Kerim'de buyurdu ki: Biz Musa'ya Tur-i Sina yanında, sağ tarafından nida ettik ve münacat ettiği (yalvardığı) hâlde kendisine yüksek mertebe verdik.[216] Tur dağı Hz. Musa'ya peygamberlik ve Tevrat'ın verildiği yer olduğu gibi aynı zamanda da Allah ile doğrudan konuştuğu yerdir.[217]

Allah'ın Hz. Musa'yla ilk kez konuşması ve kendisine peygamberliğin verilmesi Medyen'den ayrıldıktan sonra olmuştur. Peygamber olmadan önce kararlaştırılan on senelik vakti tam olarak yerine getirdikten sonra (Hz. Şuayb'tan izin alıp) hanımıyla birlikte (Mısır'a gitmek üzere) yola çıktı. Yolda Tûr-i Sînâ tarafında bir ateş gördü. Hanımına; "Siz burada bekleyin ben bir ateş gördüm, ümit ederim ki o ateşin bulunduğu yerden size bir haber veya o ateşten bir parça getiririm. Umulur ki, onunla ısınırsınız. Vaktaki Musa (a.s) o ateşe vardığında sağ tarafındaki vadiden, bereketli yerdeki ağaç

[212] Mâide, 5/21-24.
[213] Mâide, 5/26.
[214] Bakara, 2/61.
[215] Bakara, 2/61.
[216] Meryem, 19/52.
[217] Bakara, 2/63; Kasas, 28/29-31; En'âm, 6/154.

tarafından nida olundu ki: "Ya Musa! Muhakkak ki ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım. Asanı yere bırak..."[218]

Peygamberlik görevinin başlamasıyla Hz. Musa, hayatı boyunca tevhit yolunda mücadele etti. Bu uğurda pek çok eziyetle karsılaştı. Yurdundan çıkarıldı, ölümle tehdit edildi. Bütün mücadelesine rağmen etrafında kendisiyle beraber, inanan pek az insan bulabildi.[219]

[218] Kasas, 28/29-31.
[219] A'raf, 7/159.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HZ. İSA

A. YAŞADIĞI DÖNEM

Hz. İsa Hz. Meryem'in oğlu olup, İmran ailesinden gelmektedir. Allah İmran ailesinin Âdem, Nuh, İbrahim ailesi birlikte yeryüzünde üstün kıldığı dört aileden birisi olduğunu bildirmektedir. [220]

Meryem'in, annesi Hz. Meryem daha doğmadan kızını Allah'a hizmet etmek üzere adamıştı.[221] Hz. Meryem dünyaya geldiğinde, annesi Allah'a dua ederek şöyle dedi: "Rabbim! Onu kız doğurdum. Erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Onu ve soyunu kovulmuş şeytandan senin korumana bırakıyorum."[222]

Allah Hz. Meryem'in yapmış olduğu duayı ve adağı kabul ettiğini Kur'anda şöyle bildiriyor: (Ey Muhammed!) Kitapta (Kur'an'da) Meryem'i de an. Hani ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmiş ve (kendini onlardan uzak tutmak için) onlarla arasında bir perde germişti. Biz, ona Cebrail'i göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüştü. [223]

Zekeriyya Meryem'e bakmakla görevliydi. Meryem'i Beyt-i Makdis'e doğu tarafındaki özel bölmeye yerleştirdikten sonra kontrol etmek için geldikçe Meryem'in yanında hazır yiyecek buluyordu. Allah dilediği kullarını mükâfatlandırdığı gibi Meryem'i de mükâfatlandırdığını şu şekilde belirtiyor: Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriya'yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek

[220] Âl-i İmrân, 3/33.
[221] Âl-i İmrân, 3/35.
[222] Âl-i İmrân, 3/36.
[223] Meryem, 19/16-17.

bulurdu. “Meryem, Bu sana nereden geldi?” derdi. O da “Bu, Allah katından” diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir[224] Hz Meryem Allah tarafından yalandan uzak dürüst bir insan olarak nitelendirilmiştir.[225]

Hz. Meryem ismi Kur’ân’da nadir geçen kadınlardan biri olup, melekler tarafından şöyle övülmüştür: Hani melekler, “Ey Meryem! Allah seni seçti. Seni tertemiz yaptı ve seni dünya kadınlarına üstün kıldı. Ey Meryem! Rabbine divan dur. Secde et ve (onun huzurunda) rükû edenlerle beraber rükû et” demişlerdi.”[226] Hz. Zekeriya’nın gözetiminde büyüyen Hz. Meryem’e bir gün Cebrail (a.s.) insan şeklinde gözüktü ve aralarında şöyle bir konuşma geçti:[227]

Meryem, “Senden, Rahmân’a sığınırım. Eğer Allah’tan çekinen biri isen (bana kötülük etme)” dedi.

Cebrail, “Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim” dedi.

Meryem, “Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım halde, benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi.

Cebrail, “Evet, öyle olur. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir” dedi.[228]

Hz. Meryem’e herhangi bir insan yanaşmamışken çocuk sahibi olması normal şartlara göre imkânsızdı. Hz. Meryem’in normal şartlarda olmayacak bir şeyin kendisinde gerçekleşmesi ve bunu kabullenmesi zor bir durum olmasına rağmen Allah’a gerçekten inanmış insanlar için Allahın emrine boyun eğmekten ve güvenmekten başka bir yol yoktur. Hz. Meryem için olanaksızın, Allah için çok zor olmadığını Kuran’da şöyle ifade edilmektedir:

“Ey Rabbim! Bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?” dedi. Allah, “Öyle ama Allah dilediğini yaratır. O bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece “ol” der, o da hemen oluverir” dedi.”[229]

Hz. Meryem’in endişelerini yok edecek, sıkıntılarını sevince çevirecek olan

[224] Âl-i İmrân, 3/37.
[225] Mâide, 5/75.
[226] Âl-i İmrân, 3/37.
[227] Meryem, 19/17.
[228] Meryem, 19/18-21.
[229] Âl-i İmrân, 3/47.

haberleri ve doğacak olan çocuğun özelliklerini Cebrail (a.s) şöyle açıkladı

"Ey Meryem! Allah seni kendi tarafından bir kelime ile müjdeliyor ki, adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir. Dünyada da, âhirette de itibarlı ve Allah'a çok yakın olanlardandır."

"O, beşikte de, yetişkin çağında da insanlarla konuşacak, Salihlerden olacaktır."

" Ve Allah ona kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretecek."

"Allah onu İsrail oğullarına bir Peygamber olarak gönderecek (ve o da onlara şöyle diyecek): "Şüphesiz ben size Rabbinizden bir mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim. O da Allah'ın izniyle hemen kuş oluverir. Körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer müminler iseniz bunda sizin için elbette bir ibret vardır." [230]

Hz. Meryem'in bir insan kendisine dokunmadan dünyaya getireceği çocuk nedeniyle oluşmuş olan endişelerini giderecek olan açıklamayı Cebrail (a.s) yaptı. Doğacak olan çocuğun özellikleri şöyle sıralandı: Adı İsa Mesih' olacak. Dünya ve ahrette şerefli olacak. Allah'ın izniyle insanlarla beşikteyken konuşmaya başlayacak. Kendisine Tevrat, Hikmet ve İncil öğretilecek. Allah'ın izniyle çamurdan yapılmış olan kuşa üfleyerek canlanacak. Allah'ın izniyle anadan doğma körleri iyileştirecek. Allah'ın izniyle alacalıyı iyileştirecek. Allah'ın izniyle Ölüleri diriltecek. Allah'ın izniyle İnsanların yediklerini ve evde gizlediklerini onlara haber verecek.

Böylece doğduktan sonra bir peygamberin ve özellikle ülü'l-azm olacak peygamberin annesi olma şerefine nail olacak Hz. Meryem anne olmaya hazırdı. Hz. Meryem Hz. İsa'ya hamile kaldıktan sonra, insanlardan uzak bir şekilde yaşadı.[231] Hamilelik süresince insanlardan uzak yaşayan Hz. Meryem'in doğum vaktini Kur'an bize şöyle açıklıyor:

"Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. "Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!" dedi.

"Bunun üzerine (Cebrail) ağacın altından ona şöyle seslendi: "Üzülme, Rabbin senin alt tarafında bir dere akıttı."

"Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün."

Çocuğu doğurduktan sonra insanların arasına evlenmemiş olduğu halde girdiğinde, kucağındaki bebeği soracak olurlarsa, bu konu hakkında konuşmaması gerektiğini Kur'ân

[230] Âl-i İmrân, 3/45-49.
[231] Meryem, 19/22.

şöyle açıklıyor:

"Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görecek olursan, "Şüphesiz ben Rahman'a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım" de.[232]

Evlenmeden kucağında bir bebeğe annelik eden bir kadın hakkında insanlar hiç iyi düşünmediği gibi Hz. Meryem'i gören insanların düşüncelerini Kur'ân bize şöyle bildiriyor: "Kucağında çocuğu ile halkının yanına geldi. Onlar şöyle dediler: "Ey Meryem! Çok çirkin bir şey yaptın!"

"Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi." [233]

"Bunun üzerine (Meryem, çocukla konuşun diye) ona işaret etti. "Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?" dediler.

Bebek şöyle konuştu: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana kitabı (İncil'i) verdi ve beni bir peygamber yaptı. Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti. Beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı. Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selâm (esenlik verilmiştir)."[234]

Hz. İsa'nın babasız doğması, insanları iffetli bir ailenin iffetli kızı hakkında kötü düşünmeye sevk ederken; annesinin kucağında konuşan bebek insanları hayretler içinde bırakmıştı. Kendisine peygamberlik verildiğini bildiren bebek yaştaki çocuğun konuşması bir mucizeydi.

Bir çocuğun dünyaya gelmesi için bir ana ve bir babaya ihtiyaç duyulurken, Hz. İsa'nın babasız olarak dünyaya gelmesi insanların mantığına sığmıyordu. Hz. İsa'nın bebekken konuşması mucize olduğu gibi babasız doğması da bir mucizeydi.

Allah katında herhangi bir şeyin olması için sebep sonuç ilişkisi aranmadan Allah'ın dilemesiyle o şeyin olacağını ve Hz. İsa'nın da yaratılışının ol emriyle olduğunu Kuran bize şöyle bildiriyor:

"Şüphesiz Allah katında (yaratılışları bakımından) İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir: Onu topraktan yarattı. Sonra ona "ol" dedi. O da hemen oluverdi." [235]

---

[232] Meryem, 19/23-26.
[233] Meryem, 19/27-28.
[234] Meryem, 19/27-33.
[235] Âl-i İmrân, 3/59. Hz. İsa hakkında geniş bilgi için bkz. Harman, Ömer Faruk, "İsa", DİA, İstanbul 2000, XXII, 465-472.

Allah'ın Hz. İsa'nın yaratılışını Âdem'e benzetmesi önemlidir. Çünkü Hz. İsa'ya sonradan inananlar ona ilahlık vasfını yükleyeceklerdi ki bu da şirk ti. Hâlbuki Hz. İsa'nın görevi insanları bir tek Allahın birliğine inanmaya çağırmak ve insanları girmiş oldukları yanlış yoldan doğru yola iletmekti.

B. PEYGAMBERLİK GÖREVİNİN VERİLMESİ

Hz. İsa (a.s)'ya Allah tarafından hem peygamberlik hem de dört büyük ilâhi kitaptan biri olan İncil verilmiştir. Kur'an İncil'in Hz. İsa'ya verilişi ile ilgili şu bilgileri vermektedir: "Arkalarından da izlerince Meryem oğlu İsa'yı Tevrat'ın bir tasdikçisi olarak gönderdik; ona da bir hidayet, bir nur bulunan İncil'i, ondan evvelki Tevrat'ın bir tasdikçisi ve sakınanlara bir hidayet ve öğüt olmak üzere verdik"[236]

Peygamberlikle görevlendirilen ve Ülü'l azm peygamberlerin dördüncüsü olan Hz. İsa'nın şu özellikleri vardı:

Hz. İsa Allah'ın kelimesiydi.[237]

İlahi nimete ermişti.[238]

Salihlerden idi Hikmet sahibiydi.[239]

Hz İsa büyüdüğünde kendisine peygamberlikle birlikte Tevrat'ı doğrulayıcı olarak görevlendirildiğini şöyle açıkladı:

"Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri helâl kılmak için gönderildim ve Rabbiniz tarafından size bir mucize de getirdim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin. Şüphesiz Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse ona ibadet edin. İşte bu, doğru yoldur." [240]

Tevrat'ta kendilerine göre Değişiklik yapan İsrail oğulları Hz. İsa'nın çağrısı üzerine Tevrat'a sıkı sıkıya sarıldılar ve Hz. İsa'ya inanmadılar. İsrail oğullarının bu tavır değişikliğini Kur'ân bizlere şöyle bildiriyor:

Tevrat indirilmeden önce, İsrail'in (Yakub'un) kendisine haram kıldığı dışında, yiyeceklerin hepsi İsrail oğullarına helâl idi. De ki: "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi Tevrat'ı getirip okuyun."[241]

---

[236] Mâide, 5/11.
[237] Nisa, 4/171.
[238] Mâide, 5/110.
[239] Meryem, 19/23-33.
[240] Âl-i İmrân, 3/50-51.
[241] Âl-i İmrân, 3/93.

Kendisinin peygamberliğine inanmayan İsrail oğullarına çeşitli mucizeler gösterdiği halde, gösterilen bu mucizeleri büyü diye niteleyen İsrail oğullarının tavrını Kur'ân şöyle açıklıyor:

"O gün Allah, şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Senin üzerindeki ve annen üzerindeki nimetimi düşün. Hani, seni Rûhu'l-Kudüs (Cebrail) ile desteklemiştim. Beşikte iken de, yetişkin iken de insanlara konuşuyordun. Hani, sana kitabı, hikmeti, Tevrat'ı, İncil'i de öğretmiştim. Hani iznimle çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapıyordun da içine üflüyordun, benim iznimle hemen bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle doğuştan körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Hani benim iznimle ölüleri de (hayata) çıkarıyordun. Hani sen, İsrail oğullarına açık mucizeler getirdiğin zaman, ben seni onlardan kurtarmıştım da onlardan inkâr edenler, "Bu, ancak açık bir büyüdür" demişlerdi.[242]

Hz. İsa İsrail oğulların bütün karşı çıkmalarına rağmen yılmadan mücadelesine devam ederek şöyle dedi: "Ben size bir hikmetle geldim ve hakkında ihtilafa düştüklerinizin bir kısmını size açıklamak için de. Öyleyse Allah'tan sakının ve bana itaat edin.[243]

C. HAVARİLERİ SEÇMESİ

Havari: Hz. İsa'nın, kendisine yardımcı olmak üzere seçtiği on iki kişiden her biri için kullanılan tabir. Sözlükte "beyaz olmak; iyice beyazlat-mak" anlamlarına gelir. Arapça haver kökünden türetilen havari "seçilmiş, kusursuz; taraftar, özverili arkadaş, dost, bir kimseye ileri derecede yardım eden, kendisini bir davaya adayan" demektir.[244] Terim olarak genelde, Allah'ın peygamberlerine İnanıp onlara yardımcı olan herkes için kullanılan havari bilhassa Hz. İsa tarafın-dan seçilmiş, tebliğ ve irşat görevinde ona yardımcı olan on iki kişilik grubu ifade eder.[245]

Bütün çağrısına rağmen İsrail oğulları Hz. İsa'ya inanmamışlardı. Hz. İsa da milletinin bu olumsuz tepkisine ve inkârına karşı, Allah yolunda yardımcılarım kimlerdir? Diye seslendiğinde Havariler, "Biziz Allah yolunun yardımcıları. Allah'a iman ettik. Şahit ol, biz Müslümanlarız" dediler.[246]

Yukarıda anlamını verdiğimiz havariler Hz. İsa'nın peygamberliğine olan

[242] Mâide, 5/110; Saff, 61/6.
[243] Zuhruf, 43 /63.
[244] Bkz. İbn Manzur, Lisânü'l-'Arab, "hvr" md.
[245] Bkz. Cilacı, Osman, "Havâri", DİA, İstanbul 1997, XVI, 513-516.
[246] Âl-i İmrân, 3/52.

imanlarını şöyle dile getirdiler: "Rabbimiz! Senin indirdiğine iman ettik ve Peygamber'e uyduk. Artık bizi (hakikate) şahitlik edenlerle beraber yaz." [247]

Yine aynı şekilde Hz. İsa'nın peygamberliğine şahitlik etmeleri, havarilerin kalbine Allah'ın ilham etmesiyle olduğunu Kur'ân bize şöyle bildiriyor: " Hani bir de, "Bana ve Peygamberime iman edin" diye havarilere ilham etmiştim. Onlar da "İman ettik. Bizim Müslüman olduğumuza sen de şahit ol" demişlerdi."[248]

Havariler İman etmelerine rağmen Hz. İsa'dan kalpleri yatışsın diye bir mucize istediler. Hz. İbrahim'in ölüleri nasıl dirilteceğini Allah'a sormasının nedeni kalbindeki tereddüdün gitmesi, kalbinin itminana ermesi olduğu gibi;[249] Havarilerin de Hz. İsa'dan gökten bir sofra inecek şekilde bir mucizeyi istemeleri de kalplerindeki tereddütlerin giderilmesi olduğunu Kur'ân şöyle açıklıyor:

"Hani havariler de, "Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?" demişlerdi. İsa da, "Eğer müminler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının" demişti.

Onlar, "İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz yatışsın. Senin bize doğru söylediğini bilelim ve ona, (gözü ile) görmüş şahitlerden olalım" demişlerdi.

Meryem oğlu İsa, "Ey Allah'ım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir ki; önce gelenlerimize (zamanımızdaki dindaşlarımıza) ve sonradan geleceklerimize bir bayram ve senden (gelen) bir mucize olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızıklandıranların en hayırlısısın" dedi."[250]

Hz. İsa Havarilerin isteği doğrultusunda istenilen sofranın verilmesi için Allah' dua ettikten sonra, duasının kabul edildiğini Allah şöyle buyuruyor: "Ben onu size indireceğim. Ama ondan sonra sizden her kim inkâr ederse artık ben ona kâinatta hiçbir kimseye etmeyeceğim azabı ederim" demişti.[251]

Sofra indikten sonra Hz. İsa'nın peygamber olduğuna kesin kanaat getiren Havariler ona tevhit yolunda arkadaşlık ettiler.

D. İSRAİL OĞULLARI İLE İLİŞKİLERİ

Hz. Musa olayında görüldüğü gibi sürekli hakikate muhalif olan, yanlış yollara sapan İsrail oğulları Hz. İsa'nın da peygamberliğine karşı çıktılar. Kendileri için tehdit

[247] Âl-i İmrân, 3/53.
[248] Mâide, 5/111.
[249] Bakara, 2/260.
[250] Mâide, 5/112-114.
[251] Mâide, 5/115.

gördükleri Hz. İsa'yı öldürme planları yapmalarına rağmen Allah kendi peygamberini onların zulmünden koruduğunu şöyle bildirmektedir:

"Onlar tuzak kurdular. Allah da tuzak kurdu. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır. Hani Allah şöyle buyurmuştu: "Ey İsa! Şüphesiz, senin hayatına ben son vereceğim. Seni kendime yükselteceğim. Seni inkâr edenlerden kurtararak temizleyeceğim ve sana uyanları kıyamete kadar küfre sapanların üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz yalnızca banadır. Ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim."[252]

E. ÇARMIHA GERİLMESİ

İslam'a göre Hz. İsa öldürülmemiş İsa'ya benzeyen birisi onun yerine öldürülmüş iken,[253] Hıristiyanlığa göre Hz. İsa'nın ölümü ve çarmıha gerilişi olayı farklı yorumlar olsa bile, ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. İslam'ın bu konudaki görüşüne geçmeden önce Hıristiyanlığın, çarmıh konusunda bize aktardığı bilgiler şöyledir:

Hz. İsa'ya peygamberlik verildikten sonra iki büyük engelle karşılaştı. Bu engellerden biri kendi kavmi olan Yahudiler yani İsrail oğulları, diğeri ise o zaman yönetimde bulunan Romalılardı.[254] Çarmıha gerilmeden önce tutuklanarak mahkemeye çıkarılan Hz. İsa'ya, Yahudilerin baskısıyla çarmıha gerilerek öldürülme emrinin Roma mahkemesince verilmesi sağlandı. Bunu üzerine Yahudiler İsa'yı öldürmek üzere çarmıha gerdiler. İsa'nın başı üzerine de "Nâsıra'lı İsa. Yahudilerin kralı" diye bir yazı asıldı.[255] İsa cuma günü sabah saat dokuzda çarmıha gerildi[256] ve öğleden sonra saat üçte ruhunu teslim etti. [257]

Arimatealı Yusuf. İsa'nın cesedini haça gerildiği yerdeki bahçede bulunan hazır bir kabre veya kendisi için kaya içine oyduğu kabre koydu. Ancak pazar günü kabre ziyarete gelenler mezarın boş olduğunu gördüler. Bu arada İsa dirilmiş olarak onlara göründü.[258] Yeni Ahit Hz. İsa'nın dirildikten sonra on defa kendisine inanan havarilerine ve şakirtlerine

[252] Âl-i İmrân, 3/54-55.
[253] Nisa, 4/156-158.
[254] Luka, 23/2.
[255] Yuhanna, 19/19.
[256] Markos, 15/25.
[257] Matta, 27/50; Markos, 15/37; Luka, 23/46; Yuhanna, 19/30.
[258] Matta, 28/9-10.

göründüğünü kaydetmektedir.[259] Bir başka yoruma göre ise İsa dirildikten sonra kırk gün daha yaşamış, havarilerine telkin ve tavsiyelerde bulunmuş, daha sonra havarilerini Zeytinlik dağına götürmüş ve oradan göğe alınmıştır.[260]

İsrail oğullarının İsa'yı öldürdük demelerine karşın Kur'ân Hz. İsa'nın öldürülmediğini ona benzeyen birinin İsrail oğulları tarafından öldürüldüğünü şöyle bildirmektedir:"Bir de inkârlarından ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından ve "Biz Allah'ın peygamberi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük" demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler. Fakat Allah onu kendisine yükseltmiştir. Allah üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir."[261]

Hz. İsa İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre cisim ve ruhuyla göğe yükseltilmiştir. Kıyamet vaktine yakın yeryüzüne inecek, haçı kıracak, domuzu öldürecek ve İslâm şeriatıyla hükmedecektir.[262] Hz. İsa'nın Allah'ın katına yükseltilmesi esnasında kendisine inanan çok az olmasına rağmen sonraki zamanlarda sayıları gittikçe artmıştır. Bu artışla birlikte tevhit inanışından da uzaklaşıldı.

Tevhidin ruhuna aykırı olan inanışlardan birisi de Hıristiyanlıkta ortaya çıkan teslis inancıdır. Teslis; Allah'tan başka Hz. İsa'da ve Hz. Meryem'de veya Cebrailde de ilahlık özelliğinin olduğunu kabul etmektir. Tevhit inancının özüne ters olan inancı teslis inancı Hz. İsa'ya çeşitli sıfatların yüklenmesine neden olmuştur. Kur'ân, kimi Hıristiyanların Hz. İsa'nın "Allah" olduğunu söylediğini bizlere şöyle bildiriyor:

"And olsun, 'Allah, Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler kesinlikle kâfir oldu. Oysa Mesih şöyle demişti: "Ey İsrail oğulları! Yalnız, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Kim Allah'a ortak koşarsa artık Allah ona cenneti muhakkak haram kılmıştır. Onun barınağı da ateştir. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur." [263]

Hz. İsa'nın Allah olduğunu söyleyenlerin yanında, onun "Allah'ın oğlu" olduğunu söyleyenler olduğu gibi, onun "üçten biri" olduğunu söyleyenler de vardır.[264]

---

[259] Luka, 24/36-43, 50-51; Yuhanna, 20/19-29; Matta, 28/16-20.
[260] Resüllerin İşleri, 1/3, 9/11.
[261] Nisa, 4/156-158.
[262] Buhârî, Büyû', 102.
[263] Mâide, 5/72.
[264] Tövbe, 9/30; Mâide, 5/73.

Allah, Hz. İsa için böyle inananların yanlış yolda ve kâfir olduklarını bize şöyle bildiriyor:

Andolsun "Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler de kâfir olmuşlardır. Hâlbuki bir tek Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur. Eğer diye geldiklerinden vazgeçmezlerse, içlerinden kâfir olanlara acı bir azap isabet edecektir.[265] Yine teslise inanan Hıristiyanlara Allah şöyle sesleniyor: Ey Kitap ehli! Dininizde sınırları aşmayın ve Allah hakkında ancak hakkı söyleyin. Meryem oğlu İsa Mesih, ancak Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı (emriyle onda var ettiği) kelimesi ve kendisinden bir ruhtur. Öyleyse Allah'a ve peygamberlerine iman edin, "(Allah) üçtür" demeyin. Kendi iyiliğiniz için buna son verin. Allah ancak bir tek ilahtır. O çocuk sahibi olmaktan uzaktır. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur. Vekil olarak Allah yeter.[266]

Hz. İsa'nın babasız olarak dünyaya gelmesi Hıristiyanlar tarafından Hz. İsa için baba arayışına gidilmesine neden olmuş ve bu babanın da olsa olsa Allah olabileceği gibi kanaatlere varılmıştır. Kur'ân bu kanaatlerin yanlış olduğunu, Allah'ın bir şeyin olmasını murat etti mi ol dediğinde murat edilen şeyin olacağını şöyle bildiriyor. "Allah'ın çocuk edinmesi düşünülemez. O bundan yücedir, uzaktır. Bir işe hükmettiği zaman ona sadece "ol!" der ve o da oluverir.[267]

Allah mahşer gününde Hz. İsa'ya teslis inancını Hıristiyanlara kendisinin öğretip öğretmediğini soracak, Hz. İsa'nın da böyle yanlış bir inancı öğretmediğini dolayısıyla kendisinden sonra uydurulmuş olduğunu ifade edeceğini Kur'ân'da şöyle bildiriyor: "Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, "Beni ve anamı, Allah'tan başka iki tanrı bilin" diye sen mi dedin, buyurduğu zaman o, "Hâşâ! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, hâlbuki ben senin zatında olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnızca sensin."[268]

Hz. İsa cevabını şöyle devam ettirecek: "Ben onlara, ancak bana emrettiğini söyledim: Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim. İçlerinde

[265] Mâide, 5/73.
[266] Nisa, 4/171.
[267] Meryem, 19/35.
[268] Mâide, 5/116.

bulunduğum müddetçe onlar üzerine kontrolcü idim. Beni vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeyi hakkıyla görensin."[269]

Hz. İsa ülü'l-azm peygamberlerin dördüncüsü olup, otuz yaşında peygamber olduktan sonra otuz üç yaşında da Allah'ın katına yükseltilmiştir. [270] Buna göre üç sene gibi kısa süren peygamberlik hayatına rağmen, Hz. Musa'nın kendi milleti olan Yahudilerle mücadele etmesi gibi kendisi de kendi milleti olan Yahudilerle ve roma yönetimiyle mücadele etmiş ve neticesinde çeşitli sıkıntılara maruz kalmıştır. Maruz kaldığı bu sıkıntılar canına kastetmeye kadar gitmiştir.

[269] Maide, 5/117.
[270] İbnü'l Esîr, age, I, 271.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HZ. MUHAMMED

A. YAŞADIĞI DÖNEM

Ülü'l-azm peygamberlerin beşincisi ve sonuncusu olan Hz. Muhammed Mekke'de doğdu. 40 yaşında Peygamber oldu. 23 yıllık Peygamberlik hayatının 13 yılı Mekke'de, 10 yılı da Medine'de geçti. Medine'de 63 yaşında vefat etti. İslâm Tarihi ve siyer ile ilgili kitaplarda, Hz. Muhammed'in hayatı, "Peygamberlik öncesi" ve "Peygamberlik dönemi" diye iki bölüme ayrılmıştır. Peygamber olduktan sonra, "Mekke Dönemi" olayları incelenirken, tarih başlangıcı olarak, Peygamberliğin l. 3. veya 5 inci yılı gibi, vahyin başlangıcı; "Medine dönemi" olaylarında ise, Hicretin, 1. 2. veya 4 üncü yılı şeklinde Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicreti esas alınmıştır.

Peygamberimiz Hz. Muhammed Arap yarımadasının Hicaz bölgesinde, Mekke şehrinde doğdu. Hz. Muhammed'in ülü'l-azm peygamberlerin sonuncusu oluşunu ve insanlık tarihinde yaptığı değişikliği anlayabilmek için, yaşadığı dönemde Arabistan'ın genel durumunun ve Arapların yaşayışlarının genel olarak, bilinmesi gerekmektedir. İslâmiyet'ten önce Araplar, kabileler hâlinde yaşıyorlardı. Her kabile, birbirinden ayrı bir devlet gibiydi. Hicaz ve Yemen bölgelerinde bazı şehirler kurulmuşsa da, genellikle çöllerde çadır ve göçebe hayatı sürdürüyorlardı.

Kabileler arasında savaş eksik olmazdı. Yalnızca senenin dört ayında (Muharrem, Recep, Zilka'de ve Zilhicce aylarında) savaşmıyorlardı.[271] Bütün kabileler güvenlik içinde seyahat edebildikleri için, genellikle büyük panayırlar bu aylarda kurulurdu. Mekke'nin hâkimi, Kâbe ve civarındaki putların koruyucusu oldukları için Kureyş kabilesi, diğer

[271] Tevbe, 9/36.

bütün kabilelerden saygı görürdü. Bu sebeple Kureyş'liler, senenin her mevsiminde diledikleri yere seyahat edebiliyorlardı.[272]

İslamiyet'ten önce, Arapların çoğunluğu putperestti. Yapmış oldukları bir takım heykellere ilâh diye taptıkları gibi en önemli putlara, Hubel, Lât, Menât, Uzzâ, gibi adlar takmışlardı. Kâbe ve civarına 360 kadar put bulunmaktaydı. Her kabilenin ayrı bir putu, her putun özel bir ziyaret günü vardı. Böylece yılın her gününde putlarını ziyarete gelenlerle dolup taşan Mekke, bir ticaret merkezi olduğu kadar, putperestliğin de merkezi durumundaydı. Arabistan'da putperestlerden başka, Mûsevî, Hıristiyan, Mecusî (ateşe tapan) ve Sâbiî dinlerine mensup kimseler de vardı. Bunlardan başka, çok az sayıda, Hz. İbrahim'in tebliğine ulaşıp dinî esasları benimsemiş tek Tanrı inancında olan "Hanîf"ler de vardı.

Araplar arasında okuyup yazma bilenlerin sayısı son derece azdı. Cömertlik, konukseverlik, sözde durma, düşmanları bile olsa kendilerine sığınanları himaye, cesaret gibi bazı iyi huyları yanında, soygunculuk, faizcilik, zenginleri üstün, fakirleri hor görme, içki ve kumar düşkünlüğü, kabilecilik gayreti ile kan dökme gibi âdetleri de vardı. Köle ve kadınlara insan değeri vermezlerdi. Kadınlar, ölen kocasından, babasından ve diğer yakınlarından miras alamadıkları gibi, kendileri miras malları arasında, mirasçılara kalırdı. Erkekler istedikleri kadar kadınla evlenebilirlerdi. Fuhuş âdeta meslek hâline gelmişti. Bu yüzden bazı kimseler kız çocuklarını canlı canlı kumlara gömerek öldürebiliyordu.[273] Kur'ân-ı Kerim bu dönemi, "İnsanların kendi elleriyle işledikleri kötülükler yüzünden, fesat (her tarafı kapladı) karada ve denizde yayıldı."[274] İfadesiyle bize bildirmektedir

Hz. Muhammed'in doğduğu şehir olan Mekke'nin içinde bulunan ve yeryüzünde Allah'a ibadet için yapılan ilk bina Kâbe'dir.[275]Allah'ın emriyle Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail tarafından[276] Milattan 2000 yıl kadar önce Mekke'de yapılmıştır.[277] Yapımının tamamlanmasından sonra Hz. İbrahim ilk tavafı oğlu Hz. İsmail'le beraber yapmış, bütün

[272]Kureyş, 106/1-4.
[273] Bkz. Dârimî, Sünen, Beyrut, ts., I, 3.
"Aralarında birine bir kızı olduğu müjdelendiği zaman, içi gamla dolarak yüzü simsiyah kesilir. Kendisine verilen kötü müjde yüzünden halktan gizlenmeye çalışır. Şimdi onu utana utana tutsun mu, yoksa toprağa mı gömsün? Ne kötü hüküm veriyorlar." Nahl, 16/58-59. Ayrıca bkz. Zuhruf, 43/17; Tekvîr, 81/8-9.
[274] Rûm, 30/41.
[275] Âl-i İmrân, 3/96.
[276] Bakara, 2/127.
[277] Kâbe, Hicretten, yaklaşık 2793 yıl önce yapılmıştır. (Mahmut Esad, Tarih-i Din-i İslâm, II, 7).

insanları hacca, Kâbe'yi ziyarete davet etmiştir.[278] Allah'a ibadet için yapılmış olan Kâbe, zamanla "Tevhit İnancı"nın unutulmasıyla, putlarla doldurulmuş; Mekke putperestliğin merkezi hâline gelmiştir

Arabistan, Mekke, ve Kâbe'nin genel durumuna değindikten sonra şimdi de Hz. Muhammed'in doğumundan itibaren kısaca yaşamış olduğu olayları nakletmekte fayda vardır. Hz. Muhammed Milât'tan sonra 571 senesi, Fil Yılı'nda, 12 Rebiyülevvel (20 Nisan) pazartesi gecesi sabaha karşı, Mekke'de doğdu. Arapların takvim başı olarak kullandıkları "Fil Vakası", Hz. Muhammed'in doğumundan 52 gün kadar önce olmuştu.[279]

Abdülmuttalib, torununun doğumu şerefine verdiği ziyafette çocuğun adını soranlara: "Muhammed adını verdim. Dilerim ki, gökte Hak, yeryüzünde halk, onu hayırla ansınlar." cevabını verdi. Annesi de "Ahmet" ismini verdi. (Muhammed, üstünlük ve meziyetleri anılarak çok övülüp sena edilen; Ahmet de Allah'ı yüce sıfatları ile öven, hamt eden kimse anlamına gelmektedir.[280]

Peygamberimiz Hz. Muhammed'in babası, Abdülmuttalib'in oğlu Abdullah; annesi ise Vehb'in kızı Âminedir. Babası Abdullah, Kureyş Kabilesinin Hâşim oğulları kolundan, annesi Âmine ise Zühre oğulları kolundandır. Her ikisinin soyu, bir kaç batın yukarıda, birleşmektedir. Her ikisi de Mekke'lidir. Hz. Muhammet, Hz. İbrahim'in büyük oğlu Hz. İsmail'in neslindendir. Soyu Adnan'a kadar kesintisiz bellidir.[281]

Hz. Muhammed, çok temiz ve şerefli bir soy kütüğüne sahip olduğunu bir hadiste bize şöyle bildirilmektedir: "Ben devirden devire, (nesilden nesile) seçilerek gelen Âdemoğulları soylarının en temizinden naklolundum, sonunda içinde bulunduğum Hâşim oğulları ailesinden dünyaya geldim."[282]

---

[278] Hac, 22/27-29.
[279] Asr-ı Saadet, I, 191.
[280] Peygamberimizin en bilinen ve Kur'an'da geçen isimleri; "Muhammed" ve "Ahmet"tir. Muhammed ismi Kur'ân'da 4 yerde (Âl-i İmran, 3/144; Ahzâb, 33/40; Muhammed, 47/2; Fetih, 48/19); Ahmet ismi ise 1 yerde geçmektedir (Saf, 61/6).
[281] Buhârî, IV, 238; İbn Hişâm, I, 1-2, 115.
[282] Buhârî, IV, 166; Tecrid Tercemesi, IX, 316; X, 44.

Hz. Muhammed doğumundan iki ay kadar önce babası Abdullah, Suriye yolculuğundan dönerken Medine'de hastalanarak 25 yaşında vefat etti ve orada gömüldü.[283]

Başlangıçta Hz. Muhammed'i annesi Âmine emzirse de[284] sonradan sütü yetmediği için, amcası Ebû Leheb'in azatlı cariyesi Süveybe tarafından emzirildi.[285]Fakat Hz. Muhammed'in devamlı sütannesi Halime oldu. Mekke'nin havası ağır olduğu için, Mekkeliler yeni doğan çocuklarını çölden gelen sütannelere verirlerdi. Çöl ikliminde çocuklar hem daha sağlıklı yetişiyor, hem de güzel Arapça öğreniyorlardı. Hz. Muhammed de bu âdete göre sütannesi Halime'ye verildi. Halime, yetim bir çocuğu emzirmenin kârlı bir iş olmayacağı düşüncesiyle, başlangıçta tereddüt göstermişse de, daha sonra bu çocuğun evlerine uğur ve bereket getirdiğini görmüş ve O'nu öz çocuklarından daha çok sevmiştir.[286]

Hz. Muhammed dört yaşına kadar, sütannesinin yanında kaldı. Dört yaşında Halime çocuğu Mekke'ye götürerek annesine teslim etti. Sütannesinin yanındayken "şakk-ı sadr" (Hz. Muhammed'in göğsünün yarılması) olayının yaşanması nedeniyle, çocukta görülen bu gibi olağanüstü haller Halime'yi endişelendirdiği için çocuğu annesine teslime mecbur kaldı.[287]

Hz. Muhammed dört yaşından altı yaşına kadar, öz annesi Âmine'nin yanında kaldı. Altı yaşında iken, babasının Medine'de bulunan kabrini ziyaret etmek üzere, annesi ve hizmetçileri Ümmü Eymen'le beraber Medine'ye gittiler. Dönüşte, Ebvâ Köyü'nde Âmine hastalandı.[288] Henüz doğmadan babasından yetim kalmış olan Hz. Muhammed altı yaşında iken annesinden de öksüz kaldı. Annesinin ölümünden sonra çocuğu Ümmü Eymen Mekke'ye götürüp dedesi Abdülmuttalib'e teslim etti. Altı yaşından sekiz yaşına kadar,

---

[283] Asr-ı Saâdet, I, 187.
[284] Târih-i Din-i İslâm, II, 16.
[285] İbnü'l-Esir, el-Kâmil, I, 459; İbn Sa'd, Tabakât, I, 108.
[286] İbnü'l-Esir, age., I, 460.
[287]İbn Hişâm, I, 174; İbnü'l-Esîr, age., 461-462; Hamîdullah, İslâm Peygamberi, I, 40.
Rasûlüllah (s.a.s.)'in hayatında şakk-ı sadr olayı bir kaç defa olmuştur. İlki, süt annesi Halîme'nin yanında iken meydana gelmiştir. Melekler, göğsünü açıp, "işte şeytanın sendeki nasibi" diyerek bir pıhtı çıkarıp atmışlardır. (Müslim, 1/147 K. İmân B. 74, Hadis No: 261). İlk vahyin gelişinden önce de, vahyin ağırlığına dayanabilmisi için, şakk-ı sadr olayının tekrarlandığı rivâyet edilmiştir. Mirâc mucize'sinden önce de Cebrâil (a.s.) Rasûlüllah (s.a.s.)'in göğsünü açıp "zemzem suyu" ile yıkadıktan sonra imân ve hikmet doldurmuştur. (Tecrid Tercemesi, II, 227).
[288] İbn Hişâm, I, 177; Tecrid Tercemesi, IV, 699.

çocuğa dedesi Abdülmuttalib baktı. Hz. Muhammed sekiz yaşında iken dedesi de ölünce, onu öz amcası Ebu Tâlib himaye ettti.[289] Hz. Muhammed sekiz yaşından yirmi beş yaşına kadar amcası Ebu Tâlib'in yanında kaldı. Ebu Tâlib, Zengin olmamakla beraber, herkesten saygı görüyordu. Yeğeni Hz. Muhammed'i hiç yanından ayırmadı.

İslamiyet'ten önce Araplar arasında iç savaşlar eksik olmazdı. Yalnızca "Eşhür-il hurum" denilen dört ayda savaşmak haram sayılırdı. Bu dört ayda (Zilka'de, Zilhicce, Muharrem, Receb) savaş yapılacak olursa haram sayıldığı için buna "Ficâr Savaşı" denirdi. Kureyş kabîlesi ile Hevâzin kabilesi arasında kan davası yüzünden bir savaş başlamış, dört yıl sürmüştü. Savaş, kan dökülmesi haram olan bu aylarda da devam ettiği için "Ficâr Savaşı" denildi. Hz. Muhammed de bu savaşa amcaları ile birlikte katılmış, fakat kimseye ok atmamış, kimsenin kanını dökmemiş, sadece karşı taraftan atılan okları toplayıp, amcalarına vermişti.[290]

Uzun süren Ficâr Savaşı esnasında Mekke'de asayiş bozulmuş, can ve mal güvenliği kalmamıştı. Özellikle dışarıdan mal getiren yabancıların malları yağmalanıyordu. Cürhümîler zamanında Fadl b. Hâris, Fudayl b. Vedâa ve Mufaddal b. Fedâle isimlerinde üç kabîle başkanı, kabîleleri ile toplanarak, "Mekke'de zulme meydan vermeyeceğiz, zayıfların hakkını adâlet üzere alacağız..."[291] diye yemin etmişlerdi. Onların bu yeminlerine "Hılfu'l-fudûl" (Fadılllar yemini) denilmişti. Hz. Muhammed 20 yaşında iken bu toplantıda amcaları ile beraber üye olarak bulundu. Bu topluluğun çalışmalarından memnun kaldığını Peygamberliğinden sonra: "İslâm'da da böyle bir cemiyete çağrılsam, yine giderdim", sözleriyle ifade etmiştir.[292]

Hz. Muhammed amcasıyla birlikte ticaret yaptı. Gerek çocukluğunda, gerekse ticaret hayatında, dürüstlüğü ile tanınmıştı. Yalan söylediği, sözünde durmadığı, başkalarına zarar verdiği, herhangi bir kimseyi incittiği asla görülmemiş; tam aksine dürüstlüğü nedeniyle Mekkeliler ona "Emin" (güvenilir kişi) diyorlardı. Onun bu yüksek ahlâkını öğrenen

---

[289] Abdülmuttalib'in çeşitli zevcelerinden 10 oğlu ve 6 kızı vardı. Bunlar içinde Hz. Ali'nin babası Ebû Tâlib ile Peygamberimiz (s.a.s)'in babası Abdullah ana baba bir kardeşti (bkz. Asr-ı Saâdet, I, 197; Târihi-i Din-i İslâm, II, 27).
Oğulları: Abbâs, Hamza, Abdullah, Ebû Tâlib (asıl adı Abdimenâf) Zübeyr, Hâris, Hacl, Mukavvim, Dırar, Ebû Leheb (asıl adı Abduluzza) dır. Kızları ise: Safiyye, Ümmü Hakim el- Beyda, Âtike, Ümeyme, Eravâ, Berre. (İbn Hişâm, I, 113).
[290] İbn Hişâm, I, 198.
[291] İbnü'l-Esîr, age., II, 41.
[292] İbn Hişâm, 141-142; Tarih-i Din-i İslâm, II, 36; Tecrid Tercemesi, VII, 101.

Hatice, kendisine ticaret ortaklığı teklif etti. Hz. Muhammed'in teklifi kabul etmesiyle kendisi ve Hatice arasında ticaret ortaklığı başladı. Hatice 40 yaşlarında bir hanımdı. Güvendiği kimselere sermaye vererek ticaret ortaklığı yapıyor, böylece servetini artırıyordu. Hz. Hatice bir ticaret kafilesiyle Hz. Muhammed'i Şam'a gönderdi. Kölesi Meysere'yi de hizmetine verdi. Üç ay kadar sonra, Hz. Muhammed beklenilenin çok üzerinde kazanç elde ederek döndü. Hz. Hatice'nin, Hz. Muhammed'in güven, dürüstlük ve gayretine hayran kalması nedeniyle ikisinin evlenmesiyle sonuçlandı. Bu esnada Hz. Muhammed 25, Hz Hatice ise 40 yaşlarındaydı.[293]

Hz. Muhammed'in Hz. Hatice'den ikisi erkek, dördü kız olmak üzere; Kasım, Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm, Fâtıma ve Abdullah adlarında toplam altı çocuğu oldu. En küçük kızı Fâtıma'yı Hz. Ali ile evlendirdi. Hasan ve Hüseyin, Hz. Fâtıma'nın çocuklarıdır. Hz. Muhammed'in soyu, Hz. Fâtıma ile devam etti. Hz. Muhammed'in Mısırlı eşi Mâriye'den de İbrahim adlı bir oğlu ile birlikte yedi çocuğu dünyaya geldi.

Hz. Muhammed otuz beş yaşlarında iken Hz. İbrahim ve Hz. İsmail tarafından yapılmış olan Kâbe, yağmur ve sel suları ile zarar gördüğünden, tamir edilmesi gerekmişti. Hz. İbrahim'in yaptığı temelden itibaren duvarları yeniden örmeğe başladılar. Ancak; "Hacer'ül Esved"i yerine koyma sırası gelince anlaşamadılar. Kureyş'in bütün kolları, bu şerefin kendilerine ait olmasını istiyordu. Anlaşmazlığın uzaması nedeniyle kan dökülme tehlikesi belirdi ki,[294] Kureyş'in ileri gelenlerinden birisi: "Harem kapısından ilk girecek zatın hakem yapılarak, onun vereceği karara uyulmasını" teklif etti.[295] Bu teklif kabul edildi. Az sonra kapıdan Hz. Muhammed girdi. Buna o kadar sevindiler ki, "el-Emin, el-Emin, Onun hakemliğine razıyız." diye bağrıştılar.

Hz. Muhammed, üzerine Hacer'ül Esved'i koyduğu yaygının uçlarını Kureyş'in ileri gelenlerine tutturdu; hep beraber, konulacağı yere kadar taşıdılar. Hz. Muhammed'de taşı alıp yerine yerleştirdi. Anlaşmazlığın bu şekilde çözümlenmesi herkesi memnun etti.

---

[293] İbnü'l-Esîr, age., II, 39.
[294] Abdü'd-dâroğulları, ellerini bir çanaktaki kana batırarak, "kanımız dökülmedikçe, bu konuda kimse bizim önümüze geçemez" diye yemin etmişlerdi (Tarih-i Din-i İslâm, II, 55).
[295] Târihi-i Din–i İslâm, II, 55.

Böylece büyük bir tehlike atlatılmış oldu.[296]Bu olay, Hz. Muhammed'in Mekkeliler arasındaki saygınlığının ve güveninin de bir işaretidir.

B. PEYGAMBERLİK GÖREVİNİN VERİLMESİ

Hz. Muhammed (s.a.s.) 40 yaşında Peygamber oldu. 23 yıllık Peygamberlik devresinin 13 yılı Mekke'de "Mekke Dönemi" (610- 622); 10 yılı Medine'de "Medine Dönemi" (622-632) geçti. 40 yaşlarına doğru Hz. Muhammed de Hira (Nur) Dağında bir mağaraya çekilip, günlerce orada kalır, tefekküre dalardı. Böylece Allah, Hz. Muhammed'i peygamberlik vazifesine hazırladı. Bazen "Sen Allah elçisisin." diye kulağına sesler gelir, fakat etrafta hiç bir şey görmezdi.[297] Hz. Muhammed'e ilâhi vahyin başlangıcı, sadık rüyalar şeklinde oldu. Gördüğü her rüya, olduğu gibi çıkıyordu.[298] Bu durum, altı ay kadar sürdü. 610 yılı Ramazan ayının[299] Kadir Gecesinde,[300] Hira'daki mağarada düşünmeye dalmış olduğu bir sırada, bir sesin kendisini ismi ile çağırmakta olduğunu duydu. Başını kaldırıp etrafına baktı; kimseyi göremedi. Bu sırada her tarafı ansızın bir nur kaplamıştı; dayanamayıp bayıldı. Kendisine geldiğinde karşısında vahiy meleği Cebrail'i gördü. Melek O'na: "Oku" dedi. Hz. Muhammed: "Ben okuma bilmem" diye cevap verdi. Melek, Hz. Muhammed'i kucaklayıp güçsüz bırakıncaya kadar sıktı. "Oku" emrini tekrarladı. Hz. Muhammed yine: "Ben okuma bilmem.." cevabını verdi. Melek emrini tekrarlayıp üçüncü defa Hz. Hz. Muhammed'i sıktıktan sonra "Alak" Suresi'nin ilk beş ayetini okudu. "Yaratan Rabbinin adiyle oku. O, insanı alak'tan yarattı. Oku, kalemle (yazmayı) öğreten, insana bilmediğini öğreten Rabbin sonsuz kerem sahibidir."[301]

Meleğin arkasından Hz. Muhammed heyecanla mağaradan çıkarak evine geldi. Yolda ilerlerken gökyüzünden bir sesin: "Ya Muhammed! Sen Allah'ın elçisisin, Ben de Cebrail'im" dediğini duydu. Başını kaldırdığı zaman, Cebrail adlı meleği gördü.[302] Heyecanla evine vardığında eşi Hz. Hatice'ye: "Beni örtün, çabuk beni örtün" dedi. Bir süre dinlenip heyecanı geçtikten sonra gördüklerini eşi Hz. Hatice'ye anlatarak başından geçenlerden dolayı korktuğunu ifade ettiğinde eşi Hz. Hatice, onu şu sözlerle yatıştırdı. " Allah'a yemin ederim ki, Cenabı Hak hiç bir zaman seni utandırmaz. Çünkü sen, akrabanı

[296] İbn Hişâm, I, 209; İbnü'l-Esir, age., II, 45; Tecrid Tercemesi, VI, 40-44.
[297] İbn Hişâm, I, 250.
[298] Buhârî, I, 3; Tecrid Tercemesi, I, 3; İbn Hişâm, I, 249-250.
[299] Bakara, 2/185.
[300] Kadir, 97/1.
[301] Alak, 96/1-5.
[302] İbn Hişâm, I, 253.

gözetirsin. İşini görmekten aciz kimselerin ağırlıklarını yüklenirsin, Fakire verir, kimsenin kazandıramayacağını kazandırırsın. Misafiri ağırlarsın. Hak yolunda olan olaylarda halka yardım edersin." [303]

Hz. Hatice daha sonra Hz. Muhammed'i; Hanifelerden olan, Tevrat ve İncil'i okumuş, İbrani dilini ve eski dinleri bilen amcazadesi Varaka b. Nevfel'e götürdü. Varaka Hz. Muhammed'i dinledikten sonra: "-Müjde sana ya Muhammed, Allah'a yemin ederim ki sen Hz. İsa'nın haber verdiği son Peygambersin. Gördüğün melek, senden önce Allah'ın Musa'ya göndermiş olduğu Cebrail'dir. Keşke genç olsaydım da, kavmin seni yurdundan çıkaracağı günlerde sana yardımcı olabilseydim. Hiç bir Peygamber yoktur ki, kavmi tarafından düşmanlığa uğramasın, eziyet görmesin..."[304] dedi.

İlk vahiy'den sonra, kısa bir süre vahyin arkası kesildi.[305] Bir gün Hz. Muhammed Hira'dan dönerken, bir ses işitti. Başını kaldırıp Sema'ya bakınca, kendisine daha önce Hira'daki mağarada gelen meleği gördü. Korku ve heyecan içinde evine döndü. "Hemen beni örtün, beni örtün." dedi. Bu esnada Cebrail, şu ayetleri getirdi: "Ey örtüsüne bürünen (peygamber). Kalk, (insanları) azap ile korkut. Rabbinin adını yücelt (Namaz'da tekbir getir.) Elbiseni temiz tut. Kötü şeyleri terk et."[306]

İlk vahiy ile Hz. Muhammed "Nebi" olmuş, henüz başkalarına "Hak Dini" tebliğ ile görevlendirilmemişti. Bu ikinci vahiy ile kendisine "Risâlet" görevi verildi. İslam'ı tebliğ ile görevlendirildi. Ancak açık davet emredilmedi.

İslâm'da Allah'a imandan sonra ilk farz kılınan ibadet, namazdır. İkinci vahiy ile Müddessir Suresinin ilk ayetlerinin indirilmesinden sonra, Cebrail, Hz. Muhammed'e gösterip öğretmek için abdest almış, peşinden Cebrail'den gördüğü şekilde Hz. Muhammed de abdest almıştır. Sonra Cebrail (a.s.) Hz. Muhammed'e namaz kıldırmış ve namaz kılmayı öğretmiştir. Eve dönünce Resülullah (s.a.s.) abdest almayı ve namaz kılmayı eşi Hz. Hatice'ye öğretmiş, o da abdest almış ve ikisi birlikte cemaatle namaz kılmışlardır. [307] Hz. Muhammed'e ilk iman eden ve onunla birlikte ilk defa namaz kılan

[303] Buhârî, I, 3; Tecrid Tercemesi, I, 3-10.
[304] Buhârî, I, 3;Tecrid Tercemesi, I, 3-10.
[305] Tecrid Tercemesi, I, 11.
[306] Müddessir, 74/1-5.
[307] İbn Hişâm, I, 260-261; Tecrid Tercemesi, II, 231; Tâhir Olgun, İbâdet Târihi, İstanbul 1946, s. 28.

kişi, eşi Hz. Hatice oldu. Daha sonra evlâtlığı Zeyd b. Haris[308] ve amcasının oğlu Hz. Ali Müslüman oldular. Hz. Ali, Hz. Muhammed ile Hz. Hatice'yi namaz kılarken görünce, bunun ne olduğunu sordu. Peygamber Efendimiz, ona Müslümanlığı anlattı. O da Müslümanlığı kabul etti. Bu esnada Hz. Ali henüz on yaşlarında bir çocuktu.

Hz. Muhammed'in yakın ve en samimi dostu olan Ebu Bekir'in Mekke'de Kureyş arasında büyük bir itibarı vardı. Zengin ve dürüst bir tüccardı. Aralarındaki güven ve samimiyet sebebiyle, Hz. Muhammed ailesi dışındakilerden ilk olarak Hz. Ebu Bekir'i İslâm'a davet etti. Hz. Ebu Bekir bu daveti tereddütsüz kabul etti. Esasen, cahiliyet devrinde bile putlara hiç tapmamış, ağzına bir yudum içki koymamıştı. Hz. Ebu Bekir'in Müslüman olmasıyla, Hz. Muhammed büyük bir desteğe kavuştu. Onun gayretiyle, Mekke'nin önemli kişilerinden oğlu Osman b. Affân, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Zübeyr b. Avvâm, Talha b. Übeydullah da Müslümanlığı kabul ettiler. Hz. Hatice'den sonra Müslüman olan bu 8 kişiye "İlk Müslümanlar" denilir.

Hz. Muhammed peygamberliğin ilk üç yılında halkı gizlice İslâm'a davet etti. Yalnızca çok güvendiği kimselere İslâm'ı açıkladı.[309] Başta Hz. Ebu Bekir olmak üzere, Hak dini kabul etmiş olanlar da, el altından güvendikleri arkadaşlarını teşvik ediyorlardı. Bu üç yıl içinde Müslümanların sayısı ancak 30'a çıkabildi.[310] Bunlar ibadetlerini evlerinde gizlice yapıyorlardı.

Peygamberliğin dördüncü yılında (614 M.) inen: "Sana emredilen şeyi açıkça bildir, müşriklere aldırma."[311] Anlamındaki ayet ile İslâm'ı açıktan tebliğ etmesi emredildi. Bunun üzerine Hz. Muhammed halkı açıktan İslâm'a davete başladı. Kâbe'ye gidip kendisine inen ayetleri açıktan okudu: "Ey insanlar şüphesiz ben, göklerin ve yerin mülk (ve hâkimiyetine) sahip ve kendinden başka hiç bir tanrı olmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın sizin hepinize gönderdiği Peygamberiyim. O halde Allah'a, ümmî nebi olan Resulüne iman edin, O'na uyun ki doğru yolu bulmuş olasınız."[312] anlamındaki ayetle Mekkelileri İslâm'a davet etti. Açık davetin başlamasından sonra, halkla daha kolay temas edebilmek için Hz. Muhammed, kendi evinden, Safa ile Merve arasında bulunan

[308] Zeyd, küçük yaşta esir edilip köle olarak satıldı. Hz. Hatice, evliliklerinden sonra O'nu Hz. Muhammed (s.a.s.)'e hediye etti. Bkz. Tecrid Ter., IV, 538-540.
[309] İbn Hişâm, I, 280.
[310] Târih-i Din-i İslâm, II, 145.
[311] Hicr, 15/94.
[312] A'raf, 7/158.

"Erkam"ın evine taşındı. Birçok kimse bu evde Müslüman olduğu için bu eve "Dâr-ı İslâm" denildi.[313]

"Önce en yakın akrabanı (Allah'ın azabıyla) korkut"[314]anlamındaki ayet inince Hz. Muhammed, Safa Tepesi'ne çıkarak bütün akrabasına seslendi. Hepsi toplandıktan sonra: "Ey Kureyşliler! Size şu dağın arkasında bir düşman birliği var desem inanır mısınız?" diye sordu. Hepsi bir ağızdan: "Evet, inanırız, çünkü şimdiye kadar senden hiç yalan duymadık, sen yalan söylemezsin." dediler. O zaman Hz. Muhammed de: "O halde ben size, önümüzde şiddetli bir azap günü bulunduğunu, Allah'a inanıp, O'na kulluk etmeyenlerin bu büyük azaba uğrayacaklarını haber veriyorum... Yemin ederim ki, Allah'tan başka ibadete lâyık ilah yoktur. Ben de Allah'ın size ve bütün insanlara gönderdiği peygamberiyim."[315]

"Ey Kureyş topluluğu! Siz uykuya dalar gibi öleceksiniz. Uykudan uyanır gibi dirileceksiniz. Kabirden kalkıp Allah divanına varınca, muhakkak dünyadaki bütün yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz. İyiliklerinizin mükâfatını, kötülüklerinizin de cezasını göreceksiniz. O Mükâfat ebedi Cennet, ceza da Cehennem'e girmektir."[316] Diyerek sözlerini bitirdi.

Hz. Muhammed'in bu sözleri, genel bir tepkiyle karşılanmadığı halde yalnızca Ebu Leheb: "-Helâk olasıca, bizi bunun için mi çağırdın?" sözleriyle Hz. Muhammed'in gönlünü kırdı. Bunun üzerine onun hakkında: "Ebu Leheb'in iki elleri kurusun, yok olsun. Ona ne malı ne de kazandığı fayda verdi. Alevli bir ateşe yaslanacaktır O. Boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde, karısı da odun hamalı olarak."[317] Anlamındaki sure gönderildi.[318]

C. MÜŞRİKLERLE VE PUTLARLA MÜCADELESİ

İslâm'ın Mekke'de yayılmaya başlaması ile Mekke halkı iki kısma ayrıldı: Müslümanlar ve Müslümanlığı kabul etmeyen müşrikler. Müşriklerin, Müslümanlara karşı davranışları, sırasıyla şu aşamalardan geçerek şiddetini artırdı: Alay, hakaret, işkence,

[313] Târih-i Din-i İslâm, II, 151.
[314] Şuarâ, 26/214.
[315] Riyâzü's-sâlihîn Tercemesi, I, 361; Belâzürî, I, 120.
[316] Buhârî, III, 191, IV, 161; Tecrid Tercemesi, VIII, 252-255, IX, 283-289; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, II, 60-61.
[317] Tebbet, 111/1-5.
[318] İbnü'l-Esîr, age., II, 60-61; Târih-i Din-i İslâm, II, 154.

ilişkileri kesme (boykot), memleketten çıkarma ve öldürme (şiddet politikası). Kureyşliler başlangıçta Hz. Muhammed'in Peygamberliğini önemsememiş göründüler. İman etmemekle beraber, putlar aleyhine söz söylemedikçe, Hz. Muhammed'in davetine ses çıkarmadılar. Yalnızca, Hz. Muhammed'i gördüklerinde, "İşte gökten kendisine haber geldiğini iddia eden..." diyerek eğlendiler. Müslümanları alaya alıp küçümsediler. Böylece "alay dönemi" başlamış oldu.

Kur'ân, onların bu tutumlarını bize şöyle bildirmektedir: "Suçlular, şüphesiz müminlere gülerlerdi. Yanlarından geçtiklerinde, birbirlerine göz kırpıp, kaş işaretiyle alay ederlerdi. Arkadaşlarına döndüklerinde, eğlenerek dönerlerdi. Müminleri gördüklerinde, "Bunlar gerçekten sapık kimseler" derlerdi.[319]

Putlarla ilgili olarak da "Siz de; Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınız (putlar) da, hiç şüphesiz Cehennem odunusunuz."[320]Anlamındaki ayet inince, müşrikler son derece kızdılar. Artık Müslümanlara düşman olup, hakaret ettiler. Böylece, "hakaret devri" başladı. Kureyş'in puta tapıcılıkta menfaati vardı. Mekke puta tapıcıların merkezi durumundaydı. Kâbe ve civarındaki putları ziyaret için gelenlerle Mekke her gün dolup taşıyor, bu yüzden Kureyş, hem para, hem itibar kazanıyordu.[321] Mekke'de İslamiyet yayılırsa bütün bu faydaları ellerinden çıkacaktı. Üstelik Kureyşliler'in ahlâkî durumları da Peygamber'in davetini kabul edebilecek bir seviyede değildi. Zira Mekke toplumunda içki, kumar, zina ve yalancılık yanında maddî güç ve kabile asabiyetine dayanan üstünlük anlayışının beslediği haksız kazanç, insanları sömürme hâkim durumdaydı. Kur'ânı Kerim bu davranışları eleştirdi, insanlar arasında üstünlüğün ancak yaratana saygı, yaratılmışlara şefkatle elde edileceğini bildirdi [322]

Bu yüzden Kureyş ileri gelenleri İslamiyet'i kendi çıkarları için tehlikeli gördüler. İslamiyet'in yayılmasını önlemek ve ortadan kaldırmak için her yola başvurdular. Kureyş'liler, Hz. Muhammed'in insanları İslâm'a davet etmesini engellemek için amcası Ebu Tâlib ile üç defa görüştüler. Birincisinde Kureyş'in ileri gelenleri Ebu Tâlib'e gelerek: "Kardeşinin oğlu ilâhlarımıza hakaret ediyor, dinimizi kötülüyor, bizi aptal, dedelerimizi

[319] Mutaffifin, 83/29-32.
[320] Enbiya, 21/98.
[321] Kasas, 28/57.
[322] Hucurât 49/13.

sapık gösteriyor. Ya O bu işten vazgeçsin yahut sen himayeden vazgeç ki, biz hakkından gelelim." dediler. Ebu Tâlib onları tatlılıkla savdı.[323]

Müşrikler Hz. Muhammed'in eskisi gibi görevine devam ettiğini görünce ikinci defa Ebu Tâlib'e geldiler ve şöyle dediler: "Artık sabır ve tahammülümüz kalmadı. Ne olacaksa olsun, iki taraftan biri yok olsun, diğeri kurtulsun." diye tehdit ettiler. Ebu Tâlib durumun hassas olduğunu gördüğü ve bütün Kureyş'e karşı koyamadığı için yeğeni Hz. Muhammed'e gelerek durumu şöyle anlattı: "-Bak oğlum, akraba arasında düşmanlık sokmak iyi olmaz. Sen yine dinine göre hareket et, ama onların putlarını aşağılama, onlara sapık deme. Kendini de, beni de koru, bana gücümün üstünde yük yükleme." dediğinde Hz. Muhammed üzüldü. Artık amcası da kendisini koruyamayacağını anlamasına ve Müslümanların sayıca henüz az ve zayıftı olmasına rağmen şöyle dedi:

"Ey amca, Allah'a yemin ederim ki, onlar sağ elime Güneş'i, sol elime de Ay'ı koysalar, ben yine görevimi bırakmam." diyerek ayrılmak üzere yerinden kalktı. Yeğeninin üzülmesi üzerine Ebu Tâlib: "Ey kardeşimin oğlu, istediğini söyle, yemin ederim ki, seni hiç bir zaman, hiç bir şey karşısında himayesiz bırakmayacağım." dedi.[324] Kureyş'liler üçüncü defa Ebu Tâlib'e gelince şöyle bir teklifte bulundular: "Yeğenini bize teslim et, onun yerine Umâre'yi sana evlât olarak verelim." Ebu Tâlib bu teklifi de reddetti.[325]

Daha sonra Ebu Tâlib, Hâşimoğullarını toplayarak durumu anlattı ve Kureyş'e karşı aile şerefi adına Hz. Muhammed'in korunmasını istedi. Ebu Leheb'den başka bütün aile fertleri, bu teklifi kabul ettiler.[326]

Ebu Tâlib'e yaptıkları başvurudan bir sonuç alamayınca Kureyş'in ileri gelenleri davasından vazgeçmesi için Hz. Muhammed'e geldiler: "-Ya Muhammed! Sen soy ve şeref yönünden hepimizden üstünsün. Fakat Araplar arasında, şimdiye kadar hiç kimsenin yapmadığını yaptın; aramıza ayrılık soktun, bizi birbirimize düşürdün. Eğer maksadın zengin olmaksa, seni kabilemizin en zengini yapalım. Reislik istersen, başkan seçelim. Evlenmek düşünüyorsan, Kureyş'in en güzel kadınları ile evlendirelim. Eğer cinlerin

[323] İbn Hişâm, I, 283-284; İbnü'l-Esîr, age., II, 63.
[324] İbn Hişâm, I, 284; İbnü'l-Esîr, age., II, 64; Târih-i Din-i İslâm, II, 156.
[325] İbn Sa'd, I, 202.
[326] İbn Hişâm, I, 287; Târih-i Din-i İslâm, II, 158.

kötülüğüne kapılmışsan, seni tedavi ettirelim. İstediğin her fedakârlığa katlanalım. Bu dava'dan vazgeç, düzenimizi bozma." dediler.

Hz. Muhammed kendisine yapılan tekliflere karşılık: "-Söylediklerinizden hiç biri bende yok. Beni Rab'im size Peygamber gönderdi, bana kitap indirdi. Allah'ın emirlerini size tebliğ ediyorum. İman ederseniz, dünya ve ahirette mutlu olursunuz. İnkâr ederseniz, Allah aramızda hükmedinceye kadar sabredip bekleyeceğim. Putlara tapmaktan vazgeçip, yalnızca Allah'a ibadet ediniz." diye cevap verdi. [327] Bunun üzerine müşrikler: "Bizim 360 adet putumuz Mekke'yi idare edemezken bir tek Allah dünyayı nasıl idare eder." diyerek gittiler.[328]

Kur'an da müşriklerin durumunu bize şöyle bildiriyor: "O kâfirler, içlerinden bir uyarıcının (Peygamberin) geldiğine şaştılar. Bu yalancı bir sihirbazdır dediler. Bütün ilâhları tek bir Tanrı mı yapmış? Bu cidden şaşılacak bir şey... Dediler."[329]

Müşrikler, Ebu Tâlib ve Hz. Muhammed'le yaptıkları görüşmelerden sonuç alamayınca Müslümanlara işkenceye başladılar.[330]

Hz. Ebu Bekir, Hz. Osman gibi saygın bir aileye ait olanlara pek dokunamıyorlarken kimsesiz, fakir Müslümanlara, özellikle de köle ve cariyelere rahatlıkla işkence yapabiliyorlardı. Bütün amaçları inananların sayısını azaltarak Hz. Muhammed'i davasından caydırmaktı. Müşrikler bu amaçlarına ulaşabilmek için Bilâl'e, Suheyb'e, Ammâr'a, Yâsir'e ve Sümeyye'ye işkence yaptılar. Ebu Füheyke, efendisi tarafından her gün ayağına ip bağlanarak, kızgın çakıl ve kumlar üzerinde sürükletildi. Habbâb ise kor hâlde olan kömürlerin üzerine yatırılmış; kömürler sönünceye kadar, göğsüne bastırılarak acı çektirilmişti. Yesar, bacaklarından iki ayrı deveye bağlanıp, develer ters yönlere sürülerek parçalanmış, kocasının bu şekilde vahşice öldürülmesine dayanamayıp müşriklere karşı söz söyleyen Sümeyye, Ebu Cehil'in attığı bir ok darbesiyle öldürülmüştü.[331]

[327] İbn Hîşâm, I, 315-316; Târih-i Din-i İslâm, II, 161; Belâzürî, I, 151.
[328] Târih-i Din-i İslâm, II, 163.
[329] Sâd, 38/4-5.
[330] İbn Hişâm, I, 287.
[331] Zâdü'l-Meâd, II, 116; Asr-ı Saâdet, II, 254.

Bilâl ise her gün çırılçıplak kızgın kumlar üzerine yatırılıp, göğsüne kocaman bir taş koyularak güneşin altında saatlerce bırakıldı; Hz. Muhammed'e küfretmesi, Müslümanlığı terk etmesi için kendisine işkence edildi. Bir gün, ellerini ayaklarını sımsıkı bağlayıp boynuna bir ip geçirmiş olduğu halde çocuklarının eline vererek çıplak vücudunu kızgın kumlar üzerinde Mekke sokaklarında sürütülmüştü. Sırtı yüzülüp kanlar içinde kalan Bilâl, bu zor durumda bile Allah birdir demeyi dilinden düşürmüyordu.[332]

Anne ve babası öldürülen Ammâr, gördüğü işkencelere dayanamadığından müşriklerin istedikleri sözleri söylemişti. Müşriklerin Ellerinden kurtulunca, Hz. Muhammed'e gelerek durumu anlatmış, Hz. Muhammed'de: "Sana tekrar işkence ederlerse; kurtulmak için yine öyle söyle" demişti.[333]

Hz. Ebu Bekir, müşrik olan sahiplerinin işkencelerinden kurtarmak için, yedi tane Müslüman köleyi satın alıp azat ettiği. Hz. Muhammed'in müezzini olan Bilal de satın alınıp serbest bırakılanlardandı.[334] Hâşimîlerden çekindikleri ve Ebu Tâlib'in himayesinde olduğu için önceleri Hz. Muhammed'in kendisine dokunamadılar. Zamanla "deli, falcı, şair sihirbaz" gibi sözler söylemeğe başladılar. En sonunda fırsat buldukça Hz. Muhammed'e de hakaret ve işkence yapmaktan da çekinmediler. Geçeceği yollara dikenler döktükleri gibi evinin önüne ve üzerine kan ve pislik de atmaktan çekinmediler. Ukbe adlı müşrik Hz. Muhammed'e saldırarak Kâbe'de namaz kılarken onu boğmak istemesine rağmen Hz. Ebu Bekir yetişip peygamberi bu zor durumdan kurtardı.[335] Yine Ukbe, Ebu Cehil'in kışkırtmasıyla yeni kesilmiş bir devenin iç organlarını, Kâbe'nin yanında namaz kıldığında secdeye varan Hz. Muhammed'in üzerine atmış; peygamberin kızı Fâtıma yetişip babasının üzerindeki pislikleri temizledikten sonra, Hz. Muhammed başını secdeden kaldırabilmişti.[336]Müşriklerin kötülükleri dayanılmaz bir duruma gelmesine rağmen

---

[332] Zâdü'l-Meâd, II, 116; Asr-ı Saâdet, I, 253.

[333]) "Kalbi imânla dolu olduğu halde, zor ve baskı altında olan kimseler dışında, imândan sonra Allah'ı inkâr edip gönlünü küfre açan kimselere Allah katından bir gazap vardır. Büyük azâb da onlar içindir." (Nahl, 16/106) anlamındaki âyet-i kerime o olaydan sonra indi.

[334]) İbnü'l-Esîr, II, 66-70; Zâdü'l-Meâd, II, 117; Tecrid Tercemesi, VI, 1017 nolu hadisin izahı.

[335] Buharî, IV, 240; Tecrid Tercemesi, X, 45-48; İbnül Esîr, age., II, 279.

[336] Hz. Muhammed bitirdikten sonra, üç defa: "Allahım, Kureyş'i Sana havale ediyorum" buyurmuş sonra da orada aralarında gülüşüp alay eden Ebu Cehil, Utbe b. Rabia, Şeybe, b. Rabia, Velid b. Ukbe b. Ebî Muayt, Ümeyye b. Halef'i isim isim sayarak, "Allahım, şu güruhu sana havale ediyorum" buyurmuştur. Bunların hepsi de Bedir Savaşında öldürülerek bir çukura atıldılar. Tecrid Tercemesi, I, 161, X, 47-48; Buhârî, I, 65; Tecrid Tercemesi, I, 161-164, II, 377-378.

Müslümanların sayısı her geçen gün artmaya devam etti. Bütün baskı ve işkencelere rağmen inançlarından geri dönmeyen Müslümanlar Mekke'de barınamaz hâle geldiler.

Müşriklerin sıkıntı ve işkenceleri dayanılmaz bir hal aldığından dolayı Müslümanlar serbestçe ibadet edemediler. Bu nedenle Hz. Muhammed Müslümanların Habeşistan'a hicret etmelerine izin verdi. Müslümanlar Habeşistan'a iki defa hicret ettiler. İlk defa 12'si erkek, 4'ü kadın 16 kişi Mekke Döneminin 5'inci yılında Mekke'den gizlice ayrılarak Habeşistan'a geçtiler.[337] İslâm'da ilk hicret olarak önem taşıyan bu gelişmeden bir yıl sonra 108 kişiden oluşan ikinci bir kafile de Habeşistan'a göç etti.[338]

Müşrikler, Müslümanların Habeşistan'a hicret etmesinden endişelenerek İslamiyet'in etrafa yayılmasından korktular. Hicret eden Müslümanların kendilerine teslim edilmesi için Habeşistan'a elçiler gönderdiler.[339] Kureyş'liler hicret edenlerin iadesi için Habeşistan'a heyet gönderdilerse de sonuç alamadılar. [340]Bedir Gazasından sonra yeni bir heyet yollayan Kureyşliler'in iade talebi Necaşi tarafından yine reddedildi. [341]

Mekke döneminde iki kişinin Müslüman olması Hz. Muhammed için özellikle önem taşıdı. Bunlardan birincisi olan Hz. Hamza, Hz. Muhammed'in amcalarındandı. Mekke Dönemi'nin 6'ıncı yılında Müslüman oldu. İslam Dinine girmesiyle, Müslümanların büyük destek bulduğu ikinci kişi ise Hz Ömer'dir. Ömer bir gün Hz. Muhammed'i öldürmek için harekete geçtiği sırada yolda kız kardeşi Fâtıma'nın Müslüman olduğunu öğrenince onun evine gitti. Taha suresinin ilk ayetlerini okuyan eniştesini ve kız kardeşini dövdü. Ardından pişmanlık duyarak okudukları Taha ve Abese surelerinin ilk ayetlerinin etkisinde kalarak Hz. Muhammed'in huzuruna çıkıp Müslüman oldu.[342]Hz. Ömer'in Müslümanlığıyla birlikte gizli olarak ibadetlerini sürdüren Hz. Muhammed yanında bulunanlarla birlikte Kâbe'ye giderek açıktan ibadetlerini yerine getirdiler.[343]

Kureyş'liler, Hamza ile Ömer'in İslâmiyet'i kabul etmesiyle güç kazanan Hz. Muhammed'i etkisiz hale getirmeye, Müslümanları boykot ederek onlarla konuşmamaya

[337] İbn Hişâm, II, 344-353; İbnü'l-Esir, age., II, 76-77; Zâdü'l-Meâd, II, 117.
[338] DM, XIII, 361-365.
[339] İbn Hişâm, I, 356-357; İbnü'l-Esîr, II, 79; Zâdü'l-Meâd, II, 121.
[340] İbn Hişâm, I, 360; Târih-i Din-i İslâm, II, 221.
[341] İbn Hişâm, I, 361-362; İbnü'l-Esîr, II, 81.
[342] İbn İshak, age, s. 160-165; Kurtubî, age, XI, 110-111.
[343] İbn İshak, age, s. 122; İbn Hişâm, I, 382-383; İbn Sa'd, age, IV, 241.

ve alışveriş yapmamaya karar verdiler. Boykotun şartlarını bir kâğıda yazıp Kâbe'nin duvarına astılar. Bu boykot üzerine Hz. Muhammed ve kendisine inananlar Ebi Talip mahallesinde toplandı. Hz. Hatice ile Ebu Tâlib'in mal varlığı bu günlerde sıkıntıda olan Müslümanlara bir nebze de olsa nefes aldırmasına rağmen tükendi. Nihayet aralarında Kureyş'in ileri gelenlerinin de bulunduğu bazı kimseler bir araya gelerek boykota son verdiler. Peygamberliğin 10. Yılında kendisinden desteklerini esirgemeyen Ebu Tâlib ile Hz. Hatice'nin vefat etmesi Hz. Muhammed'i derinden etkilediği için bu yıla "hüzün yılı"[344] denildi.

Kureyşliler'in Hz. Muhammed'e ve Müslümanlara karşı tavırları giderek sertleştiği için Hz. Muhammed tevhit mücadelesine devam etmek için Mekke dışına yönelmek durumunda kaldı. Yanına Zeyd b. Hârise'yi alarak Sakif kabilesinin yaşadığı Taife gitti. Hz. Muhammed, kabilenin İleri gelenlerini İslâm'a davet etmesine rağmen Kureyşliler'le ticaret bağları bulunan Sakîf'lilerden hiçbiri İslam çağrısını kabul etmedi. Sakiflilerin attığı taşlarla Hz. Muhammed'in ayakları kanadığı gibi kendisini korumaya çalışan Zeyd de başından yaralandı. Bu zor durumda bile Hz. Muhammed kendilerine beddua etmedi[345] Tâif'ten ayrılan Hz. Muhammed'in Mekke'ye girebilmesi için kendisini himayesi altına alan amcası vefat ettiğinden himayesine sığınacağı birini bulması gerekiyordu. Başvurduğu pek çok kimse himaye talebini kabul etmemesine rağmen sadece Mut'im b. Adî'nin himayesiyle Mekke'ye girebildi.[346]

Hz. Âişe sonraları, hayatında Uhud Gazasından daha zor bir gün yaşayıp yaşamadığını Hz. Muhammed'e sorunca o şöyle demişti: "Tâif dönüşünde bir ara başımı yukarı kaldırdım, beni gölgelendiren bir bulutun içinde Cebrail'i gördüm. Cebrail istediğim takdirde Mekkelileri yok edecek meleğin emrime verileceğini söyledi, melek de yanıma geldi. Bunun üzerine ben, Allah'ın bu müşriklerin soyundan yalnız O'na kulluk eden ve kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayan mümin kimseler meydana getirmesini arzu ettim.[347]

[344] Senetü'l-hüzn, âmü'l-hüzn.
[345] İbn Hişâm, I, 420.
[346] İbn Sa'd, I, 212.
[347] Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 7; Müslim, "Cihâd", 111.

Allah, sevdiği kullarını bazı sıkıntılardan sonra ödüllendirdiği gibi son peygamberini de, kendisine büyük destek veren amcası ve eşi Hz. Hatice'nin vefatı ve Tâifliler'in yaptığı ezanın ardından Miraçla mükâfatlandırarak katına çağırdı.[348]

D. HİCERETE ZORLANMASI

Hz. Muhammed, şehir dışından Mekke'ye ticaret için gelenlere İslam dinini yaymak amacıyla büyük çaba gösterdi. Bu gayretler arasında en verimli olanı Medinelilerle bir araya gelmesiydi. Peygamberliğin 11. yılında Medine'den gelen bir grubun İslam'ı kabul etmesinin ardından birçok Medineli Müslüman oldu. Ertesi yıl on iki kişi Hz. Muhammed'le gizlice Akabe'de bir araya geldi. Birinci Akabe Biati adı verilen buluşmada Medine'liler Allah'a ortak koşmayacaklarına, çocuklarını öldürmeyeceklerine, hırsızlık ve zina yapmayacaklarına, birbirlerine iftirada bulunmayacaklarına, Hz. Muhammed'in emirlerine uyacaklarına dair kendisine söz verip biat ettiler. Peygamberliğin 13. yılındaki hac mevsiminde yetmiş beş Medine'li Müslüman Mekke'ye geldi ve hacdan sonra yine Akabe'de Hz. Muhammed'le gizlice bir araya geldiler. Medine'lilerin kendisini şehirlerine davet etmesi üzerine, Hicret edildiği takdirde hangi durumda olursa olsun Hz. Muhammed'e itaat edeceklerine, kendisini ve Mekkeli Müslümanları kendi canlarını ve mallarını korudukları gibi koruyacaklarına, ekonomik yardımda bulunacaklarına, İyiliği emredip kötülüğü önleyeceklerine, kimseden çekinmeden adalet üzere bulunacaklarına dair söz verdiler.[349]

Hz. Muhammed'in Medine'ye hicrete izin vermesiyle sahabeler Mekke'den ayrılmaya başladı. Kureyş'li müşrikler hicreti engellemeye çalıştıkları, hatta bazı Müslümanları hapsettikleri halde kısa süre içinde sahabenin büyük kısmı Medine'ye hicret etti; geride Hz. Muhammed ile birlikte yalnız hicret etmeye gücü yetmeyenler, gidişleri engellenmiş olanlar, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali gibi birkaç kişi kaldı.

Müslüman'ların Medine'ye hicret ettiklerini gören Mekkeli Müşrikler, Dârünnedve'de bir araya gelerek İslamiyet'tin ilerlemesini durdurmak için Hz. Muhammed'i öldürmenin tek yol olduğu kararını aldılar. Kendisini öldüreceklerini vahiy yoluyla haber alan Hz. Muhammed, Ebu Bekir ile birlikte hicret hazırlığına başladı.

[348] Bkz. Yavuz, Salih Sabri, "Mi'râc", DİA, İstanbul 2005, XXX, 132-135.
[349] İbn Sâd, I, 222.

Mekke'den ayrılıp Sevr dağındaki mağaraya saklandıktan üç gün sonra Medine'ye doğru yola çıktı.[350] Kureyşliler, Hz. Muhammed'i yakalayana 100 deve ödül sözü verdilerse de hiçbir sonuç elde edemediler. Hatta İyi iz süren Sürâka gibi bazı kişilerin girişimi dahi sonuç vermedi.[351] Hz. Muhammed ile Ebu Bekir, sekiz günlük bir yolculuktan sonra Küba'ya ulaştı ve orada bir mescit yaptırdıktan sonra Cuma günü Medine'ye hareket etti. Hz. Muhammed Medine'ye varınca Ensar ve Muhacirler kendisini büyük bir coşku ile karşıladı.

Hicret ile birlikte İslam Tarihinde önem kazanan terimlerden bir tanesi "Muhacir" diğeri ise "Ensar"dır. Mekke'nin fethine kadar geçen süre içinde, dini uğruna, evini, malını-mülkünü, ailesini ve bütün varlığını Mekke'de bırakarak Hz. Muhammed'in izniyle Medine'ye göç eden Mekke'li Müslümanlara "Muhacir", Medine'de muhacirleri misafir eden, onlara bütün olanakları ile yardımcı olan Medine'li Müslümanlara da "Ensâr" denildi.

E. DİĞER DİN MENSUPLARI İLE OLAN İLİŞKİLERİ

Hz. Muhammed'in hicret ettiği dönemde her kabile kendi kurallarına göre yaşadığı için Medine'de teşkilâtlanmış bir devlet yapısı yoktu. Medine'de Evs ve Hazrec kabilelerinin dışında Benî Kaynukâ, Benî Nadîr ve Benî Kurayza adlı üç Yahudi kabilesi de bulunuyordu. Evs ve Hazrec kabilelerinin sürekli içinde bulundukları çatışmalar anlaşmayla giderildikten sonra Yahudiler ve henüz Müslüman olmamış Arapların da katılımıyla barış içinde yaşamak için bir şehir devleti halinde teşkilâtlanmanın şartlarının oluştuğu bir antlaşma yapıldı. . "Medine sözleşmesi" denen bu antlaşmada şehrin huzurunun sağlanması, dıştan gelebilecek tehlikelerin önlenmesi, hukukî anlaşmazlıkların giderilmesi ve bazı ekonomik yükümlülüklerin yerine getirilmesi gibi konular yer aldı. Medine'ye gelebilecek tehlikeler karşısında Yahudilerden Kureyşliler'le birliktelik kurmamaları istendiği gibi Yahudilerle Müslümanların din ve vicdan hürriyetine sahip oldukları da vurgulandı.[352]

[350] 1 Rebîülevvel / 13 Eylül 622.
[351] İbn Hişâm, I, 489-490; İbnü'1-Esîr, II, 331-332.
[352] İbn Hişâm, I, 501-504.

Hz. Muhammed'in Medine'de Yahudilerin dışında karşılaştığı büyük problemlerden biri de münafıkların yaptığı faaliyetlerdi. Münafıkların başını çeken Abdullah b. Übey, Hazrec'liler'in reisi olup Medine'nin idaresi kendisine verilmek üzere bekliyorken Hz. Muhammed'in hicretiyle reisliği gerçekleşmediği için de hayatının sonuna kadar ona karşı düşmanlık besledi. Medine dönemin ilk yıllarında şehirdeki yerli halkın çoğunluğu Müslüman olmasına rağmen aralarında münafıkların sebep olduğu bazı sıkıntıların meydana gelmesinin yanında Medine'nin etrafında yaşayan Yahudi kabileleri görünüşte antlaşmaya uydukları halde her fırsatta problem çıkarma girişimlerinde bulunuyorlardı.

Hz. Muhammed Medine'ye hicret ettiği sırada şehir halkının yarıya yakınını Yahudiler oluşturuyordu. Hz. Muhammed Yahudilere karşı hoşgörülü davranarak Medine'lilerle yaptığı antlaşmaya onları da dâhil etti. Onun bu davranışı bazı Yahudiler üzerinde olumlu etki yaptı ve "Benî Kaynukâ" kabilesinden Abdullah b. Selâm ailesiyle birlikte Müslüman oldu. Ancak Yahudiler, Kendilerinden gelecek bir peygambere tâbi olacaklarını ve düşmanlarına üstünlük sağlayacaklarını söylemelerine rağmen bekledikleri peygamber kendilerinden gelmediği için Hz. Muhammed'in peygamberliğini benimsemedikleri gibi Müslümanları dinlerinden döndürmek için çeşitli girişimlerde bulunarak, Kur'ân ve Hz. Muhammed'le alay ettiler. Hatta Benî Kaynukâ" kabilesinin ileri gelenlerinden bazıları İslâmiyet'e girdiklerini söyleyip münafıkların safında yer aldılar. [353]

Böylece Müslümanların güçlenmesinden rahatsız olan Yahudiler, huzursuzluk çıkarmaya devam etti. Benî Kaynukâ çarşısına giden Müslüman bir kadının tacize uğraması ve yardım için gelen müslümanın tacizi yapan yahudiyi öldürmesinin ardından kendisinin de şehit edilmesi üzerine Benî Kaynukâ ile olan antlaşma bozuldu. Hz. Muhammed Benî Kaynukâ'ın üzerine yürüdü ve onları İslâm'a davet etti. Yahudiler bunu reddedip kalelerine çekilince kaleyi kuşatma altına aldı; sonunda Benî Kaynukâ Yahudileri teslim oldu.

Diğer Yahudi kabilelerinden olan Nadîroğulları Uhud Gazası sırasında müşriklerin karargâhına gidip onları Müslümanlara karşı tahrik ettiler. Ayrıca zaman zaman Müslümanlarla çatışmak istemiş ve bazı suikast teşebbüslerinde bulunmuşlardı. Hz. Muhammed antlaşmaya riayet etmelerini istediyse de olumlu bir sonuç alamadı. Bunun

[353] İbn Hişâm, I, 519-572.

üzerine Hz. Ebu Bekir, Ömer ve Ali ile beraber onların yerleşim merkezine gitti. Nadîroğulları kendilerini iyi karşılamakla birlikte oturdukları yerin üstünden taş yuvarlamak suretiyle onları öldürmeye kalkıştılar. Durumu fark eden Hz. Muhammed şehre döndü ve onlardan on gün içinde Mekke'yi terk etmelerini istedi. Nadîroğulları göç hazırlıklarına başlamışken münafıklardan Abdullah b. Übey kendilerine yardımcı olacağını söyleyerek gitmelerini engelledi. Hz. Muhammed de onları kuşatma altına alarak onları antlaşma yapmaya çağırdı.[354] On beş günlük kuşatmanın ardından Yahudiler Medine'den ayrıldı.

Kureyşliler'in Bedir ve Hendek gazasından sonra Medine'ye karşı son saldırısı Hendek Gazası oldu. Bu sefere, Müslümanlara karşı Kureyş'ten başka çeşitli Arap kabileleriyle Medine'den çıkarılan Benî Nadîr ve o sırada Medine'de kalan Benî Kurayza Yahudilerinden oluşan kalabalık bir grup katıldı. Hz. Muhammed, Selmâni Farisi'nin tavsiyesine uyarak Medine'nin kuzey kısmında hendeklerin kazılmasına karar verdi. Bu esnasında bazı çatışmalar olmuşsa da müttefik güçler bu kuşatmadan bir sonuç alamadan kuşatmayı kaldırıp Mekke'ye döndüler.[355]

Medine'de kalan son Yahudi kabilesi Benî Kurayza**,** antlaşmaya göre şehrin savunmasına katılması gerektiği halde Hendek Gazvesi sırasında bu şartı ihlâl etti. Hendek Gaza'sının ardından Hz. Muhammed onları önce Müslümanlığa çağırdı, reddetmeleri üzerine teslim olmalarını istedi. Bu teklifi de kabul etmeyince kuşatma başlatıldı. On beş veya yirmi beş gün devam eden kuşatmadan sonra eski müttefikleri Evs kabilesinden Sa'd b. Muâz'm vereceği hükme razı oldular. Sa'd savaşacak gücü bulunanların öldürülmesine, kadın ve çocukların esir edilmesine ve mallarının ganimet olarak alınmasına karar verdi. Hz. Muhammed, ihanetin cezasının Ölüm olduğunu bildiren yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'a uygun düşen [356] bu kararı uyguladı.

Hz. Muhammed, İslamiyet'i yaymak için bazı devlet başkanlarına davet mektupları gönderdi [357] "Muhammed Resûlullah" mührünü taşıyan mektuplardan biri Sâsânî Kisrâ'sına gönderildi. Kendi adının Muhammed isminden sonra yazılmış olmasına

[354] 18 Rebîülevvel 4/28 Ağustos 625.
[355] Zilkâde 5/Nisan 627.
[356] Tesniye, 20/10-15.
[357] Muharrem 7/Mayıs 628.

öfkelenen Kisrâ mektubu yırttı. Mektubunun yırtıldığını haber alan Hz. Muhammed bu edep dışı davranışından dolayı Kisrânın cezalandırılmasını Allah'tan istedi. Bir süre sonra Hz. Muhammed, Kisrâ'nın kendi oğlu tarafından öldürüldüğünü vahiy yoluyla öğrendi. [358] İkinci mektup Habeş Necâşî'sine gönderildi. Necâşî, Hz. Muhammed'in davetini olumlu bularak İslâmiyet'i kabul etti. Üçüncü mektup Mısır Meliki'ne gönderildi. Mukavkıs Müslüman olmamakla birlikte Hz. Muhammed'e bazı hediyeler yolladı. Dördüncü mektup Gassânî Kralı'na gönderildi. Kendisine böyle bir mektubun yollanmasına sinirlenip onu yere attı ve Medine'ye saldırı tehdidinde bulundu. Beşinci mektup Benî Hanife kabilesinin reisine götürüldü. Altıncı mektup Bizans İmparatoru Heraklius'a gönderildi. İmparator huzuruna çıkan elçiye iyi davranmakla yetindi.[359]

Hz. Muhammed İslam'a davet mektuplarını Arap yarımadasında yaşayan birçok kabile reisine ve bazı şahıslara da gönderdi. Mektuplarda, tehditkâr ifadelere yer vermedi; Gönderilen mektuplarda bir olan Allah'a ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna inanılması istendi. İslâm'ı kabul edenlerin Allah'a ve resulüne boyun eğmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri gerektiği belirtildi. Hicretin 9 (630) yılında nazil olan cizye ayetinden [360] sonra yazılan mektuplarda ise Müslüman olmayı kabul etmeyen Yahudi, Hıristiyan ve Mecûsîler'den cizye alınacağı ifade edildi.

Mekke'nin fethine doğru ilerleyen olaylar şöyle gelişmiştir: Mekke çevresinde yaşayan Benî Bekir ile Huzâalılar arasında Cahiliye döneminden beri devam eden kan davası Hudeybiye Antlaşmasıyla ortadan kaldırılmış. Beni Bekir Kureyş ile Huzâalılar da Hz. Muhammed'le ittifak kurmuşlardı. Ancak Beni Bekir, Kureyşliler'den destek alarak Huzâalılar'a bir gece baskın düzenlemiş ve kabile reisiyle bazı mensuplarını öldürmüştü. Huzâalılar, Medine'ye bir heyet gönderip yardım isteyince Hz. Muhammed. Kureyşliler'e bir mektup yollayarak Benî Bekir ile ittifaktan vazgeçmelerini veya öldürülen Huzâalılar'ın diyetini ödemelerini istedi. Kureyşliler bu isteği reddedip Hudeybiye Antlaşması'nı yenilemek üzere Ebu Süfyân'ı Medine'ye gönderdiler. Ebu Süfyân Medine'deki teşebbüslerinden olumlu bir sonuç alamadan Mekke'ye döndü.

[358] Fayda, İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı, s. 66-76.
[359] Davet mektupları hakkında bkz. İbn Sa'd, I, 258-291.
[360] Tevbe, 9/29.

Hz. Muhammed hazırlıklarını tamamladıktan sonra askerî harekâtın hedefini gizli tutarak yola çıktı ve Mekke yakınındaki konakladı. 10.000 kişilik İslâm ordusunun Mekke'ye yaklaştığını öğrenen Kureyşliler Ebû Süfyân başkanlığındaki bir heyeti Hz. Muhammed'e gönderdiler; ancak heyet mensupları İslâm'ı kabul etmiş olarak Mekke'ye döndüler. Ebu Süfyân. Kureyşliler'e kendisinin Müslüman olduğunu ve teslim olmaktan başka çarelerinin olmadığını söyledi. Öte yandan Hz. Muhammed komutanlarına mecbur kalmadıkça savaşmamalarını, kaçanları takip etmemelerini, yaralıları ve esirleri Öldürmemelerini bildirdikten sonra hareket emri verdi. Merkezî birliğin başında bulunan Hz. Muhammed, Mekke'nin yukarı kısmından Mescidi Haram'a girdi ve diğer birliklerle Safa tepesinde buluştu.[361] Hz. Muhammed, toplanan Mekkelilere Kâbe kapısının önünde yaptığı konuşmada genel af ilân etti. Kâbe'nin içi ve civarı putlardan temizlendikten sonra Bilâli Habeşî'nin ezan okumasıyla Kureyşliler, Hz. Muhammed'in huzuruna gelerek Müslüman oldular ve kendisine biat ettiler. Mekke'nin fethiyle birlikte Kureyş müşriklerinin Hz. Muhammed ve Müslümanlara karşı olan düşmanlığı sona ermiş, yarımadanın Hicaz bölgesinde İslâm'ın yayılışı önündeki engeller kalkmış oldu.

Hicretin 9.yılı "elçiler yılı" diye de ünlenmiştir. Mekke'nin fethedilmesi, ardından Hevâzinliler'in İslâmiyet'i benimsemesi, bir yıl sonra Sakifliler'in Medine'ye gelerek biat etmesi ve Kuzey Arabistan'ın Tebük Seferi ile İslâm hâkimiyetinin altına girmesi üzerine Arap kabileleri Medine'ye heyetler yollayıp Müslüman olduklarını bildirerek, dini bizzat peygamberden öğrenmek istedikleri gibi bazen de öğretmen gönderilmesini istediler. Hz. Muhammed heyet üyelerine İyi davrandığı gibi kendilerine Kur'an Öğretiyor, dinin esaslarını ve ahlâk kurallarını anlattı. Medine'den ayrıldıklarında onlara hediyeler ve dikkat etmeleri gereken konularda bilgiler veriyordu.[362]

Hz. Muhammed'in ramazan aylarında her gece Cebrail ile buluştuğu ve o zamana kadar nazil olan ayetleri okuduğu bilinmektedir. Hicretin 10. yılı Ramazan ayında ise [363] Cebrail'e Kur'ân-ı iki defa okuduğu ve Hz. Muhammed'in bunu ecelinin yaklaştığına

[361] 20 Ramazan 8/ II Ocak 630.
[362] İbn Sâd, Tabakât, I, 291-359; ayrıca bkz. İbn Hişâm, II, 559-600; Necran, Yemen, Hadramut ve Umman gibi bölgelerden gelen heyetler için bkz. Fayda, İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı.
[363] Aralık 631.

işaret olarak gördüğü nakledilmiştir.[364] Diğer taraftan her yıl ramazan ayında on gün itikâfa girerken 10. yılın Ramazan ayında yirmi gün itikâfta kalmıştır.[365]

Bu yıl içinde Hz. Muhammed hacca gitmek için hazırlığa başladı ve bütün Müslümanların katılmasını istedi. Arife günü öğle üzeri Arafat vadisinde sayıları 120.000'i aşan ashabına Veda hutbesi diye anılan konuşmasını yaptı. Hz. Muhammed, aynı anne ve babadan türeyen bütün insanların eşit olduğunu söyleyerek başladığı hutbesinde genellikle insan haklan üzerinde durdu. Veda hutbesinin ardından dinin kemale erip tamamlandığını ve Hakk'ın rızasına uygun düşen dinin İslâm olduğunu bildiren' ayet nazil oldu.[366] Hz. Muhammed haccını tamamlayarak Medine'ye döndü.[367]

Veda haccından sonra Hz. Muhammed'in sağlığı bozularak hastalığı ağırlaştı ve ruhunu teslim etti.[368]

Hz. Muhammed'in vefatı bütün Müslümanları derinden üzdü; hatta münafıkların sevindiğini hisseden Hz. Ömer gibi bazı sahabeler şaşkınlık içinde onun ölmediğini söylüyordu. Durumdan haberdar olan Ebu Bekir evinden gelip cenazenin yanına girdi, ardından mescide giderek şunları söyledi: "Ey insanlar! Muhammed'e tapan varsa bilsin ki Muhammed ölmüştür, Allah'a tapanlar ise O'nun ölümsüz olduğunu unutmasınlar. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: Muhammed sadece bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. O ölür veya öldürülürse gerisin geriye mi döneceksiniz? Şunu bilin ki geriye dönecek kimse Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, takdirine rıza gösterenlerin mükâfatını verir."[369]

Hz. Muhammed'in cenazesi Hz. Ali tarafından salı günü yıkandı ve bulunduğu odada muhafaza edildi. Önce erkekler, ardından kadınlar, daha sonra çocuklar gruplar halinde içeri girip tek tek cenaze namazını kıldılar. Naaşı, Ebu Bekir'in Hz. Muhammet'ten naklettiği bir hadise dayanılarak vefat ettiği yerde kazılan mezara defnedildi. Son peygamberin nesli kızı Fâtıma ile damadı Ali'den olan torunları Hasan ve Hüseyin'le

[364] Buhârî, "Bed'ü'1-Vahy", 5; "Menâkıb", 25.
[365] ibn Sa'd, II, 194-196.
[366] Mâide, 5/3.
[367] Bkz. Veda Haccı.
[368] 13 Rebîülevvel 11/8 Haziran 632 Pazartesi.
[369] Âl-i İmrân, 3/144; bkz. İbn Hişâm, II, 655-656.

devam etmiştir. Sade bir hayat yaşayan, elde ettiği maddî imkânları Allah yolunda harcayan Hz. Muhammed'den geriye son derece mütevazı bir miras kalmıştır. Zira kendisi, "Biz peygamberler zümresi miras bırakmayız; bizim geride bıraktığımız her türlü servet sadakadır[370] demiştir. Vefatında mülkiyetinde sadece beyaz bir katır, silâhları ve bir miktar arazisi vardı. Arazilerin gelirinin ailesi için harcanmasını ve kalanının devlet hazinesine devredilmesini emretmişti. Ölümünden kısa bir süre önce elinde kalan 7 dirhemin, bununla Allah'ın huzuruna çıkmaktan hayâ edeceğini söyleyerek fakirlere dağıtılmasını istedi. Kendisine ait bir zırhı da borcu karşılığında bir Yahudi'nin elinde rehin olarak bulunmaktaydı.[371]

Hz. Muhammed Veda hutbesinde de belirttiği gibi Kur'ân ve Sünnet'i en değerli miras olarak bırakmış, bu iki temel kaynak etrafında şekillenen İslâm dini ve medeniyeti asırlar boyunca geniş bir coğrafyada etkisini hissettirerek insanlık tarihindeki yerini almıştır.

Ülü'l-azm peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed'in hayatından kısa kesitler verdikten sonra şimdi de ülü'l-azm peygamberlerin ortak yönlerine değinmeye çalışacağız

Ülü'l-azm peygamberlerin kimler olduğu tespit edildikten ve kısaca hayatlarından kesitler verildikten sonra, şimdi de onların bu kategoride değerlendirilmesini sağlayan bazı ortak özellikleri belirtilecektir. Ancak bu özelliklerin hepsi olmazsa da çoğu diğer peygamberlerin de nitelikleri arasında bulunmaktadır.

1- Ülü'l-azm peygamberlerin Kur'an'da Adı Geçen Seçkin Ailelere ait olmaları

Al-i İmran Suresinde konuyla ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır: "Allah, birbirinden gelme nesil olarak Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesi ile İmran ailesini seçip âlemlere üstün kıldı. Allah işiten ve bilendir."[372] Her ne kadar bu ayette Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'in ismi açıkça belirtilmemişse de Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanların, Hz.

[370] Buhârî, "Humus", 1, "Nafakât", 3; Müslim, "Cihâd", 49, 56; Hz. Muhammed'in kabrinin bulunduğu hücre-i saadetin ön cephesi (muvacehe) İbn Sa'd, II, 314.
[371] İbn Sa'd, II, 316-317; Hamîdullah, İslâm Peygamberi, II, 1100-1101.
[372] Al-i İmran, 3/33-34.

İbrahim'i ataları kabul etmeleri,[373] onların da bu ayetin kapsamına girdiklerini göstermektedir. Yine Hz. Nuh'un soyunun kalıcı kılındığı ile Hz. İbrahim'in de, onun soyundan geldiği ayetlerde belirtilmektedir;[374]

Hz. Nuh'un soyunun dışındakilerin hepsinin helak edilmiş ve Nuh tufanından sonra yeryüzündeki insan neslinin tamamen Hz. Nuh soyundan geldiği ifade edilmiştir. Âdem'in soyundan gelen peygamberlerden beş tanesi için "Âdemoğlunun en seçkini beş kişidir; "Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed'dir. Denilmektedir.[375]

Mealini verilen ilk ayette Hz. Âdem'in adının diğerleriyle birlikte anılması, onun ülü'l azm peygamberlerden olması anlamına gelmez. Çünkü Âdem'in ilk insan ve ilk peygamber olmak[376] gibi bir ayrıcalığı zaten vardır.

2- Kendilerinden Sağlam Söz Alınmış Olmaları

Allah, Kur'an da özellikle ülü'1-azm peygamberlerden haber vererek; onlardan Allah'ın dinini yayma ve risaletini tamamlama, yardımlaşma ve ittifak konusunda ahit ve misak aldığını bildirmiş[377] ve şöyle buyurmuştur: "Hani biz peygamberlerden söz almıştık; senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da. (evet) Biz onlardan pek sağlam bir söz aldık."[378]

Şüphesiz Allah bütün peygamberlerden, peygamberliği kabul ile dine davet ve Allah'ın emirlerini tebliğ ve icra etmeye yeminle söz almıştı, onlar da bu sözü vermişlerdi. Fakat özellikle bu beş peygamberin ismen anılması, onların ülü'1-azm peygamberlerden olduklarını vurgulamak içindir. Ayrıca Hz. Muhammed'in hepsinden önce sayılması, onu yüceltmek ve ülü'1-azm peygamberlerin de en başta geleni olduğunu belirtmek içindir.[379] Çünkü o, peygamberlerin sonuncusudur[380], nübüvvet zincirinin en son halkasını oluşturmaktadır.[381]

---

[373] Bu konuda Marvin R, Wilson tarafından "Our Father Abraham" adıyla bir kitap yazılmıştır.
[374] Saffât, 37/77-78, 83.
[375] İbn Kcsîr, Tefsir, III, 469.
[376] Hz. Adem'in Nebi olduğuna dair toplu bilgi için, Bkz. Bahçeci Muhittin, peygamberlik ve Peygamberler, s.65-66; ayrıca Hz. Adem'in ilk insan olduğuna dair bkz. Bakara, 2/30; Hucurât, 49/l3; Buhari, Enbiya ,1.
[377] Ibn Kesir, a.g.e. 111, 469.
[378] Ahzab, 33/7.
[379] Bkz., Yazır, a.g.e., VI, 3872.
[380] Ahzab, 33/40.
[381] Bkz., Miras, Kamil, Tccrid-i Sarih Tercemesi, IX., 255; XII,193.

3- Hepsinin Resul olarak Görevlendirilmeleri

Adı geçen bu beş peygamber, kendilerine peygamberlik ve kitap verilmiş olmalarından dolayı hem nebi, hem de resuldürler. Genel kanaate göre;"resul ile nebi arasında fark vardır sadece kendisinden önceki bir peygamberin kitap ve şeriatını devam ettiren peygamber "nebi", kendisine yeni bir kitap indirilen ve yeni bir din tebliğ eden peygamber ise hem "nebi" hem de "resul" dür. Resul kendisine şeriat verilen kimse olup bunu tebliğ ederken karşı çıkana harp ilân ve bir nevi devlet idaresi vazifesini de elinde bulunduran ve ahkâmı fiilen tatbik eden kimsedir. Nebi ise tebliğ ettiği hususlara karşı koyanlarla harp etmez. Sadece tebliğ ve ikaz ile iktifa eder."[382] Mesela, Hz. Musa'ya Tevrat indirildiği için Kur'an-ı Kerim'de hem "nebi" hem de "resul" olarak anılmaktadır. Ayetlerde de bu şekilde kullanıldığı görülmektedir. Mesela; "(Resulüm) kitapta Musa'yı da an. Gerçekten o ihlâs sahibi idi ve hem resul, hem de nebi idi."[383] buyrulmuştur. Hz. Peygamber'e hitaben de "(Ey Muhammed !) Biz, senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki o, bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de (beşerî arzular) katmaya kalkışmasın. ..."[384]

Bu beş peygambere, risâlet görevi ile birlikte kitap verildiği ayetlerde şöyle ifade edilmiştir: "And olsun ki biz, Nuh'u ve İbrahim'i gönderdik, Peygamberliği de kitabı da onların soyuna verdik. Onlardan (insanlardan) kimi doğru yoldadır, içlerinden birçoğu da yoldan çıkmışlardır."[385]

Aynı şekilde kitap ve hikmet Hz. Peygambere de verilmiştir.[386] Yine Hz. İsa'ya hikmet, Tevrat ve İncil öğretilmişti.[387] Ülü'l-azm peygamberler arasında ismi geçen resullerden Hz. Musa'ya da kitap verildiği bazı ayetlerde belirtilmektedir.[388]

Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde konu ile ilgili verilen bu bilgilere ilaveten, Hz. Nuh ve Hz. İbrahim'in diğer ülü'l-azm peygamberlerden farklı olan özellikleri şu ayette belirtilmektedir: "And olsun ki, biz, Nuh'u ve İbrahim'i gönderdik, peygamberliği de kitabı da onların soyuna verdik. Onlardan (insanlardan) kimi doğru yoldadır; içlerinden

---

[382] Bahçeci, age., s. 79.
[383] Bkz. Meryem, 19/51, 54.
[384] Hac, 22/52.
[385] Hadid, 57/26.
[386] Bkz. Bakara, 2/231; Nisa, 4/113.
[387] Bkz. AI-i İmran, 3/48; Mâide, 5/46, 110; Hadid, 57/27.
[388] Bkz. Mü'minun, 23/49; Furkan, 25/35; Kasas, 28/43; Secde, 32/23.; Gâfir, 40/53-54; Fussilet, 41/45.

birçoğu da yoldan çıkmışlardır."[389] Bu iki peygamber, kendi zamanlarında yaşadıkları olaylar ve kendilerinden sonrası nesiller için bıraktıkları izler nedeniyle, iki önemli şahsiyet, durumundadırlar. Bunlardan Hz. Nuh, kendi adıyla beraber anılan tufan olayını yaşamış biri olarak, bir ölçüde ikinci Âdem gibi görülmüştür. Tufandan sonra çeşitli milletlerin Hz. Nuh'un oğulları soyundan geldikleri bilinmektedir.[390] Bu durum Hz. Nuh'un insanlık tarihi içindeki yeri ve öneminin algılanabilmesi bakımından önemlidir. Aynı şekilde Hz. İbrahim de Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam gibi üç büyük din mensuplarının atası sayılmaktadır.[391]

4- Şeriat Sahibi olmaları

Ulü'l azm peygamberlerin en önemli ortak özelliklerinden birisi de, onların aynı zamanda şeriat sahibi olmalarıdır. Bu husus bir ayette şöyle ifade edilmiştir.

"Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı, Fakat kendilerini çağırdığın bu (din), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediğini kendisine peygamber seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir."[392] Bu ayette ilk olarak Hz. Nuh, sonra da Hz. Muhammed zikredilmiştir, peşinden bu iki peygamber arasında yer almış ülü'1-azm peygamberlerden İbrahim, Musa ve İsa'nın isimleri sıralanmıştır.[393] Nitekim Ahzab Suresinin 7. ayetinde de bu peygamberlerin isimleri birlikte verilmişti. Yukarıdaki ayette anlatılmak istenen; bütün peygamberlerin getirdikleri dinlerin, yalnız Allah'a kulluk etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak noktasında birleştikleridir. Bu gerçek, Kur'an'da: "Senden önce hiçbir resul göndermedik ki ona; 'Benden başka ilah yoktur; şu halde bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım."[394] Şeklinde belirtilmiştir.

5- Allah'ın Bazı Yönlerden Kendilerine Üstünlük Vermesi

Bakara Suresi'nin 253. ayetinde bir kısım peygamberlerin diğerlerine nazaran -fazilet yönünden- daha üstün yaratıldığı ve kendilerine bazı meziyetlerin verildiği şu şekilde belirtilmiştir:

---

[389] Hadid, 57/26.
[390] Bkz. Miras, Kamil, Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, IX, 97; ayrıca Hz. Nuh hakkında toplu bilgi için bkz. IX, 84-87.
[391] Müslümanlara hitab edilirken "...babanız ibrahim'in dininde de..." buyuruluyor. Hac, 22/78.
[392] Şura, 42/13.
[393] Bkz. Yazır, age., VI, 4227.
[394] Enbiya, 21/25.

"O Peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan bir kısmı ile konuşmuş bazılarım da derece derece yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya açık mucizeler verdik ve onu Ruhu'l-Kudüs ile güçlendirdik."[395]

"Rabbin göklerde ve yerde olan herkesi en iyi bilendir. Gerçekten biz, peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık."[396]

Şüphesiz peygamberlerin kendi aralarındaki bu derece farkı, maddî ve bedenî yönden olmayıp ruhî ve manevî fazilet ve kabiliyetler yönündendir.[397] Benzer farklılıkların diğer insanlar arasında da söz konusu olduğu yine Kur'an-ı Kerimde şu şekilde ifade edilmiştir:

"Baksana, biz insanların kimini kiminden nasıl üstün kılmışızdır; elbette ki ahiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür."[398]

Belirtmek gerekir ki, Bakara Suresinin 253. ayetinde ülü'l-azm peygamberlerin hepsi belirtilmediği gibi, derece yönünden diğerlerinden daha üstün olan peygamberlerin de sadece, adı geçen bu beş peygamberden ibaret olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak derece ve üstünlük bakımından diğerlerinden ayrılan peygamberler arasında ülü'l-azm peygamberlerin yer aldığı rahatlıkla söylenebilir. Çünkü ".... ve Allah Musa ile gerçekten konuştu."[399] ayetinde daha açık bir şekilde ifade edildiği gibi, Hz. Musa, başka ayetlerde de Hz. İsa, açıkça zikredilmiş, "bazılarını da derece derece yükseltmiştir" denilerek, kendilerine birtakım meziyetler verilen diğer peygamberlere de işaret edilmiştir. *Bazı* meziyetleriyle üstün kılınan bu peygamberler arasında -her ne kadar isimleri açıkça belirtilmemişse de - Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed'in yer almış olması son derece tabiidir. Mesela, Hz. Nuh; "kavmi arasında dokuz yüz elli yıl kaldı. "[400] Dolayısıyla uzun bir tebliğ ve mücadele dönemi yaşadı.[401] Bu uğurda pek çok alay ve eziyetlere maruz kalmanın[402] yanında, kendisine inanmayan oğlunun tufanda meydana gelen suların altında

[395] Bakara, 2/253.
[396] İsra, 17/55.
[397] Diyanet Meâli, s. 286.
[398] İsra, 17/21.
[399] Nisa, 4/164.
[400] Ankebut, 29/14.
[401] Hûd, 11/32.
[402] Hud, 11/38.

kalmasına şahit oldu.[403] Katlandığı bütün bu sıkıntı ve zorluklara karşı; kimseden maddi bir bedel talebinde olmayan, davasında hasbî[404] ve her şeye rağmen Rabbine çok şükreden bir kul[405] olarak yaşamıştı.

Bunun gibi Hz. İbrahim; "Allah'ın dostu olma" şerefine mazhar olan,[406] Nemrut'un ateşinin kendisini yakmadığı,[407] kendisi ilâhî vahye mazhar olduğu gibi, zürriyetine de peygamberlik verilen[408] "saf monoteizm" diye nitelendirilen[409] Hanif Dininin tebliğcisi ve temsilcisi olan[410] ve yine Kur'an'ın ifadesiyle "son derece yumuşak huylu, bağrı yanık, kendisini Allah'a vermiş ..."[411] "sıdkı bütün bir peygamberdi."[412] Sayılan bu özelliklere sahip olan Hz. İbrahim'e en yakın olanlardan birisi de, oğlu Hz. İsmail'in soyundan gelen Hz. Muhammed'dir. Bu yakınlık Kur'ân'da "İnsanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu peygamber (Muhammed) ve (ona) iman edenlerdir. Allah müminlerin dostudur."[413] ayetiyle de açıkça belirtilmektedir.

Adı geçen bu peygamberlerden bazılarının Allah'a olan yakınlıkları farklı şekillerde dile getirilmiştir. İşte bu cümleden olarak; Hz. Musa'ya kelîmullah, Hz. İsa'ya rûhullah ve Kelimetullah,[414] Hz. İbrahim'e Halîlullah,[415] Hz. Muhammed'e de habîbullah denilmiş ve böyle bir vasıflandırmaya da Nisa Suresi'nin 125.ayeti kaynaklık etmiştir.[416] Ancak hemen belirtmek gerekir ki, bu peygamberlere üstünlük kazandıran özellikler sadece bu sayılanlardan ibaret olmadığı gibi, Hz. Muhammed'e üstünlük kazandıran özellikleri de sayılmayacak kadar çoktur.

Her ne kadar Kur'an-ı Kerim'de müminlerin "Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız."[417] dedikleri belirtilmişse de bu; onların hepsinin peygamber

---

[403] Hûd, 11/42-46.
[404] Hûd, 11/29.
[405] İsra,17/,3.
[406] Nisa, 4./125.
[407] Enbiya, 21/,69.
[408] Nisa, 4/163.
[409] Hinnels, John R., Dicîionary of Religions, s. 19, 141.
[410] Al-i İmran, 3/67; Nahl, 16/120.
[411] Hûd, 11/75.
[412] Meryem, 19/41.
[413] Al-i İmran, 3/68.
[414] Bkz, Davudoğlu, Müslim Tercüme ve Şerhi, I, 202.
[415] Buhari, Enbiya, 11; Müslim, İman, 326.
[416] Diyanet Meali, s. 97.
[417] Bakara, 2/285.

olduklarını kabul etmek -ve diğer din müntesiplerinin yaptığı gibi, bazılarını peygamber olarak kabul ederken, diğerlerini reddetmek- açısından böyledir. Fakat konu; Bakara Suresi'nin 253. ve İsra Suresi'nin 55. ayetlerinde belirtildiği üzere, peygamberlerin fazilet ve dereceleri açısından ele alındığında, Hz. Peygamber' in bütün peygamberlerden üstün olduğu, tartışma kabul etmeyecek kadar açıktır. Çünkü her peygamber, belirli bir kavme, geçici bir süre için gönderildiği halde O, "Alemlere rahmet olarak gönderilmiş ..."[418], "'...peygamberlerin sonuncusu..."[419] ve Allah katında kıyamete kadar kabul görecek olan yegane bir dinin[420] tebliğcisi olan bir peygamberdir. Aynı şekilde onun tebliğ ettiği dinin de bütün dinlerden üstün olduğu şu şekilde bildirilmiştir:

"Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter."[421]

Ayrıca Hz. Peygamber de, kendisi ile diğer peygamberler arasında herhangi bir fazilet yarışı başlatılmamasını istemiş ve bu amaçla "peygamberler arasında fazilet farkı gözetmeyin"[422] buyurmuştur. Prensip olarak bütün inananlar da bunu kabul etmekle birlikte, bu ifade, Hz. Muhammed'in peygamberliğini tasdik etmenin diğerlerinin nübüvvetini yok saymaya sevk etmemesi gerektiği şeklinde anlaşılmıştır. Nitekim yukarıdaki ayette olduğu gibi Hz. Peygamber bizzat kendisi, bazı yönleriyle diğer peygamberlerden üstün olduğunu ve sebeplerini şöyle dile getirmiştir:

"Benimle, benden önce gelen peygamberlerin durumu, tıpkı şu bina yapan adamın durumu gibidir ki; bu adam bir bina yaptı, güzel yaptı, onu süsledi, tamamladı. Yalnız köşelerinden birinde bir kerpiçlik yer eksik kaldı. İnsanlar binanın çevresini dolaşmağa başladılar. Onu çok beğendiler ama "keşke şu kerpiç de yerine konsaydı" dediler, işte o kerpiç benim. Ben peygamberlerin sonuncusuyum. "[423]

---

[418] Enbiya, 21/107.
[419] Ahzab, 33/40.
[420] Al-i İmran, 3/19, 85.
[421] Fetih, 48/28.
[422] Müslim, Fedâil, 163.
[423] Buhari, Menakib, 18; Müslim, Fedail,22, 23; Tirmizi, Edeb, 77; Menakib, 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned. II,137.

"Ben kıyamet günü Âdem oğlunun efendisiyim. Kabri ilk açılacak ben olacağım. İlk şefaat eden ve şefaati ilk kabul edilen de benim."[424]

"Ben, kıyamet günü Adem oğlunun en hayırlısıyım ama övünmem. Hamd bayrağı benim elimdedir, yine övünmem. O gün gerek Adem, gerek ondan başka bütün peygamberler hep benim bayrağım altındadırlar. İlk şefaat eden ve şefaati makbul olan benini, fakat yine övünmem"[425]

Hadislerden de anlaşılacağı gibi Hz, Peygamber bütün peygamberlerin yüksek huy ve vasıflarını kendisinde toplamıştır. Kuran nasıl gelmiş geçmiş bütün kitapların özü ise, o da gelmiş geçmiş bütün peygamberlerin özüdür. O insanoğlunun özüdür.[426]

6- Sabır ve Sebatta Öncü Olmaları

Ahkaf Suresi'nin 35. ayetinde Hz. Peygamber'e sabırlı olması tavsiye edilirken ülü'l-azm ifadesinin kullanılması ve sabırlı olma konusunda ülü'1-azm peygamberlerin örnek gösterilmesi, bu özelliğe sahip peygamberlerin en önemli ve ortak vasıflarından birinin, sabır olduğunu ortaya koymaktadır. Gerçekten azim sahibi peygamberler, şeriatlarının tebliğ ve tesisinde büyük gayret göstermiş, ortaya çıkan güçlüklere ve kendilerine yapılan düşmanlıklara göğüs germişlerdir.[427]

Üstelik bu peygamberler, toplumların bozulduğu, küfür ve taşkınlıkta haddi aştıkları dönemlerde gönderilmişler, uzun ve çileli mücadele dönemleri geçirmişlerdir, Bu durum karşısında bazen en yakınlarından bile destek görememişlerdir. Mesela, Hz. Nuh'a oğlu inanmamış, kavmine yaptığı davetin karşılığında onlardan sözlü hakaret ve taşlanmak gibi fiilî müdahalelere maruz kalmıştı.[428] Ama bütün bu eziyet ve sıkıntılara rağmen yılmamış görevini tamamlamaya çalışmıştı.[429]

Hz. İbrahim'in babası, oğlunun yaymaya çalıştığı inançla birinci dereceden zıt olan put yapıp satma işini terk etmeyerek, haklı davasında kendi oğluna sahip çıkmamıştı.[430] Kur'an'da Hz. İbrahim tanıtılırken "İbrahim'in babası için af dilemesi, sadece ona verdiği

[424] Müslim, İman, 327, 328, Fedail, 3; Tirmizi, Tet'siru sure, IV; Ebu Davud, Sünne, 13.
[425] İbn Mace, Zühd. 37; Darimi Mukaddime, 8.
[426] Ateş, Yüce Kur'ân'm Çağdaş Tefsiri, 1, 294.
[427] Diyanet Meali, s.505.
[428] Geniş bilgi için bkz. Nuh, 71/1-28. Buhari, Enbiya, 4.
[429] Yunus. 10/71-73. Buhari, Enbiya, *5*.
[430] En'am, 6/74-75, 83, 161.

sözden dolayı idi. Ne var ki, onun Allah'ın düşmanı olduğu kendisine belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrahim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi.[431] diye anlatılmakta ve yumuşak huylu ve sabırlı olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Hz. Musa Firavunların zulüm ve işkencelerinin hüküm sürdüğü bir dönemde dünyaya gelmiş, Firavun'un baskı ve zulümlerine kendisi de maruz kalmış; hayatının önemli bir kısmını Medyen'de geçirmiş, Medyen dönüşünde de hem Firavun ile mücadele etmiş, hem de söz dinlemeyen İsrailoğullarıyla uğraşmak zorunda kalmıştı.[432] Hatta İsrailoğullarının kendi peygamberlerine yaptıkları eziyet hatırlatıldıktan sonra bu konuda onlara benzememek için mü'minler uyarılmaktadır.[433]

Hz. İsa, babasız olarak dünyaya gelmiş, sağlığında kendisine çok az kişi iman etmişti. Bir taraftan Roma'lı yöneticiler ile mücadele ederken, diğer taraftan da yahudi din adamlarının aleyhte propaganda ve karşı koymalarıyla karşılaşmış, en acıklı olanı da kendi seçtiği havarilerinden olan Yahuda İskariyot'un ihanetine uğramış ve neticede çarmıh hadisesini yaşamıştır.[434]

Bunun gibi Hz. Muhammed henüz doğmadan babası vefat ettiğinden yetim kaldığı gibi, küçük yaşta iken annesini de kaybetmişti. Dedesi de vefat ettikten sonra amcası Ebu Talib'in himayesinde yetişmiş, öksüzlüğün ve kimsesizliğin verdiği acı ve sıkıntılara göğüs germiştir Bu şartlan çok iyi bilmesine rağmen üstlendiği davadan; Kureyşlilerin; gayesi dünyalık kazanmak olan kimseler için, hiç de reddedilemeyecek kadar cazip tekliflerini, hiç duraksamadan geri çevirmişti. Daha sonra bu uğurda karşılaştığı pek çok baskı ve işkence karşısında da sabır ve dayanma gücünü kaybetmeden görevini tamamlamıştır. Hiçbir peygamber, görevini yerine getirirken karşılaştığı zorluklardan dolayı yılgınlık gösterip dava ve iddiasından vazgeçmemiştir.

[431] Tevbe, 9/114.
[432] Buharı, Enbiya, 31.
[433] Ahzab, 33/69. Ayrıca bkz. Buhari, Enbiya, 30.
[434] Kuran-i Kerim'de belirtildiğine göre Hz. Isa öldürülmemiş, çarmıha gerilmemişti. Ona benzetilen biri çarmıha gerildi. Bkz. Nisa, 4/157-158.

SONUÇ

Allah'ın elçileri arasında ülü'l-azm diye nitelendirilen ve bu sıfatla anılanların diğerlerine göre farklı bazı özelliklere sahip oldukları belirtilen bazı peygamberlerin varlığı görülmektedir. Ülü'1-azm peygamberlerin ortak nitelikleri konusunda fikir birliği sağlanamamasının sonucu olarak bu gruba dâhil olan peygamberlerin, hem sayıları hem de kim oldukları konusunda görüş farklılıkları doğal olarak mevcuttur. Bu konudaki delillerin değerlendirilmesi neticesinde "ülü'1-azm" peygamberlerin Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed olmak üzere, beş peygamberden ibaret olduğu şeklindeki görüş ön plana çıkmıştır.

Allah'tan vahiy alarak ülü'l-azm peygamberlerin ilki olan Nuh, inanmış, çok şükreden, duası makbul, kendisinden misak alınmış, sapıklıkta direnenleri apaçık ve şiddetle korkutucu bir peygamber idi. Hz. Nuh'tan önce toplum içinde sevilen sayılan insanlar adına dikilen putlar birer ilah olarak kabul edilmeye başlanmıştı. Kavminin bu yanlış inanışları nedeniyle Allah Nuh'u peygamber olarak seçti. Hz Nuh'un bütün ikazlarına rağmen kavmi helak olmalarını bizzat kendileri isteyince, Allah, Nuh'a bir gemi yapmasını emretti. Gökten inen ve yerden çıkan suların yükselmesiyle Nuh'un gemisi suda yüzer duruma geldi. Tufan hadisesiyle Nuh'a inanıp gemiye binenler suda boğulmaktan kurtulmasına rağmen oğlu da dâhil kendisine inanmayanlar suda boğuldular. Hz. Nuh'un tevhit mücadelesi dokuz yüz elli yıl sürdü.

Nuh tufanıyla birlikte yeryüzünde inançsız insan kalmamışken, tufandan kurtulan inanan insanların sonraki nesilleri tevhit yolundan ayrıldığından, Allah'ın kullarını tekrar imana davet etmek için görevlendirdiği peygamberlerden bir tanesi de ülü'l-azm peygamberlerin ikincisi olan Hz. İbrahim'dir. Hz. İbrahim yıldız, ay ve güneşin tapılmaya layık olup olmadıklarını değerlendirdikten sonra bunların ilah olabilecek herhangi bir güçte olmadıklarının sonucuna vararak Allah'ı bulmuştur. Hz. İbrahim Nuh'un milletinden idi Fakat kendisi tevhit inancına sahip bir peygamberken, babası ve milleti puta tapıyordu. Hz.

İbrahim putlarla mücadele ederken, kavmini düşünmeye teşvik etmesine rağmen, kavmi kendisini ateşe atarak cezalandırmak istedi. Aynı şekilde Nemrut da, Hz. İbrahim ile tartışmaya başladı fakat başarılı olamadı. Bundan dolayı Nemrut kendisini yakarak cezalandırmak istedi. Neticede Allah'ın yardımı İbrahim'e ulaştı ve ateş kendisine zarar vermedi. Nihayetinde bir tek Allah dışında başka varlıklara tapan babasını, kendi kavmini ve Nemrut'u uyarmış, bu yolda ateşe bile atılmış hatta kendi oğlunu kurban etmekle imtihan edilmiş olan Hz. İbrahim ülü'l azm peygamber olmanın bütün özelliklerini göstermiş oldu.

Hz. Musa ise ilk önce Firavun'un zulmüne karşı mücadele etmiştir. Tevhit mücadelesinde Allah tarafından kendisine asa ve yed-i beyzâ mucizeleri verildiği gibi, Allah'ın doğrudan kendisiyle konuşması nedeniyle de kendisinse "kelimullah" denilmiştir. Firavun, sihirbazlarını toplayıp, Musa'yı mağlup etmek istemesine rağmen kendisinin yaptıklarının sihir olmadığını anlayan sihirbazlar Musa'ya iman ettiler. Hz. Musa, Firavunla olan mücadelesinin sonunda denizin ikiye ayrılmasıyla kurtuldu. "Firavun ise ordusuyla birlikte denizde boğuldu. İsrail oğulları denizden yeni kurtulmalarına rağmen Allah'ın yardımını çabucak unutup azgınlık yapmaya başladılar. Hz. Musa, Tur dağından döndüğünde tevhit inancından dönüp buzağıya tapan milletine kızdı ve sonra Samiriye dönerek ondan da hesap sordu ve onu kendi milletinin arasından kovdu.

Hz. Musa mikata gittiğinde Allah ile doğrudan konuşmuş, seçkinlerden olmuş ve Tevrat kendisine verilmiştir. Hz. Musa'nın milleti sıkıntıya düştüğünde Allah'a sığınıyor, kurtulduklarında yine emri unutuyor ve başkaldırıyorlardı. Kendilerine verilen emre karşı çıkarak sürekli Musa'ya direniyorlardı. Musa'ya Tur-i Sina yanında, sağ tarafından kendisine nida edilmiş ve ona yüksek mertebe verilmiştir. Tur dağı Hz. Musa'ya peygamberlik görevinin ve Tevrat'ın verildiği ve Allah ile doğrudan konuştuğu yerdir.

Hz. İsa Hz. Meryem'in oğlu olup İmran ailesine mensuptur. Allah İmran ailesinin Âdem, Nuh, İbrahim ailesi birlikte yeryüzünde üstün kıldığı dört aileden birisi olduğunu bildirmektedir. Hz. Âdem'in anasız-babasız olarak topraktan yaratılması gibi Hz. İsa da Allah'ın ol emriyle babasız olarak yaratılmıştır. Allah kendisine kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i verdiği gibi çamurdan kuş şeklinde bir şekil yapıp üfledikten sonra Allah'ın izniyle hemen kuş olması, körü ve alacalıyı iyileştirmesi ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltmesi gibi

mucizeler de vermiştir. Ayarıca doğar doğmaz bebek iken konuşması da kendisinse verilen mucizelerdendir.

Bütün çağrısına rağmen İsrail oğulları Hz. İsa'ya inanmamışlardır. Hz. İsa milletinin bu olumsuz tepkisine ve inkârına karşı, ona ilk başta sadece Havariler inanmıştır. İslam'a göre Hz. İsa öldürülmemiş İsa'ya benzeyen birisi onun yerine öldürülmüş iken, Hıristiyanlığa göre Hz. İsa'nın ölümü ve çarmıha gerilişi farklı şekilde yorumlanmıştır. Hz. İsa'ya peygamberlik verildikten sonra iki büyük engelle karşılaşmıştır. Bu engellerden birisi kendi kavmi olan İsrail oğulları, diğeri de o zaman yönetimde bulunan Romalılardı. Çarmıha gerilmeden önce tutuklanarak mahkemeye çıkarılan Hz. İsa'ya, Yahudilerin baskısıyla çarmıha gerilerek öldürülme emri Roma mahkemesince verilmişti. Bunun üzerine, Yahudi ve Hıristiyanlara göre İsa çarmıha gerildi. Dolayısıyla Hz. İsa ülü'l- azm peygamberlerin dördüncüsü olup, otuz yaşında peygamber olduktan sonra otuz üç yaşında da Allah'ın katına yükseltilmiştir. Üç sene gibi kısa süren peygamberlik hayatına rağmen, Hz. Musa'nın kendi milleti olan Yahudilerle mücadele etmesi gibi o da kendi milleti olan Yahudilerle ve Roma yöneticilerle mücadele etmiş ve neticede çeşitli sıkıntılara maruz kalmıştır. Maruz kaldığı bu sıkıntılar canına kastetmeye kadar gitmiştir.

Ülü'l-azm peygamberlerin beşincisi ve sonuncusu olan Hz. Muhammed Mekke'de doğdu. 40 yaşında Peygamber olup 23 yıllık Peygamberliğinden sonra Medine'de 63 yaşında vefat etti. Hz. Muhammed peygamberliğinin ilk üç yılında halkı gizlice İslâm'a davet etti. Yalnızca çok güvendiği kimselere İslâm'ı açıkladı. Bu üç yıl içinde Müslümanların sayısı ancak 30'a çıkabildi. Bunlar ibadetlerini evlerinde gizlice yapıyorlardı. Peygamberliğin dördüncü yılında İslâm'ı açıktan tebliğ etmesi emrinin gelmesiyle Hz. Muhammed halkı açıktan İslâm'a davete başladı. Müşriklerin, Müslümanlara karşı davranışları, sırasıyla alay, hakaret, işkence, boykot, şiddet politikası gibi aşamalardan geçerek şiddetini artırmıştır.

Kureyş'in ileri gelenleri, davasından vazgeçmesi için Hz. Muhammed'e gelerek çeşitli tekliflerde bulundularsa da, onlara davasından vazgeçmeyeceğini söyledi. Müşrikler, yaptıkları görüşmelerden sonuç alamayınca bu defa Müslümanlara işkenceye başladılar. Hz. Ebu Bekir, Hz. Osman gibi saygın bir aileye ait olanlara pek dokunamıyorlarken kimsesiz, fakir Müslümanlara, özellikle de köle ve cariyelere rahatlıkla işkence yapabiliyorlardı. Bütün amaçları inananların sayısını azaltarak Hz. Muhammed'i

davasından caydırmaktı. Ebu Tâlib'in himayesinde olduğu için önceleri Hz. Muhammed'in kendisine dokunamadılarsa da zamanla "deli, falcı, şair, sihirbaz" gibi sözler söylemeye başladılar. Hatta Hz. Muhammed'e hakaret ve işkence yapmaktan da çekinmediler.

Peygamberliğin 10. yılında kendisinden desteklerini esirgemeyen Ebu Tâlib ile Hz. Hatice'nin vefat etmesi üzerine Hz. Muhammed'e ve Müslümanlara karşı tavırları giderek sertleştiği için Hz. Muhammed tevhit mücadelesine devam etmek için Mekke dışına yönelmek durumunda kalarak Taif'e gitti. İstediği neticeyi alamadığı gibi gördüğü kötü muamele karşısında yine de onlara beddua etmedi. Allah, sevdiği kullarını bazı sıkıntılardan sonra ödüllendirdiği gibi son peygamberini de, kendisine büyük destek veren amcası ve eşi Hz. Hatice'nin vefatı ve Tâifliler'in yaptığı ezanın ardından Miraçla mükâfatlandırarak katına çağırdı.

Müslümanların Medine'ye hicret ettiğini gören müşrikler İslamiyet'tin ilerlemesini durdurmak için Hz. Muhammed'i öldürmenin tek yol olduğu kararını almalarına rağmen onların kötü niyetlerini vahiy yoluyla öğrenen Hz. Muhammed, Mekke'den ayrılıp Medine'ye hicret etti. Hz. Muhammed'in hicret ettiği dönemde Yahudiler ve henüz Müslüman olmamış Arapların da katılımıyla barış içinde yaşamak için bir şehir devleti halinde teşkilâtlanmanın şartlarının oluştuğu bir antlaşma yapıldı. "Medine Sözleşmesi" denen bu antlaşmada şehrin huzurunun sağlanması, dıştan gelebilecek tehlikelerin önlenmesi, hukukî anlaşmazlıkların giderilmesi ve bazı ekonomik yükümlülüklerin yerine getirilmesi gibi konular yer aldı. Medine'ye gelebilecek tehlikeler karşısında Yahudilerden Kureyşliler'le birliktelik kurmamaları istendiği gibi Yahudilerle Müslümanların din ve vicdan hürriyetine sahip oldukları da vurgulandı.

Kur'an'da adı geçen peygamberlerin hepsinin, Allah tarafından kendilerine verilen bu kutsal görevi yerine getirmek amacıyla olağanüstü bir çaba ve gayret gösterdikleri bilinen bir gerçektir. Bu bakımdan hiç bir peygamberin diğerinden ayırt edilmemesi gerekir. Çünkü hepsi aynı amaç için insanlığa yol gösterici olarak seçilmişlerdir. Bu konuda dikkat edilmesi gereken bir durum daha var ki o da, peygamberlerin gönderildikleri zaman diliminin, toplumun ve yerine getirmeleri gereken görevin boyutlarının farklılığıdır. Özellikle bazı peygamberler hakkında Allah'ın ülü'1-azm ifadesini kullanması bu açıdan önemlidir. Peygamber olarak hiç birinin ret edilmemesi

açısından bütün peygamberler aynı kategoride değerlendirilip kabul edilirken bazı yönleriyle diğer peygamberlerden farklı bazı üstün özellikleri bulunanlar, ülü'1-azm peygamberler olarak nitelendirilmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA

Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, c. 1.

Bahçeci, Muhittin, Peygamberlik ve Peygamberler, Türdav Yay. İstanbul 1977.

Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, Zubdetu'l Buhari Tercümesi (çev. Dağıstani, Ömer Ziyaeddin), Salah Bilici Kitabevi, İstanbul 1977,VII.

Cilacı, Osman, "Havari", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1997, XVI.

Cevziyye, Ebi Abdullah İbn el-Kayyim , Zâdü'l-Meâd, Beyrut 1973, 2. Baskı, II.

Çakan, İsmail Lütfi, Kur'an-ı Kerim'e göre Peygamberler ve Tevhit Mücadelesi, Ensar Neşriyat, İstanbul 1982.

Fayda, Mustafa, *İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı,* Ankara ts.

Güç, Ahmet, "Din ve Barış: Dinin Dünya Barışına Katkısı", Köprü Dergisi. İstanbul 2006, Sayı 94, Bahar dönemi.

Güç, Ahmet, "Put", DİA, İstanbul 2007, XXXIV.

Hamîdullah, Muhammed, İslâm Peygamberi Hayatı (çev. Mutlu, M. Said), İrfan Yay., İstanbul 1966.

Harman, Ömer Faruk, "Musa", DİA, İstanbul 2006, XXXI.

Harman, Ömer Faruk, "İsa", DİA, İstanbul 2000, XXII.

Harman, Ömer Faruk, "İbrahim" DİA İstanbul 2000, XXI.

Harman, Ömer Faruk, "Nuh", DİA İstanbul 2007, XXXIII.

Harman, Ömer Faruk, "Muhammed", DİA İstanbul 2005, XXX.

Hazin, Alaeddin Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Bağdadi, Tefsiru'l-Hazin, Kahire 1312, IV.

Hinnels, John R, Dictionary of Religion, London 1988.

İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensari , Lisanu'1-Arab, Daru Sadır Yay., Beyrut 1990, Xll.

İbn Kesir, Ebü'l Fida İmadüddin İsmail b. Ömer, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim, Kahraman yay., İstanbul 1984., IV.

İbn Hişâm, Hz. Muhammed'in Hayatı, (çev. Hasan, İzzet & Çağtay Neşet), Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1971, I.

İbnü'l-Esir, el-Kâmil fi't-Tarih Tercümesi (çev. Köşe, Abdullah), Bahar Yay., İstanbul ts, I.

İbn Sad, Ebu Abdullah Muhammed , Tabakatu-l Kubra, Daru Sadır Yay, Beyrut ts, I.

Karacabey, Salih, "Ülü'l Azm Peygamberler ve Ortak Yönleri", Ü.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa 1998, sy. 7, c. 7, yıl. 7, sh. 297-315.

Kazancı, Ahmet Lütfi, Peygamberler Tarihi, Nil Yayınları, İstanbul 1997.

Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebu Bekr , el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân , Daru'l-Katibi'l-Arabi Yay., Kahire 1967, IX.

Mehmed, Vehbi Efendi, Hulasatu'l-beyan fi Tefsiri'l-Kuran, Evkaf-ı İslamiyye Matbaası, İstanbul 1967, II.

Esad, Muhammed, Tarih-i Din-i İslâm, II.

Özaydın, Abdulkerim, "Asr-ı Saâdet", DİA, İstanbul 1991, III.

Râzî, Fahreddin, et-Tefsîru'1-Kebîr (çev. Suat Yıldırım-Sadık Kılıç-Lütfullah Cebeci-C. Sadık Doğru), Huzur Yay., XXV.

Sabuni, Muhammed Ali, Ayetler Işığında Peygamberler Tarihi (çev. Akın Hanifi), İstanbul 2003.

Taberi, Ebu Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid , Camiü'l-beyan an tevili ayi'l-Kuran Tefsiru't-Taberi, Mustafa el-Babi el-Halebi Yay., Kahire 1968, XXIX.

Taberi, Ebu Cafer Muhammed bin Cerir , Tarihu't Taberi, Daru Suveydan Yay., Beyrut ts, I.

Yavuz, Salih Sabri, "Mi'rac", DİA İstanbul 2005, XXX.

Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili,* Eser Kitabevi, İstanbul 1971, VI.

Zebidi, Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed , Tacü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs, Beyrut 1306, VII.

Zemahşeri, Ebü'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed , *Esâsu'l-Belâğa, Matbaatü Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye*, 1972.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Hidayet		KORKMAZ
Doğum Yeri ve Yılı	Kozlu Gercüş, Batman		01.10.1969
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce,		Arapça,
ve Düzeyi	iyi		**iyi**
Eğitim Durumu	**Başlama - Bitirme Yılı**		**Kurum Adı**
Lise	1976	1987	Batman İmam Hatip Lisesi
Lisans	1991	1997	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2008	2011	Uludağ Üniversitesi SBE Felsefe ve Din Bilimleri
Doktora			

Çalıştığı Kurum (lar)	**Başlama - Ayrılma Yılı**		**Çalışılan Kurumun Adı**
1.	1992	1998	Diyanet İşleri Fahri İmam Hatip
2.	1998	devam	MEB Öğretmen Nedim Öztan İlköğretim Okulu
3.			

Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar

Katıldığı Proje ve Toplantılar

Yayınlar:

Diğer:

İletişim (e-posta): hidayetkorkmaz_69@hotmail.com

Tarih	03.05.2011
İmza	
Adı Soyadı	Hidayet KORKMAZ